T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

EBÛ BEKRE ES-SAKAFÎ VE HADİS RİVÂYETİ

Mehmet ÇİÇEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Muhammet Ali ASAR

Çankırı-2022

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

EBÛ BEKRE ES-SAKAFÎ VE HADİS RİVÂYETİ

Mehmet ÇİÇEK
ORCID: 0000-0002-4742-0905

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Muhammet Ali ASAR

Çankırı-2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ..... **v**
TEZ KABUL VE ONAY ..... **vi**
ÖNSÖZ ..... **vii**
ÖZET ..... **ix**
ABSTRACT ..... **x**
KISALTMALAR ..... **xi**
TABLO LİSTESİ ..... **xii**

1. GİRİŞ **1**
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI 1
1.1.1. Araştırmanın Konusu 1
1.1.2. Araştırmanın Amacı 4
1.2. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI VE YÖNTEMİ 4
1.2.1. Araştırmanın Kaynakları 4
1.2.2. Araştırmanın Yöntemi 6

2. BÖLÜM **8**
EBÛ BEKRE ES-SAKAFÎ'NİN HAYATI **8**
2.1. Ebû Bekre es-Sakafî'nin İsmi, Nesebi, Künyesi ve Lakabı 8
2.2. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Soyu 9
2.2.1. Tâif 9
2.2.2. Sakîf 10
2.3. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Doğumu ve Ailesi 11
2.3.1. Doğumu, Anne ve Babası 11
2.3.2. Kardeşleri 12
2.3.2.1. Nadr b. Hâris (ö. 2/624) 13
2.3.2.2. Ziyâd b. Ebihi (ö. 53/673) 14
2.3.2.3. Nâfi b. Hâris b. Kelede (ö. ?) 15
2.3.3. Çocukları 15
2.3.3.1. Ubeydullah b. Ebû Bekre (ö. 79/698) 16
2.3.3.2. Abdurrahman b. Ebû Bekre (ö. 96/714) 16
2.4. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Müslüman Oluşu 17

2.5. Ebû Bekre es-Sakafî'nin İslam Tarihindeki Yeri 17
2.5.1. Basra'ya Yerleşmesi 17
2.5.2. Muğîre b. Şu'be ile Aralarında Yaşanan Olay 18
2.5.3. Hz. Ali Dönemi 20
2.5.3.1. Ebu Bekre'nin Cemel ve Sıffîn Savaşlarındaki Siyasi Duruşu 21
2.5.4. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Emeviler Dönemi Hayatı 24
2.5.4.1. Hz. Muaviye Dönemi 24
2.5.5. Ebû Bekre'nin Kardeşi Ziyâd b. Ebihi ile Olan Küskünlüğü 25
2.6. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Vefatı 27

3. BÖLÜM 28
EBÛ BEKRE ES-SAKAFÎ'NİN RİVÂYETLERİ 28
3.1. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Hadisçiliği 28
3.2. Ebû Bekre es-Sakafî'den Rivâyette Bulunanlar 29
3.2.1. Abdurrahman b. Ebî bekre (ö. 96/715) 29
3.2.2. Hasan-ı Basri (ö. 110/728) 30
3.2.3. Müslim b. Ebî bekre (ö. 80-90) 30
3.2.4. Muhammed b. Sîrîn el-Basrî (ö. 110/729) 30
3.2.5. Ahnef b. Kays (ö. 67/686-87) 31
3.2.6. Ubeydullâh b. Ebî Bekre (ö. 79/698) 32
3.2.7. Rıb'î b. Hırâş (ö. 101/719) 32
3.2.8. Ebû Osman en-Nehdi (ö. 100/718-19) 32
3.2.9. Abdulaziz b. Ebî Bekre (ö. ?) 33
3.3. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Rivâyetlerindeki Siğalar 34
3.4. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Erken Dönem Hadis Kaynaklarındaki Rivâyetleri 35
3.4.1. Ebû Bekre'nin Ma'mer b. Râşid'in el-Câm'i'sindeki Rivâyetleri 36
3.4.2. Ebû Bekre'nin Şâfiî'nin el-Müsned'indeki Rivâyetleri 36
3.4.3. Ebû Bekre'nin Ebû Davûd et-Tayâlisi'nin el-Müsned'indeki Rivâyetleri 37
3.4.4. Ebû Bekre'nin Abdurrezzak es-San'âni'nin el-Musannef'indeki Rivâyetleri 37
3.4.5. Ebû Bekre'nin Humeydi'nin el-Müsned'indeki Rivâyetleri 38
3.4.6. Ebû Bekre'nin İbn Ca'd'ın el-Müsned'indeki Rivâyetleri 38
3.4.7. Ebû Bekre'nin İbn Ebî Şeybe'nin el-Musannef'indeki Rivâyetleri 39
3.4.8. Ebû Bekre'nin İshâk b. Râhûye'nin el-Müsned'indeki Rivâyetleri 39

3.5. Erken Dönem Hadis Kaynaklarında Bulunup Kütüb-i Tis'a'da Tahric Edilmeyen Rivâyetler 40
3.6. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Kütüb-i Tis'a'daki Rivâyetleri 42
3.6.1. Ebû Bekre'nin Ahmed bin Hanbel'in Müsned'indeki Rivâyetleri 44
3.6.1.1. Ebû Bekre'nin Ahmed bin Hanbel'in Müsned'inde Geçen Rivâyetleri 45
1. Rivâyet: Sıla-i rahim 45
2. Rivâyet: "Kim (işlediği hayrı şöhret için) insanlara duyurursa…" 47
3. Rivâyet: Kur'an-ı Kerim'in yedi harf üzere okunması 48
3.6.2. Ebû Bekre'nin Dârimî'nin es-Sünen'indeki Rivâyetleri 49
3.6.2.1. Ebû Bekre'nin Dârimî'nin es-Sünen'inde Geçen Rivâyetleri 50
1.Rivâyet: Hayırlı insan kimdir? 50
2. Rivâyet: "Kim aralarında anlaşma bulunan toplumdan birini anlaşma süresi sona ermeden öldürürse, Allah (c.c.) ona cenneti haram kılar" 53
3. Rivâyet: Duhâ Namazı 57
3.6.3. Ebû Bekre'nin Buhârî'nin es-Sahîh'indeki Rivâyetleri 58
3.6.3.1. Buhârî'nin es-Sahîh'inde Geçen Rivâyetleri 59
1. Rivâyet: İki kişi arasında öfkeliyken hüküm verme 59
2. Rivâyet: Büyük günahlar 63
3. Rivâyet: Altın ile altının, gümüş ile gümüşün ticareti 66
3.6.4. Ebû Bekre'nin Müslim'in es-Sahîh'indeki Rivâyetleri 69
3.6.4.1. Müslim'in es-Sahîh'inde Geçen Rivâyetleri 69
1. Rivâyet: Kim İslam'da babası olmayan birisine baba derse 69
2. Rivâyet: Bayram ayları iki kısımdır 72
3. Rivâyet: Fezâʾilü's-sahâbe 75
3.6.5. Ebû Bekre'nin İbn Mâce'nin es-Sünen'indeki Rivâyetleri 79
3.6.5.1. Ebû Bekre'nin İbn Mâce'nin es-Sünen'inde Geçen Rivâyetleri 80
1.Rivâyet: Kabir azabı… 80
2. Rivâyet: Meshin süresi ile ilgili rivâyet 82
3.Rivâyet: Haya imandandır 84
3.6.6. Ebû Bekre'nin Ebû Dâvûd'un es-Sünen'indeki Rivâyetleri 85
3.6.6.1. Ebû Bekre'nin Ebû Dâvûd'un es-Sünen'inde Geçen Rivâyetleri 86
1. Rivâyet: Allah (c.c.) mülkü dilediğine verecektir 86
2. Rivâyet: Şükür secdesi 87
3. Rivâyet: Recm edilen kadın 88

3.6.7. Ebû Bekre'nin Tirmizî'nin es-Sünen'inde ki Rivâyetleri 89
3.6.7.1. Ebû Bekre'nin Tirmizî'nin es-Sünen'inde Geçen Rivâyetleri 90
1. Rivâyet: Cenazeye acele edin 90
2. Rivâyet: Sultana itaat 91
3. Rivâyet: Beni rüyada gören beni görmüş gibidir 93
3.6.8. Ebû Bekre'nin Nesâî'nin es-Sünen'indeki Rivâyetleri 93
3.6.8.1. Ebû Bekre'nin Nesâî'nin es-Sünen'inde Geçen Rivâyetleri 94
1.Rivâyet: Namazdan sonra yapılan dua 94
2. Rivâyet: Hz. Hasan ile ilgili rivâyet 97
3. Rivâyet: Ramazan orucu 100
3.7. Namaz İle İlgili Rivâyetler 102
1. Rivâyet: Küsûf Namazı 102
2. Rivâyet: Cemaatle namaz adabı 103
3. Rivâyet: Korku Namazı 104
4. Rivâyet: Sabah Namazına çağırma ile ilgili rivâyet 105
5. Rivâyet: "Allah (c.c.) temizlenmeden namazı kabul etmez." 105
3.8. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Rivâyetlerinin Konulara Göre Dağılımı 106
3.9. Fiten Konusu ve Bu Konudaki Rivâyetlerin İncelenmesi 107
3.9.1. Fiten Rivâyetlerinin Konularına Göre Dağılımı 109
3.9.2. Fiten Rivâyetleri 110
3.9.2.1. "Kim aralarında anlaşma bulunan toplumdan birini anlaşma süresi sona ermeden öldürürse, Allah (c.c.) ona cenneti haram kılar" 110
3.9.2.2. "Ölen de öldüren de cehennemdedir" Rivâyetleri 110
3.9.2.3. Mesih, Deccâl İle İlgili Rivâyetler 113
3.9.2.4. "Amiri kadın olan toplumlar iflah olmaz" Rivâyeti 116
3.9.2.5. Hz. Hasan İle İlgili Rivâyetler 117
3.9.2.6. "Fitne" ve "Benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kafirlere dönmeyin" Rivâyetleri 119
3.9.2.7. "Kim Allah'ın (c.c.) yeryüzündeki sultanına hakaret ederse …" Rivâyetleri 121

SONUÇ 122
KAYNAKÇA 125
ÖZGEÇMİŞ 133

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *EBÛ BEKRE ES-SAKAFÎ VE HADİS RİVÂYETİ* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

30/06/2022

İmza

Mehmet ÇİÇEK

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mehmet ÇİÇEK tarafından hazırlanan *EBÛ BEKRE ES-SAKAFÎ ve HADİS RİVÂYETİ* başlıklı bu çalışma, *30/06/2022* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği/oy çokluğuyla]* başarılı bulunarak jürimiz *tarafından Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı*'nda *(Hadis Bilim Dalı)* Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. Muhammet Ali ASAR	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. Ferhat GÖKÇE	İmza: ……..
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HANEK	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 30/06/2022 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Alemlere rahmet ve bizlere her alanda üsve-i hasene olarak gönderilen Hz. Peygamber (s.a.v.), Allah'tan (c.c.) aldığı vahyi en güzel şekilde tebliğ etmiş ve İslam Dininin Kur'an-ı Kerim'den sonraki en önemli ana kaynağı olan sünnetini bizlere miras olarak bırakmıştır.

Resûlullah'ın (s.a.v.) söz, fiil ve takrirlerini genel anlamda dini özel anlamda sünnetini daha iyi anlayabilmek için Mescid-i Nebi'de suffe denilen bir yer inşa edilmiş, burada kalan sahâbîler bu sünnetlerin ilk şahidi olmuşlardır. Sahâbe, Hz. Peygamber (s.a.v.) hayattayken karşılaşılan bütün sorunlarda Resûlullah'a (s.a.v.) başvurduklarından Kur'an-ı Kerim'in bir nevi tefsiri konumundaki hadislerin ve sünnetin daha iyi anlaşılabilmesi için önemli bir konumda yer almaktadır.

Asr-ı saadet olarak bilinen bu dönem, Resûlullah'ın (s.a.v.) 8 Haziran 632 tarihinde vefat etmesiyle sona ermiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ebediyete irtihalinden sonra Hulefâ-i Raşidin dönemi başlamıştır. Hz. Ebû Bekir döneminde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatını fırsat bilerek devlete başkaldıran gruplar berteraf edilmiştir. Hz. Ömer döneminde, İslam Devleti'nin teşkilatlanması tamamlanmış ve fetihlerle İslam coğrafyası büyük bir alanı hakimiyeti altına almıştır. Hz. Osman ve Hz. Ali dönemlerinde iç karışıklıklar çıkmış ve Müslümanlar fırkalara ayrılmıştır. Bunların sonucu olarak her iki halife de şehit edilmiştir. Hz. Ali'nin şehit edilmesinden sonra Hz. Muaviye halifeliğini ilan ederek İslam tarihinde yeni bir sürecin başlamasına sebep olmuştur. Tüm bu çalkantılı süreçte fitne olayları olarak adlandırılan bu olaylarda Ebû Bekre gibi sahâbîler savaşlara katılmayarak tarafsızlığını korumuşlardır. Ayrıca Ahnef b. Kays, Sa'd b. Ebî Vakkas, Abdullah b. Ömer, Muhammed b. Mesleme gibi diğer önemli şahsiyetlerin üzerinde de etkili olmuşlardır.

Bu araştırma giriş bölümü ile birlikte üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmamızda kullandığımız kaynaklar ana hatlarıyla belirtilerek akabinde çalışmanın metodu belirtilmekte ana hatlarıyla sahâbe ve hadis rivâyeti hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölümde Ebû Bekre es-Sakafi'nin hayatı, ilmi kişiliği ve yaşadığı dönemde karşılaştığı olaylar hakkında, üçüncü bölümde ise Ebû Bekre es-Sakafi'nin

erken dönem hadis kaynakları ile *Kütüb-i Tis'a'*da bulunan rivâyetleri incelenerek bu kaynaklarda geçen rivâyetleri hakkında bilgi verilmekte ve Ebû Bekre'nin erken dönem hadis kaynaklarında bulunduğu halde, *Kütüb-i Tis'a'*da yer almayan rivâyetlerine değinilmektedir. Ayrıca Ebû Bekre ihtiyaca binaen hadis rivâyet ettiği için muhtelif birçok konuda rivâyeti bulunmaktadır. Bu konuların çeşitliliğini gösterebilmek için *Kütüb-i Tis'a'*da bulunan rivâyetler içerisinde herbir kaynaktan farklı konulardan olmak üzere üçer rivâyet örnek olarak verilmektedir. Çalışmadaki konu çeşitliliğini arttırmak için üçüncü bölümün sonunda "*namaz*" konusundaki rivâyetlerin tahricine değinilmekte ve asrımızda bile alimler tarafından tartışma konusu olan "*fiten*" konusundaki rivâyetlerden Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyetler ve bu rivâyetlerin tahrici çalışmanın sonunda yapılmaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Muhammet Ali Asar'a, tezin yazım aşamasında ve tashihinde katkılarını esirgemeyen Doç. Dr. Hikmetullah Ertaş'a, Osmaniye Korkutata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan Yarba'ya ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan eşime ve çocuklarıma şükranlarımı sunarım.

Mehmet ÇİÇEK

Tezin Başlığı : **Ebû Bekre es-Sakafî ve Hadis Rivâyeti**
Tezin Yazarı : **Mehmet ÇİÇEK**
Danışman : **Doç. Dr. Muhammet Ali Asar**
Anabilim Dalı : **Hadis Anabilim Dalı**
Tezin Türü : **Yüksek Lisans**
Kabul Tarihi :

ÖZET

Bu çalışmada, hadis rivâyet zincirinin ilk halkası olan sahâbîlerden Ebû Bekre es-Sakafî'nin hayatı ve rivâyetleri ele alınmaktadır. Müslüman oluncaya kadar köle olarak yaşayan, Tâif kuşatması sırasında İslam ile şereflenen Ebû Bekre'nin daha iyi tanınması ve onun tarikiyle gelen rivâyetlerin daha iyi anlaşılması amacıyla yapılan bu çalışmada bilgiler literatür taraması yöntemiyle bir araya getirilmiştir.

Bu çalışma giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde ana hatlarıyla sahâbe ve hadis rivâyeti hakkında bilgi verilirken, ikinci bölümde Ebû Bekre es-Sakafî'nin hayatı, ilmi kişiliği ve yaşadığı dönemde karşılaştığı olaylar hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca Ebû Bekre'nin fitne olayları diye adlandırılan Cemel ve Sıffîn Savaşlarındaki tutumundan hareketle bu konuda naklettiği rivâyetlere karşı nasıl bir tutum sergilediği, üçüncü bölümde ise Ebû Bekre es-Sakafî'nin erken dönem hadis kaynakları ile *Kütüb-i Tis'a'*da bulunan rivâyetleri incelenerek bu kaynaklarda geçen rivâyetleri hakkında bilgi verilmektedir. Bu bölümün sonunda "*namaz*" ve "*fiten*" konusunda Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyetler ve bu rivâyetlerin tahrici yapılmaktadır.

Bu çalışma sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Ebû Bekre, Hadis Rivâyeti, Peygamber, Sahâbe

Thesis Title **:** Ebu Bakr es-Sakafi and Hadith Narration
Author **:** Mehmet Çiçek
Supervisor **:** Assoc. Prof. Dr. Muhammet Ali Asar
Department **:** Department of Hadith
Thesis Type **:** Master's Thesis
Date **:**

ABSTRACT

In this study, the life and narrations of Abu Bakr es-Sakafi, one of the Companions, who is the first link of the hadith transmission chain, will be discussed. In this study, which was carried out in order to better know Abu Bakr, who lived as a slave until he became a Muslim and who was honored with Islam during the siege of Taif, and to better understand the narrations that came with his style, the information was brought together with the literature review method.

This study consists of an introduction and two main parts. In the introduction part, information about the Companions and hadith narration is basically given, while in the second part, information is given about the life, scientific personality of Abu Bakr es-Sakafi and the events he encountered in his lifetime. Also, based on Abu Bakr's attitude in the Battles of Jamel and Sıffin, which are called the events of fitnah, what kind of attitude he shows towards on these narrations, and in the third part, the early hadith sources of Abu Bakr and his narrations in *Kutub-i Tis'a* were examined and information was given about his narrations in these sources. At the end of this part, the narrations coming from the order of Abu Bakr about "*namaz*" and "*fiten*" and these narrations has been compared with other sources.

Our study is completed with the conclusion part.

Keywords: Abu Bakr, Hadith Narration, Prophet, Companion

KISALTMALAR

a.s. : Aleyhisselam

b. : bin

bkz. : Bakınız

C. : Cilt

c.c. : Celle Celâluhu

çev. : Çeviren

ed. : Editör

h. & H. : Hicrî

haz. : Hazırlayan

Hz. : Hazreti

m. & M. : Miladî

ö. : Ölüm tarihi

r.a. : Radiyallahu Anh

s. : Sayfa

S. : Sayı

s.a.v. : Sallallahu Aleyhi ve Sellem

T.D.V. : Türkiye Diyanet Vakfı

thk. : Tahkik eden

ts. : Tarihsiz

v.dğr. : Ve diğerleri

vd. : Ve devamı

y.y. : Yayın yeri yok

TABLO LİSTESİ

Tablo No: **Sayfa**

Tablo 3-1: Ebû Bekre'den rivâyette bulunan râviler ve rivâyet sayıları 33
Tablo 3-2: Ebû Bekre'nin Erken Dönem Hadis Kaynaklarındaki rivâyet sayıları ... 35
Tablo 3-3: Ma'mer b. Râşid'in el-Câm'i'sindeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı 36
Tablo 3-4: Şâfiî'nin el-Müsned'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı 36
Tablo 3-5: Ebû Davûd et-Tayâlisi'nin el-Müsned'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı 37
Tablo 3-6: Abdurrezzak es-San'âni'n el-Musannef'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı 38
Tablo 3-7: İbn Ca'd'ın el-Müsned'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı 38
Tablo 3-8: İbn Ebî Şeybe'nin el-Musannef'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı 39
Tablo 3-9: Ebû Bekre'nin Kütüb-i Tis'a'daki rivâyetleri 43
Tablo 3-10: Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı 44
Tablo 3-11: Dârimî'nin es-Sünen'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı 50
Tablo 3-12: Buhârî'nin es-Sahîh'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı 58
Tablo 3-13: Müslim'in es-Sahîh'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı 69
Tablo 3-14: İbn Mâce'nin es-Sünen'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı..... 80
Tablo 3-15: Ebû Dâvûd'un es-Sünen'inde rivâyetlerin konulara döre dağılımı..... 85
Tablo 3-16: Tirmizî'nin es-Sünen'inde ki rivâyetlerin konulara göre dağılımı..... 90
Tablo 3-17: Nesâî'nin es-Sünen'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı..... 94
Tablo 3-18: Kaynaklarda en çok geçen konular..... 106
Tablo 3-19: Ebû Bekre tarikiyle gelen fiten konusundaki rivâyet sayıları..... 108
Tablo 3-20: Fiten rivâyetlerinin dağılımı 109

1. GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

1.1.1. Araştırmanın Konusu

Hz. Peygamber'in (s.a.v.), peygamberliğinin ilk dönemlerinden vefat ettiği güne kadar çeyrek asrı bile geçmeyen o kısa döneme bakıldığında çok ciddi bir eğitim-öğretim faaliyetinin olduğu görülmüştür. Bu eğitim-öğretim faaliyetinin talim ve terbiyesini bizzat Peygamber Efendimiz (s.a.v.) yürütmüştür. Tarihte eşine az rastlanan bir sevgi örneği olan muhabbetle Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bağlanan sahâbe, Kur'an-ı Kerim'den nazil olan ayetleri ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetini hadisleriyle beraber ezberlemeyi görev telakki etmişlerdir.[1] Hz. Peygamber'in (s.a.v.) peygamberliğinin sadece yetiştiği bölgeyle sınırlı olmayıp bütün insanlığa gönderildiğinin[2] bilincinde olan sahâbe, dinin doğru bir şekilde anlaşılması ve kendilerinden sonra gelenlere bu emaneti aslına uygun bir şekilde miras bırakabilmek için büyük bir gayret ve hassasiyet içinde olmuşlardır. Çünkü onlar Resûlullah'ın (s.a.v.) hadislerinin naklinde yapılacak hatanın onun adına yalan isnad etmek olacağı endişesini taşımışlardır.[3] Resulullah'ın (s.a.v.) sünnetinin gerek fiilî, gerek sözlü olarak günümüze kadar intikal etmesini sağlayan nesil olan[4] sahâbe, Hz. Peygamber (s.a.v.) hayattayken hadisleri muhafaza ettikleri gibi daha sonraki yıllarda da hadislerin muhafazası, talimi ve sonraki nesillere aktarılması için titiz davranmışlardır. Özellikle İslam'ın hızla yayılması sonucunda coğrafyanın genişlemesi farklı dil, din, kültür ve milletlerin Müslüman olmasıyla hadis ve sünnetin anlaşılması sorununun ortaya çıkmasına sebep olduğundan[5] hadislerin aslına uygun bir şekilde Müslümanlar arasında aktarılması ve doğru bir şekilde anlaşılması için sahâbîlerin bu titiz tutumu sonraki nesillere örnek teşkil etmiş ve hadis ilminin temeli atılmıştır.[6]

---

[1] Talat Koçyiğit, *Hadis Tarihi* (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 17.
[2] Ferhat Gökçe, *İslam'da Peygamberlere İman* (Ankara: DİB Yayınları, 2019), 63.
[3] Ahmet Yücel, *Hadis Tarihi* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2019), 27.
[4] Rıdvan Yarba, "Mâlik b. Huveyris (öl. 74/693-4) ve Rivayetleri", *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 4/1 (2021), 83.
[5] Muhammet Ali Asar, "Yorum-Bağlam İlişkisi Bakımından Hutbelerde Hadis Kullanımı", *Bilimname* 2020/41 (15 Mayıs 2020), 607.
[6] Yücel, *Hadis Tarihi*, 23.

Hadislerin nakledilmesi görevini üstlenen râvilerin adalet sahibi olmaları, alimler tarafından ön koşul olarak görülmüştür. Hadislerin ilk tabakası olan sahâbe Resûlullah'ın (s.a.v.) davetine gönüllü olarak icabet etmiş ve ona canları pahasına bağlı kalarak en güzel sevgi ve sadakat örneğini göstermiştir. Sahâbe ondan öğrendikleri Kur'an-ı Kerim'den ayetleri ve onun sünnetini hayatlarına tatbik edip bunları diğer insanlara aktarırken ve muhafaza ederken çok titiz davranmış her türlü özveriyi göstermiştir. Bu özelliklerinden ötürü Kur'an'ı Kerim'de birçok ayette Allah'ın (c.c.) övgüsüne mazhar olmuşlardır. "*Siz insanların iyiliği için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz*."[7] "*Böylece sizi vasat (dengeli, adaletli) bir ümmet kıldık*."[8] ayetleriyle sahâbenin adaletine vurgu yapılmıştır. "*Muhâcirlerin ve ensarın ilkleri ile onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnut olmuştur, onlar da ondan razıdırlar. Onlara, sonsuza dek hep içinde kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Büyük bahtiyarlık işte budur."*[9] ayetiyle Allah'ın (c.c.) onlardan razı olduğu; *"İman edip de hicret edenler, Allah yolunda cihad edenlerle onları bağırlarına basanlar ve yardım edenler var ya işte gerçek müminler onlardır; bağışlanma onlar için, büyük lütuf onlar içindir."*[10] ayetiyle onların gerçek mümin olduklarına; *"Allah'ın lutuf ve rızâsının peşine düşerek Allah'a ve Rasûlüne yardım ederlerken yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan yoksul muhacirlerin hakkıdır. İşte onlar dosdoğru kimselerdir."*[11] ayetiyle onların doğruluğuna vurgu yapılmıştır. Sahâbe ile ilgili Kur'an'dan ele aldığımız bu ayetlerin yanında Resûlullah (s.a.v.) de "*Bu ümmetin en hayırlı nesli benim gönderildiğim asırda yaşayanlardır."*[12] diyerek sahâbeyi övmüştür. Muhaddisler Kur'an ve Sünnet'te bulunan bu naslara dayanarak sahâbenin tamamını güvenilir kabul etmişlerdir. Ebâ Zur'a er-Razi (ö. 364/877) konu hakkında: *"Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ashabından birine dil uzatan birisini görürsen bil ki*

[7] Âli İmran 3/110.
[8] el-Bakara 2/143.
[9] et-Tevbe 9/100.
[10] el-Enfal 8/74.
[11] el-Haşr 59/8.
[12] Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır (Beyrut: Dâru Tavkı'n-Necât, 1422), "Şehâdat" 9 (No: 2651-2652); "Ashâbü'n-Nebî (s.a.v.)" 1 (No: 3650); "Rikak" 7 (No: 6428-6429); "İman" 27 (No: 6695); Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1991), "Fezâilu's-Sahâbe" 214 (2535); Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir vd. (Mısır: Şirketü Mektebeti ve Matbaʿati Mustafâ el-Bâbî, 1977), "Fiten" 45 (No: 2222); "Şehâdât" 4 (No: 2303); Ebû Bekr Ahmed b. Ali Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fî ʿilmi'r-rivâye*, thk. Ebû Abdillâh es-Sûrkî, İbrâhim Hamdî el-Medenî (Medine: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 1357), 47.

muhakkak o zındıktır. Hz. Muhammed (s.a.v.) haktır, Kur'an'ı Kerim haktır, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünneti de haktır. Bunları bize ulaştıran Onun (a.s.) ashâbıdır. Onların amacı sahâbenin şahitliğini ve güvenirliliğini cerhetmek ve Allah'ın (c.c.) kitabını ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetini iptal etmektir. Onları (sahâbeye dil uzatanları) cerhetmek daha önemli olur, bunlar zındıktırlar."[13] diyerek sahâbenin önemine ve konumuna vurgu yapmaktadır. Hatib el-Bağdadi (ö. 463/1071), sahâbenin fazileti ile ilgili olarak *"Eğer sahâbenin adaleti hakkındaki bu naslar olmasaydı bile onların hicreti, cihadı, inançlarındaki samimiyeti, Allah (c.c.) yolunda canlarını feda etmeleri, dinlerine olan sadakatleri onların adaletlerinin kesin olduğuna ve her türlü şüpheden uzak olduğuna yeterlidir."*[14] demektedir. Sahâbe hakkında yapılan bu değerlendirmelerden sahâbenin hatasız, günahsız oldukları gibi bir anlam çıkarmak yanlış olur, Kur'an ve hadislerde sahâbenin önemi ve fazileti anlatılmakla beraber sahâbeye karşı eleştiriler de yer almaktadır.[15] Bu eleştirilerden ötürü sahâbenin kötü kimseler oldukları hakkında değerlendirmelerde bulunmak da doğru değildir. Sahâbenin bu şekilde tenkit edilmeleri onların hataya düşmeme konusunda uyarılmalarından ve terbiye edilmelerine yönelik eleştirilerden ibarettir.[16] Sahâbenin tamamının adil kabul edilmesi onların günahsız ve masum olmaları anlamında değil; Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yalan yere hadis isnad etmedikleri ve bu konuda çok titiz davrandıkları şeklinde anlaşılmalıdır. Zira adalet özelliği, râvi olan sahâbîler için düşünüldüğünde hadislerin büyük çoğunluğunun öncelik ve üstünlük bakımından ön sıralarda olan sahâbîler tarafından rivâyet edilmiş olması sahâbenin adalet özelliğini desteklemektedir.[17] Sahâbe ile daha sonraki nesillerin hadis rivâyetinde titiz davranması, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetinin ve hadislerin asrımıza kadar metin ve lafız farklılıklarına rağmen aslına en yakın bir şekilde intikal etmesini sağlamıştır. Sahâbîlerden olan ve kendisinden birçok râvinin rivâyette bulunduğu şahsiyet ve kişiliğiyle ön plana çıkan Ebû Bekre'nin hayatı ve rivâyetleri çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

---

[13] Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, 49.
[14] Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, 48.
[15] En-Nur, 24/12-17; el-Hucurât, 49/1-4; Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Rikâk" 53 (No: 6576); Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Fezâ᾽il" 28 (2294).
[16] Muammer Bayraktutar, "Ravinin Vasıfları, Tenkidi ve Tabakaları", *Hadis Usulü*, ed. Muhammet Yılmaz - Nagihan Emiroğlu (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2019), 218.
[17] H. Musa Bağcı, *Hadis Tarihi ve Usûlü* (Ankara: Bilay Yayınları, 2018), 99-100; Bayraktutar, "Ravinin Vasıfları, Tenkidi ve Tabakaları", 219.

1.1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın en temel amacı önceleri köle olarak yaşayan İslam ile şereflendikten sonra sahâbîler arasında önemli bir konuma sahip olan ve yaşadığı dönemin ve bölgenin önemli şahsiyetlerinden sayılan Ebû Bekre es-Sakafî'yi tanıtmak ve onun hadis ilmine katkısını ortay koymaktır. Kaynaklarda Ebû Bekre es-Sakafî tarikiyle gelen 132 hadis[18] olduğu bilgisi yer alsa da sadece erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a*'da yapılan literatür taramasında onun tarikiyle gelen 473 hadis tespit edilmiştir. Sahâbilerden olan Ebû Bekre'den birçok sahâbînin ve tâbiûnun ondan rivâyette bulunması onun daha iyi tanınmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca dört halife döneminde yaşanan fitne olayları birçok siyasi, itikadi ve fikrî mezheplerin ortaya çıkmasına sebep olmuş[19] özellikle Mürcie gibi itikadi ekollerin teşekkül etmesindeki rolünün ortaya çıkması Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyetlerin incelenmesinin önemini ortaya koymaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI VE YÖNTEMİ

1.2.1. Araştırmanın Kaynakları

Ebû Bekre'nin Müslüman oluncaya kadar yaşadığı Tâif şehri ve Sakif kabilesi ile ilgili bilgilerde ve onun yaşadığı İslam Tarihi'nin ilk 50 yılı göz önüne alındığında çok sayıda kaynağa müracaat etme gerekliliği görülmektedir.

Bu bağlamda araştırmanın giriş ve ikinci bölümlerinde İbn Hişâm'ın (ö. 218/833) *"es-Sîretü'n-Nebeviyye",* Hâkim en-Nîsâbûrî'nin (ö. 405/1014) *"Maʿrifetü 'ulûmi'l-hadîs",* İbn Hazm'ın (ö. 456/1064) "*es-Sîre ve Hamsü Resaile Uhra li İbn Hazm*" ile *"Esmâü's-sahâbe ve mâ li-külli vâhidin minhüm mine'l-ʿaded"*, Hatîb el-Bağdâdî'nin (ö. 463/1071) "*el-Kifâye",* Bekrî el-Endulisî'nin (ö. 487/1094) *"Mu'cem mâ ista'ceme*

[18] Ebu Muhammed Ali b. Ahmed el-Endelüsî (456/1064) İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sîre* (Beyrut, 1986), 1/278; Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali İbnü'l-Cevzî, *Telkîhu fühûmi ehli'l-eser fî 'uyûni't-târîh ve's-siyer* (Beyrut: Dâru'l-Erkam, 1997), 1/264; Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lüğât*, thk. Komisyon (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 2/198; Asri Çubukçu, "Ebû Bekre", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/114.

[19] Hikmetullah Ertaş, "Makbûl Hadis", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12/1 (30 Nisan 2021), 92.

min esmai'l-bilâd ve'l-mevâdî", İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201) "*Telkîhu fühûmi ehli'l-eser*", Sehâvî'nin *"Fethu'l-muğîs bi-şerhi Elfiyyeti'l-hadîs",* Zehebî'nin (748/1348)*"Kitâbü Tezkireti'l-huffâz",* İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852/1449) "*Lisânü'l-Mîzân", "Takrîbü't-Tehzîb" ve "Tehzîbü't-Tehzîb"* eserlerinden istifade edilmiştir.

Araştırmanın kaynaklarının önemli bir kısmını İbn Saʿd'ın (ö. 230/845) *"et-Tabakâtü'l-kebîr",* Ebû Hayseme'nin (ö.?) *"et-Târîhu'l-kebîr",* Belâzürî'nin (ö. 279/892-93) *"el-Ensâbu'l-Eşrâf"* gibi tabâkat kitapları oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra, İbn Kuteybe'nin (ö. 276/889) *"el-Kitâbül-Meârif"* İbn Hazm'ın *"Cevâmi'u's-Sîre",* İbnü'l-Esîr'in (ö. 630/1233) *"el-Kâmil fi't-târîh", İbn* Hallikân'ın (ö. 681/1282) "*Vefeyâtü'l-aʿyân ve enbâʾü ebnâi'z-zamân"* isimli eserlerden de bolca istifade edilmiştir. Bölgenin coğrafyası ve şehir tarihleri kaynakları arasında İbn Asâkir'in (ö. 571/1176) "*Tarihu Medîneti Dımaşk"* ön plana çıkmıştır. Çalışmada teracim, tabakat, tarih, siyer gibi kaynaklardan istifade edilmiştir

Araştırmamızın üçüncü bölümünde Ebû Bekre'nin hadis ilmindeki yerini tespit edebilmek için erken dönem hadis kaynaklarında ve *Kütüb-i Tis'a*'da yer alan rivâyetleri incelenmiştir. Çalışmamızı bu kaynaklarda geçen rivâyetler ile sınırlı tutarak bu rivâyetlerin tahric ve tercümesi yapılarak bu hadislerin senedinde geçen râvilerin cerh ve ta'dîl durumları ile rivâyetler arasındaki metin değişiklikleri hakkında kısaca bilgi verilmektedir.

Ebû Bekre'nin rivâyetlerini tahric ederken erken dönem kaynaklarından Ma'mer b. Raşid'in (ö. 153/770) *"el-Câmi'i*", İmam-ı Şâfiî'nin (204/820) "*el-Müsned*", Ebû Davûd et-Tayâlisi'nin (ö. 204/820) "*el-Müsned*", Abdurrezzak es-San'âni'nin (ö. 211/826) "*el-Musannef*", Humeydi'nin (ö. 219/834) "*el-Müsned*", Saîd b. Mansûr'un (ö. 227/842) "*es-Sünen*", İbn Ca'd'ın (ö. 230/844) "*el-Müsned*", İbn Ebî Şeybe'nin (ö. 235/849) "el-Musannef", İshâk b. Râhûye'nin (ö. 238/853) "el-Müsned" adlı kaynaklardan; *Kütüb-i Tis'a* olarak kabul edilen Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *"el-Müsned",* Dârimî'nin (ö. 255/869) *"es-Sünen",* Buhârî 'nin (ö. 256/870) "*el-Cami'u's-Sahih"*, Müslim'in (ö. 261/875) "*el-Cami'u's-Sahih",* İbn Mâce'nin (ö. 273/887) "*es-Sünen",* Ebû Dâvud'un (ö. 275/889) "*es-Sünen"*, Tirmizî'nin (ö.

279/892) "*es-Sünen"*, Nesâî'nin (ö. 303/915) "*es-Sünen"* adlı eserlerinde geçen rivâyetler de incelenmiştir. Mâlik b. Enes'in (ö. 179/795) "*el-Muvattâ"*da Ebû Bekre tarikiyle nakledilen bir rivâyete rastlanmamıştır.

Ebû Bekre hakkında Ahmed b. Hanbel'e ait *el-Müsned* adlı eserde bulunan Ebû Bekre tarikiyle gelen hadisler ile ilgili olarak Ebû Bekir b. Ali es-Somâlî "*Merviyyâtü's-sahâbî Ebî Bekre fî Müsnedi'l-İmâm Ahmed*"[20] isimli yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Söz konusu bu çalışma incelendiğinde Ebû Bekre'nin hayatına fazla değinmediği onun hayatını özet olarak verdiği ve sadece Ahmed b. Hanbel'e ait *el-Müsned* adlı eserde geçen rivâyetler ile çalışmasını sınırlı tuttuğu görülmektedir. Ebû Bekre es-Sekafî'nin hayatını ve rivâyetlerini ele aldığımız bu çalışma, söz konusu çalışmayı da kapsayacak şekilde erken dönem hadis kaynaklarındaki ve *Kütüb-i Tis'a'*daki eserlerde geçen rivâyetler ile sınırlı tutularak ele alınmaktadır.

1.2.2. Araştırmanın Yöntemi

Yaşadığı dönemin ve bölgenin önde gelen şahsiyetlerinden olan Ebû Bekre es-Sakafî'nin hayatını ve rivâyetlerini araştırdığımız bu çalışmada Ebû Bekre ile ilgili zikredilen bilgiler kaynaklar üzerinde tarama yapılarak biraraya getirilmiştir. Çalışmanın başlıklarını ve bu başlıklarda ele alınan konuların içeriğini Ebû Bekre hakkında kaynaklardan elde ettiğimiz bilgiler belirlemiştir. Örneğin Ebû Bekre'nin hayatının ilk dönemlerine ait kaynaklarda ayrıntılı bir bilgiye rastlanmadığından bu döneme ait bir başlık açılmamış olup, yapılan literatür taramasında Ebû Bekre ile ilgili bilgiler onun Cemel ve Sıffin Savaşlarındaki tutumundan kaynaklı olduğu için bu konu müstakil bir başlık altında ele alınmıştır.

Yapılan literatür taramasında aynı olayın birbirinden farklı bir şekilde anlatıldığı görülmüş, kaynaklardaki tüm bilgiler dikkate alınıp biraraya getirilerek tasnif yapılmış ve *"bütüncül bakma"* yöntemiyle bilgiler derlenmiştir.

[20] Ebû Bekir b. Ali es-Somâlî, *Merviyyâtü's-sahâbî Ebî Bekre fî Müsnedi'l-İmâm Ahmed* (Mekke: Ümmülkurâ Üniversitesi, 1399).

Çalışmanın üçüncü bölümünde erken dönem hadis kaynaklarında bulunup *Kütüb-i Tis'a'*da bulunmayan dört rivâyet; *Kütüb-i Tis'a'*da bulunan her bir kaynaktan üçer rivâyet örnek olarak seçilmiş olup, bu seçkide her kaynakta farklı konulara ait rivâyetler tercih edilerek Ebû Bekre tarikiyle nakledilen daha fazla rivâyetin çalışmada yer alması sağlanmıştır. Ebû Bekre'den rivâyette bulunan râviler hakkında bilgi verilirken onların rivâyet sayıları; Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyetlerin yer aldığı kaynaklar hakkında bilgi verilirken de müelliflerin vefat tarihleri baz alınarak tasnif yapılmıştır. Ayrıca çalışmanın sonunda Ebû Bekre tarikiyle gelen "*namaz*" ve "*fiten*" rivâyetlerine yer verilmiştir.

2. BÖLÜM
EBÛ BEKRE ES-SAKAFÎ'NİN HAYATI

2.1. Ebû Bekre es-Sakafî'nin İsmi, Nesebi, Künyesi ve Lakabı

Bekre (بكرة) kelimesi sözlük anlamı olarak "makara, tek makaralı, bant kasnağı, bobin, kuyu çıkrığı, disk, kasnak" gibi anlamlara gelir. Ebû Bekre, Taif kuşatması esnasında kaleden "*bekre*" denilen kuyu çıkrığı ile indiği için Resûlullah (s.a.v.) ona "*Ebû Bekre*" diye hitap etmiştir.[21] O bu hitaptan dolayı "*Ebû Bekre*" künyesi ile anılmıştır. [22]

Kaynaklarda genel olarak Ebû Bekre, Nufey ve Mesrûh[23] künyesiyle anılan sahâbînin ismi Ebû Bekre Nufey' b. el-Hâris b. Kelede[24] b. Amr b. İ'lâc b. Ebî Seleme b. Abdilu'zza b. Amr b. A'vf b. Kasiy[25] olarak geçmektedir. Sakif kabilesine mensub olduğu için nisbesi "*es-Sakâfi*"dir.[26] Ebû Bekre, Hz. Ömer döneminde Basra'ya yerleşmiş ve burada uzun zaman kalmış olduğundan "*basrî*" [27] nisbesiyle de anılmıştır. Ayrıca Ebû Bekre, Taif kuşatması esnasında İslam Ordusu'na sığınarak Müslüman olduğu için Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından azat edilmiştir. Bu olaydan sonra kendisini "*Mevlâ Resûlullah*" (Resûlullah'ın (s.a.v.) azatlısı) [28] olarak tanıtmıştır.

---

[21] Ebû Abdillâh Muhammed İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2001), 9/12; Ahmed b. Abdillâh Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Maʿrifetü's-sahâbe*, thk. Âdil b. Yûsuf el-Azâzî (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1998), 2/2680; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *el-Kâşif fî maʿrifeti men lehü rivâye fi'l Kütübi's-Sitte*, thk. Muhammed Avvâme (Cidde: Dârü'l-Kıble, 1992), 2/325.

[22] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/12.

[23] Ebû Hâtim Muhammed İbn Hibbân, *Meşâhîru 'ulemâi'l-emsâr*, thk. Yahyâ b. Mansûr b. Seyyidişşevrî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995), 1/66; İbnü'l-Cevzî, *Telkîhu fühûmi ehli'l-eser*, 1/189;5/247; Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, thk. Muhammed Avvâme (Halep: Dâru'r-Reşîd, 1991), 1/565.

[24] Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim İbn Kuteybe, *el-Meʿârif*, thk. Servet Ukkâşe (Kahire: Dâru'l-Meʿârif, ts.), 1/288.

[25] Ebü'l-Meʿâtî en-Nûrî vd., *Mevsûʿatü akvâli'l-İmâm Ahmed bin Hanbel fî ricâli'l-hadîs ve ʿilelihî* (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1997), 4/25; Ebü'l-Hüseyn Abdülbâkî İbn Kâniʿ, *Muʿcemü's-sahâbe*, thk. Ebû Abdurrahman Salâh b. Sâlim el-Musarrâtî (Medine: Mektebetü'l-Ğurabâi'l-Eseriyye, 1997), 3/142.

[26] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/13; Ebû Bekr Ahmed b. Züheyr İbn Ebû Hayseme, *et-Târîhu'l-kebîr*, thk. Salâh b. Fethî Helel (Kahire: Dâru'l-Fârûki'l-Hadîsiyye, 2006), 1/569.

[27] Halîfe b. Hayyât, *Târîhu Halîfe bin Hayyât*, thk. Ekrem Ziyâ el-Ömerî (Riyad: Dâru Taybe, 1985), 1/218; Çubukçu, "Ebû Bekre", 10/114.

[28] Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh İbn Abdilber en-Nemerî, *el-İstîʿâb fî maʿrifeti'l-ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1992), 4/1614.

2.2. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Soyu

Bu başlık altında Ebû Bekre'nin doğduğu, yetiştiği Müslüman olmadan önce yaşadığı çevrenin daha iyi anlaşılması ve bu bağlamda Ebû Bekre'nin daha iyi tanınması için bölge olarak Taif ve mensubu olduğu Sakîf kabilesi hakkında kısaca bilgi verilmektedir.

2.2.1. Tâif

Hicaz bölgesinin önemli şehirlerinden birisi olup, Mekke şehrine 88 km. uzaklıkta Gazvân Dağı'nın güneyinde Vec Vadisi'nde denizden yaklaşık olarak 1700 m. yükseklikte kurulmuş bir şehirdir. Kış aylarında iklimi en soğuk yerleşim yerlerinden olan Tâif, zengin su kaynaklarına ve verimli topraklara sahip olan bir bölgededir. Aynı zamanda Arabistan'ın ticaret yollarının kesişme noktasında yer almaktadır. Vâdîabbas olarak bilinen Tâif Vadisi, Cahiliye döneminde Sakîf kabilesinin hâkimiyeti altındayken etrafı surlarla çevrildiği için Tâif olarak adlandırılmıştır. [29]

Tâif, Sakîf kabilesinin hâkimiyeti sonrası Arabistan'da Mekke'den sonra dini ve ticari anlamda en önemli şehirlerden biri haline gelmiştir. Tarım arazilerinin çokluğu ile meşhur olan Tâif Şehri, çevresinde bulunan şehirlerin meyve ve sebze ihtiyacını karşılamıştır. Kuru üzüm, zeytinyağı, şarap ve bal üretiminde ün yapmış olan bu şehir deri işlemeciliğinde de meşhur olmuştur. Mekke'den başka dönemin güçlü devletleri Bizans ve Sâsânîler ile ticaret yapılmıştır.[30]

Tâifliler ile Mekkeliler arasında karşılıklı yapılan evlilikler ile kurulan akrabalıklar neticesinde köklü bir bağ kurulmuştur. Kureyş zenginlerinden çoğunun Tâif'te bağ ve bahçeleri olmasına rağmen iki şehir arasında özellikle dini ve siyasi alanlarda bir rekabet süregelmiştir. Kâbe'den ötürü Mekke'nin önemli bir dini merkez olmasını kabul edemeyen Tâifliler Lât putunun bulunduğu büyük bir mâbed inşa etmişlerdir. Hatta bu nedenle Kâbe'yi yıkmak için Mekke üzerine giden Ebrehe'ye kutsallarına

[29] Şihabüddin Ebu Abdillah Yakut b. Abdillah Yakut el-Hamevi, *Mu`cemu'l-Buldân* (Beyrut: Daru Sadır, 1975), 4/9.
[30] Mustafa Sabri Küçükaşcı, "Taif", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/443.

dokunmamak koşuluyla rehber olarak Ebû Rigâl'i vererek Ebrehe'ye yardım eden tek putperest Arab kabilesi olmuşlardır. [31]

Tâif'te ekonomik bolluk kültürel hayatın gelişmesini sağlamıştır. Bu şehir Amr b. Zürâre, Yûsuf b. Hakem es-Sakafî ve Gaylân b. Seleme gibi şahsiyetlerin yanında Arabistan'da meşhur olmuş, İslâmiyet'in ilk dönemlerinde mezkûr bölgede az sayıda bulunan hekimlik yapan Hâris b. Kelede ve oğlu Nadr gibi şahsiyetlere ev sahipliği yapmıştır.[32]

Mekke'den sonra Hicaz bölgesinde iktisadi ve kültürel açıdan önemli şehirlerden olan Tâif şehri Mekke ile birlikte *"Mekke Tâif'tendir; Tâif Mekke'dendir."*[33] ibaresiyle anılmıştır. Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'de *"karyeteyn"*[34] ifadesiyle Mekke ve Taif'e atıf yapılmış olması, bu iki önemli bölgenin birbirine olan bağlarını göstermektedir.

2.2.2. Sakîf

Sakîf kabilesinin nesebinin nereye dayandığı ile ilgili farklı rivâyetler mevcuttur. Mekke Şehri'nin ilk sakinlerinden olarak Amalika kavmine mensub Semûd'un, Tâif bölgesinden göç ettikten sonra arkada kalanların Sakif olarak isimlendirdiği rivâyet edilmiştir.[35] Diğer rivâyetlerde Sakîf Kabilesinin Ma'ad soyundan gelen İyad'a[36], buradan da Nizar'a[37] dayandığı anlaşılmaktadır. Başka bir rivâyete göre ise bu kabile Hevazin'e, buradan da Mudar'a dayanmaktadır.[38]

Sakîf kabilesi, önceki dönemlerde şehrin hâkimi konumundaki Âmiroğulları kabilesini yenerek şehrin tek hâkimi olmuştur. Bu kabilenin atası olan Kasiy, Tâif topraklarını

---

[31] Küçükaşcı, "Taif", 39/443.
[32] Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-aʿyân ve enbâʾü ebnâi'z-zamân*, thk. İhsân Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdr, 1978), 358.
[33] Ebu'l-Hasan Ahmed b. Yahya (279/892) Belâzürî, *el-Ensâbu'l-Eşrâf*, çev. Hamîdullah Muhammed (Kahire, t.s.), 134.
[34] ez-Zuhruf 43/31-32.
[35] Ebu Muhammed Cemalüddin Abdülmelik b. Hişam el-Meafirî (213/828) İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, çev. thk. Mustafa es-Sakka v.dğr. (Kahire, 1955), 1/48.
[36] Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed İzzüddîn İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk. Ebü'l-Fidâ Abdullâh el-Kâdî, Muhammed Yûsuf ed-Dekkâk (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 2/684-5.
[37] İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sîre*, 58.
[38] İzzüddîn İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2003, 2/684.

işlemesi sonucunda büyük oranda verim elde edince insanlar onun hakkında *"mâ eskafehû"* (bu ne maharet) demişlerdir.[39] Zekâsı ile ün salan Kasiy, Âmiroğulları'nın liderinin kızıyla evlendikten sonra insanlar ona *"Sakîf"* ismini vermişlerdir.[40]

2.3. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Doğumu ve Ailesi

2.3.1. Doğumu, Anne ve Babası

Ebû Bekre'nin doğumu hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ebû Bekre'nin annesi ile ilgili *"Sümeyye binti Ebî Bekre"*[41] ve *"Ummuhû Sümeyye"*[42] ifadeleri yer almaktadır. Ebû Bekre'nin annesi Sümeyye Yeşkûrî isimli İranlı idarecisi yahut Kesker civarında yaşayan Kesker kabilesinden bir şahıs tarafından, Rum bölgesinden esir olarak alınmış, daha sonra Yeşkûrî, burada kendisinin hastalığına şifa bulan Hâris b. Kelede'ye Sümeyye'yi hediye etmiştir.[43]

Bir diğer rivâyette ise; Ebû Bekre'nin annesinin Vâsıt yakınlarındaki Zendeverd şehrinden olduğu bilgisi vardır. İran Kisrası onu Yemen Hükümdarı Ebü'l-Hayr'a hediye etmiş, o da Tâif'te hastalandığında kendisini tedavi eden Hâris b. Kelede'ye bu köleyi hediye etmiştir. Daha sonra Ebû Bekre'nin annesi Sümeyye, Hâris b. Kelede'nin kölesi olan Mesrûh ile evlendirilmiş ve bu evlilikten Nüfey (Ebû Bekre) doğmuştur. Ebû Bekre'nin Hâris b. Kelede'ye nisbet edilerek anılması onun kölesi olması hasebiyledir.[44] Ebû Bekre'nin annesi Sümeyye hakkındaki tüm rivâyetler birlikte değerlendirildiğinde, Ebû Bekre'nin annesinin İran'da yaşamış, daha sonra Taif'te tabip olan Hâris b. Kelede'ye hediye edilmiş bir köle olduğu görülmektedir.[45]

---

[39] Ebu Ubeyd Abdullah b. Abdilaziz (487/1094) Bekrî el-Endulisî, *Mu'cem mâ ista'ceme min esmai'l-bilâd ve'l-mevâdî* (Beyrut, 1998), I-VI/2/66.
[40] Bekrî el-Endulisî, *Mu'cem mâ ista'ceme min esmai'l-bilâd ve'l-mevâdî*, I-VI/4/64-6.
[41] Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim (276/889) İbn Kuteybe, *el-Kitâbül-Meârif* (Beyrut, 1970), 151.
[42] Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târîhi'l-mülûk ve'l-ümem*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ, Mustafâ Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992), 5/247.
[43] Belâzürî, *el-Ensâbu'l-Eşrâf*, 197.
[44] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 7/99; İbn Kuteybe, *el-Kitâbül-Meârif*, 288; İbn Ebû Hayseme, *et-Târîhu'l-kebîr*, 1/569; Çubukçu, "Ebû Bekre", 10/114.
[45] İbn Kuteybe, *el-Kitâbül-Meârif*, 125; Ebu'l-Kasım Ali b. Hasan (571/1176) İbn Asâkir, *Tarihu Medîneti Dımaşk* (Beyrut, 1995), 19/173; İzzüddîn İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2003, 3/443.

Ebû Bekre'nin babası ile ilgili olarak, Hâris b. Kelede'ye[46] nisbet edildiği ancak Ebû Bekre'nin bunu reddettiği[47] Ebû Bekre'nin annesinin, köle olarak hediye edildiği Hâris'le evliliğinden, ismi Nüfey olup Ebû Bekre lakabıyla anılan bir çocuk dünyaya getirdiği tespit edilmiştir. Ancak, Hâris'in, Ebû Bekre'nin doğumuna çok fazla sevinmediği, ardından Sümeyye'nin Nâfi adında ikinci bir çocuğu dünyaya getirdiği,[48] Hâris'in zamanla Ebû Bekre'den uzaklaşarak ikinci çocuğu daha çok sevdiği ifade edilmektedir. Bunun nedeni olarak da Taif kuşatması sırasında Ebû Bekre'nin Müslüman olması gösterilmektedir. Hatta Hâris'in diğer oğlu Nâfi'ye "*Benim gerçek oğlum sensin, sen sakın onun yaptığı gibi yapma*"[49] diyerek bunu beyan ettiği bilinmektedir.

Konu ile ilgili farklı bir rivâyette Ebû Bekre ile Nâfi'nin, Hâris b. Kelede'nin evlatları olmadıkları dolayısıyla bu kardeşlerin Sümeyye'nin daha önceki evliliğinden dünyaya gelen çocukları olduğu ayrıca Sümeyye'nin Hâris b. Kelede'nin kölesi[50] olduğu için bu çocukların ona nispet edildiği bilgisine ulaşılmıştır.[51] Bununla beraber kaynaklarda Ebû Bekre'nin Nufey b. Mesruh[52] olarak gösterilmesi ve daha önce de belirtildiği gibi Hâris b. Kelede'nin Ebû Bekre'yi evlatlıktan reddettiği esnada "*O artık Mesrûh'tur*" demesi[53] ve Sümeyye'nin Mesrûh[54] isimli bir kocasının olduğu bilgisi Ebû Bekre'nin babası ile ilgili söz konusu rivâyetlerin sağlamlığını doğrulamaktadır.

2.3.2. Kardeşleri

Ebû Bekre'nin anne bir ve üvey kardeşleri olarak Nadr b. Hâris (ö. 2/624)[55], Ziyâd b. Ebihi (ö. 53/673)[56], Nâfi b. Hâris b. Kelede (ö. ?), Hâris (ö.?), Nudayr (ö. ?) [57] isimli

[46] İbn Ebû Hayseme, *et-Târîhu'l-kebîr*, 1/569.
[47] Nadir Özkuyumcu, "Ebû Bekre", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 19/425.
[48] İzzüddîn İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2003, 3/443.
[49] İbn Kuteybe, *el-Kitâbül-Meârif*, 125; İzzüddîn İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2003, 3/443.
[50] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 8/56.
[51] Çubukçu, "Ebû Bekre", 10/114.
[52] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/12; Çubukçu, "Ebû Bekre", 10/114.
[53] İbn Kuteybe, *el-Kitâbül-Meârif*, 125; İbn Asâkir, *Tarihu Medîneti Dımaşk*, 19/173.
[54] Çubukçu, "Ebû Bekre", 10/114.
[55] Abdullah Köşe, "Hâris b. Kelede", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/16/199.
[56] Ebû Yûsuf Yaʿkûb b. Süfyân el-Fesevî, *el-Maʿrife ve't-târîh*, thk. Ekrem Ziyâ el-Ömerî (Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1990), 3/72; İbn Ebû Hayseme, *et-Târîhu'l-kebîr*, 1/524.
[57] Fesevî, *el-Maʿrife ve't-târîh*, 3/72.

kardeşleri vardır. Nadr b. Haris, Ziyâd b. Ebihi ve Nâfi b. Hâris b. Kelede'nin hayatları hakkında kaynaklarda bilgi varken, diğer kardeşlerinin hayatları hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

2.3.2.1. Nadr b. Hâris (ö. 2/624)

Bir rivâyete göre Hâris b. Kelede'nin oğlu ve babası gibi tabiptir.[58] Diğer bir rivâyete göre ise Mekke'li ünlü bir müşrik ve Hz. Peygamber'e (s.a.v.) düşmanlığı ile ün salmıştır. Hatta İslam'a olan düşmanlıklarıyla ün salmış Nadr gibi müşrikler için Kur'an-ı Kerim'de birden fazla ayet nazil olmuştur. Şu ayetlerin "*Duyduk duyduk! İstesek elbette bunun benzerini biz de söyleriz, bu eskilerin masallarından başka bir şey değil, dediler*"[59]; "*Ona âyetlerimiz okunduğu zaman, öncekilerin masallarıdır' der*"[60] Nadr b. Hâris hakkında indirildiği belirtilmektedir.[61]

Nadr, Ukbe b. Ebû Muayt'ı yanına alarak Resûlullah'ın (s.a.v.) Kureyşliler üzerindeki etkisini azaltmak ve ona fikri alanda karşı koyabilmek için alınabilecek tedbirleri görüşmek üzere Medine'ye gitmişler ve orada Yahudi din adamları ile görüşmüşlerdir. Yahudi din adamları ise onlara: "*Siz ona şu üç şeyi sorun. Ashâb-ı Kehf, Zülkarneyn ve ruh meselesi. Şayet bu sorulara cevap verebilirse o gerçek bir peygamberdir ve ona uyun; şayet bu sorulara cevap veremezse yalancıdır*"[62] demişlerdir. Bunun üzerine Nadr ve Ukbe Mekke'ye döner dönmez bu soruları Resûlullah'a (s.a.v.) sormuşlardır. Resûlullah (s.a.v.): "*Size yarın cevap vereceğim*" demiştir. Ancak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) konu ile ilgili beklediği vahiy gecikince, Nadr başta olmak üzere müşrikler propaganda yapmaya başlamışlardır. Bir müddet sonra sorulan sorulara cevap niteliğinde Kehf Sûresi nazil olmuştur.[63]

---

[58] Köşe, "Hâris b. Kelede", 16/199.
[59] el-Enfâl 8/31.
[60] el-Mutaffifîn 83/13.
[61] İrfan Aycan, "Nadr b. Hâris", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/280.
[62] Aycan, "Nadr b. Hâris", 32/281.
[63] Konu ile ilgili olarak Kehf Sûresi incelendiğinde 9-26. Ayetlerde Ashab-ı Kehf (Bkz. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (Ankara: Berikan Yayınları, 2004), 5/376-387.); 83-99. Ayetlerde ise Zülkarneyn (a.s.) ile ilgili sorulara cevap verildiği (Bkz. Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5/407-421.), ancak "ruh" ile ilgili soruya cevap verilmediği görülmüştür. İsra Sûresi 85-86. Ayetlerin tefsiri incelendiğinde "ruh" sorusu ile ilgili olarak; Yahudi din adamlarının Mekkeli Müşriklere "*Eğer hepsine cevap verir veya susarsa peygamber değildir. Eğer bir kısmına cevap verip bir kısmından*

Nadr b. Hâris, Resûlullah (s.a.v.) herhangi bir şey söyleyince veya tebliğ görevini yerine getirmeye çalışınca hemen bu konuşmaların tesirini ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Ayrıca musiki bilgisini de İslama karşı kullanarak bazı şarkı sözlerini Kur'an'ın bir benzeri olarak sunmuştur. Bundan dolayı "*İnsanlar arasında öyleleri vardır ki bilgisizlik yüzünden başkalarını Allah yolundan saptırmak ve o âyetleri alay konusu etmek için eğlendirici sözler kullanırlar; işte bunları alçaltıcı bir azap bekliyor*"[64] ayetinin Nadr b. Hâris için[65] indirildiği kabul edilmektedir.

Nadr b. Hâris'in, Mekke'den Medine'ye hicret öncesi Hz. Peygamber'e (s.a.v.) suikast düzenleyerek onu öldürmek isteyenlerin arasında olduğu da rivâyet edilmektedir. Müşrikler ile Müslümanlar arasında yapılan Bedir Savaşı'nda müşriklerin safında savaşırken onların sancağını taşıdığı esnada Müslümanlar tarafından esir alınmış ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) emriyle Hz. Ali tarafından Safra'da 624 yılında[66] öldürülmüştür.

2.3.2.2. Ziyâd b. Ebihi (ö. 53/673)

Ebû Bekre'nin anne bir kardeşidir.[67] Hicretin birinci yılında Tâif'te doğmuştur. Babasının kimliği hakkında farklı rivâyetler olduğu için Kendisine Ziyâd b. Sümeyye denilmiştir. Ancak o "*ibnü ebîhi*" diye tanınmıştır. Muâviye b. Ebû Süfyân'ın nesebine bağlanmayı kabul edince Ziyâd b. Ebû Süfyân olarak bilinse de Ziyâd b. Ebîhi ismiyle ün kazanmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde yaşamış olmasına rağmen onu görmemiştir. Bu nedenle sahâbeden sayılmamıştır. Hicretin 9. yılında kabilesinin İslamı benimsemesi sonucunda veya Hz. Ebû Bekir'in halifeliği zamanında Müslüman olduğu şeklinde iki farklı rivâyet vardır. Genç yaşta devlet işlerinde görevlendirilmiştir. Hz. Ömer (r.a.) döneminde katiplik yapmış, daha sonraki dönemlerde beytülmâl işlerini yürütmüştür.

---

susarsa peygamberdir." (Bkz. Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5/358-363.) dediği görülmüş ve Kehf Sûresi'nde tüm sorulara neden cevap verilmediğinin açıklaması yapılmıştır.

[64] El-Lokman 31/6.

[65] Aycan, "Nadr b. Hâris", 32/281. Bunların dışında en-Nahl 16/103, el-Furkan 25/4-5, Fâtır 35/42 Yâsin 36/78, Sâd 38/16, ayetlerinin onun hakkında veya onun görüşlerine cevap niteliğinde nâzil olduğu rivâyet edildiği bilgisine ulaşılmıştır.

[66] Aycan, "Nadr b. Hâris", 32/281.

[67] İbn Ebû Hayseme, *et-Târîhu'l-kebîr*, 1/524; Fesevî, *el-Maʿrife ve't-târîh*, 3/72.

Hz. Ali (r.a.) döneminde hicretin 39. yılında Fars ve Kirman bölgelerine, Emeviler döneminde ise Basra'ya vali olarak tayin edilmiştir. Bu rivâyetlerden anlaşılacağı üzere Ziyâd daha genç yaşından itibaren zekası ve tecrübesi ile önemli görevlere getirilmiş önemli bir şahsiyettir. Siyasi anlamda güçlü olduğu dönemlerde bile kardeşi Ebû Bekre ile devamlı irtibat halinde olmuştur.

Ziyâd b. Ebîh, hicretin 53. yılında Ramazan ayında Kûfe'de vefat etmiştir.[68]

2.3.2.3. Nâfi b. Hâris b. Kelede (ö. ?)

Ebû Bekre'nin anne bir kardeşidir.[69] Hâris b. Kelede, Nâfi'nin kendi oğlu olduğunu kabul ettiği için nesebi Hâris b. Kelede'ye nispet edilmiştir. Basra'da at terbiyeciliğini yapan ilk kişidir. Bundan dolayı Hz. Ömer'den (ö. 23/644) Basra'da kendisine iktâ verilmesini istemiştir. Hz. Ömer'in (r.a.) emriyle Nâfi b. Hâris b. Kelede'ye on cerîb (dönüm) tarla iktâ verilmiştir.[70] Hz. Peygamber'den (s.a.v.) hadis rivâyet etmiş meşhur bir sahâbîdir.[71]

2.3.3. Çocukları

Ebû Bekre'nin kız ve erkek olmak üzere toplam 40 çocuğunun olduğu ve bunların yalnız yedi tanesinin kendisinden sonra yaşadığı, diğer çocuklarının ise o hayattayken vefat ettiği bilinmektedir.[72] Çocuklarından Abdullah b. Ebû Bekre (ö. 78)[73], Ubeydullah b. Ebû Bekre (ö. 79/698)[74], Müslim b. Ebû Bekre (ö. 90)[75], Abdurrahman b. Ebû Bekre (ö. 96)[76], Abdulazîz b. Ebû Bekre (ö. ?)[77], Revvâd b. Ebû Bekre (ö. ?)[78],

---

[68] İrfan Aycan, "Ziyâd b. Ebîh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/480-482.
[69] Fesevî, *el-Maʿrife ve't-târîh*, 3/72.
[70] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 8/56-9/68; Çubukçu, "Ebû Bekre", 10/114.
[71] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/68; Köşe, "Hâris b. Kelede".
[72] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/200.
[73] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/200.
[74] Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaût, Hüseyin el-Esed vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1988), 4/138.
[75] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/200.
[76] Halîfe b. Hayyât, *Târîhu Halîfe*, 1/129.
[77] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/200.
[78] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/201; Ebü'l-Adl Zeynüddin Kasım b. Kutluboğa İbn Kutluboğa, *Es-Sikât Mimmen Lem Yek'a fil Kütübi's-Sitte*, çev. Hâmid Abdullah el-Mahlâvi (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009), 4/272.

Yezîd b. Ebû bekre (ö. ?)[79], Utbe b. Ebû bekre (ö.?)[80] ile ilgili bilgiler mevcut olup, sadece Ubeydullah b. Ebû Bekre ve Abdurrahman b. Ebû Bekre'nin hayatları ile ilgili kısaca bilgi verilecektir.

2.3.3.1. Ubeydullah b. Ebû Bekre (ö. 79/698)

Annesi, İcloğulları'ndan Hevle bt. Galîz'dir. Az hadis rivâyet eden ravîlerdendir. Ubeydullah, amcası Ziyâd b. Ebihi döneminde Sicistan valiliği yapmıştır.[81] Hicretin 14. Yılında doğmuştur. Halife Abdülmelik b. Mervân, savaşlarda göstermiş olduğu yiğitlik ve cesaretiyle meşhur olan Ubeydullah b. Ebû Bekre'den Habeş kökenli olduğunu da vurgulayarak "*el-edgam seyyidü ehli'l-Meşrik*" diyerek bahsetmiştir. Ubeydullah b. Ebû Bekre'nin komşuluk ilişkilerine büyük önem verdiği ve bu yüzden yüzden fazla komşusuna yardım ettiği, bayramlarda onlarca köleyi özgürlüğüne kavuşturduğu belirtilmiş, cömertliğinden dolayı "*ecvedü'l-Arab*" denilmiştir. Hatta onun cömertlik hususunda Hâtim et-Tâî'yi bile geçtiğinden bahisle ona "*Ebû Hâtim*" künyesi verildiği ifade edilmektedir. Hicretin 79. yılında Büst'te vefat etmiştir.[82]

2.3.3.2. Abdurrahman b. Ebû Bekre (ö. 96/714)

Arsab'da hicretin 14. Yılında doğmuştur. Annesi İcloğulları'ndan Hevle bt. Galîz'dir. Ailenin doğan ilk çocuğudur.[83] Doğduğunda birçok deve kesilmiştir. Sika[84] bir zat olduğu ve kendisinin hadis rivâyet ettiği gibi kendisinden de rivâyette bulunulduğu belirtilmektedir.[85] Abdurrahman b. Ebû Bekre 82 yaşında[86] hicri 96 yılında[87] vefat etmiştir.

---

[79] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/201; İbn Kutluboğa, *Es-Sikât Mimmen Lem Yek'a fîl Kütübi's-Sitte,* 4/272.
[80] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/201.
[81] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/200.
[82] Zehebî, *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâ*, 4/138; Nadir Özkuyumcu, "İbn Ebî Bekre (Ubeydullah)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/425-426.
[83] Halîfe b. Hayyât, *Târîhu Halîfe*, 1/129; İbn Kuteybe, *el-Kitâbül-Meârif*, 1/557.
[84] Sika, adalet ve zabt vasıflarına sahip râviler için kullanılan bir tabirdir. Geniş bilgi için bkz, Ahmet Yücel, "Sika", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/175-176.
[85] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/200.
[86] Ebû Süleymân Muhammed b. Abdillâh er-Rabaî, *Târîhu mevlidi'l-ʿulemâ ve vefeyâtihim*, thk. Abdullah b. Ahmed b. Süleyman el-Hamed (Riyad: Dâru'l-Âsıme, 1410), 1/231.
[87] İbn Asâkir, *Tarihu Medîneti Dımaşk*, 36/15.

2.4. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Müslüman Oluşu

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Taif kuşatması sırasında Müslümanlara katılacak hürlerin serbest, kölelerin ise azat edileceğini ilan etmesi üzerine kaleden bekrê denilen kuyu çıkrığı ile 20 veya 40 kişi inerek Müslümanlara sığınmıştır. Müslümanlara sığınanlardan birisi de Ebû Bekre'dir.[88] Bundan dolayı Resûlullah (s.a.v.) kendisine *"Ebû Bekre"* diye hitap etmiş ve bu hitap onun künyesi olmuştur.[89] Müslüman olduktan sonra İslamiyeti Amr b. Saîd b. Âs'tan öğrenmiştir.[90] Kısaca Ebû Bekre Tâif kuşatması sırasında hicri 8, miladi 630 yılında Müslüman olmuştur.

Tâifliler Müslüman olduktan sonra, kuşatma esnasında Ebû Bekre'nin de içinde bulunduğu Müslümanlara sığınan kölelerini geri istemişler, ancak Resûlullah (s.a.v.): "*O, Allah ve Resûlü'nün azatlısıdır*" buyurarak onların bu isteklerini geri çevirmiştir. Hatta Ebû Bekre kendis için: "*Ben hürriyete kavuşturulmuş birisiyim; Resûlullah'ın mevlasıyım*" demiştir.[91]

2.5. Ebû Bekre es-Sakafî'nin İslam Tarihindeki Yeri

2.5.1. Basra'ya Yerleşmesi

Ebû Bekre, Hz. Ömer döneminde Irak bölgesine yapılan fetihlerle İslam Devleti'nin topraklarına katılan jeopolitik açıdan önemli bir yerde bulunan ve ordugah olarak kullanılan Basra'nın ilk Müslüman sakinlerindendir.[92] Hz. Ömer, hicretin 16. yılında (m. 637) veya 17. Yılında (m.638) Ebû Bekre'nin eniştesi olan Utbe b. Gazvân'a Basra şehrinin temellerinin atılması için emir vermiş ve onu Basra'nın ilk valisi olarak görevlendirmiştir.[93] Utbe b. Gazvân,[94] Hz. Ömer'in kendisine verdiği emri yerine

---

[88] Ebû Abdillâh Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-İmâm Ahmed bin Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnaût, Âdil Mürşid vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 4/65-6 (No: 2176); 4/101-2 (No: 2229).
[89] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/12; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Maʿrifetü's-sahâbe*, 5/2680; Zehebî, *el-Kâşif*, 2/325.
[90] Çubukçu, "Ebû Bekre", 10/10/114.
[91] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/12.
[92] İbn Kuteybe, *el-Kitâbül-Meârif*, 125.
[93] Abdulhalik Bakır, "Basra", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/108; Belâzürî, *el-Ensâbu'l-Eşrâf*, 5/198.
[94] Utbe b. Gazvân Ebû Bekre'nin kız kardeşi Ezde ile evlidir. (Geniş bilgi için bkz. İbn Kuteybe, *el-Kitâbül-Meârif*, 125.; Çubukçu, "Ebû Bekre", 10/114.)

getirmek üzere yanına aldığı sahâbîlerin arasında o sırada Bahreyn'de bulunan Ebû Bekre, anne bir kardeşleri Nafi[95] ve Ziyâd[96] da bulunmaktadır.[97] Ebû Bekre, o günden sonra Basra'da ikamet etmeye başlamıştır.[98] Ebû Bekre, Basra'da uzun süre kaldığı için "*basrî*"[99] nisbesiyle anılmaktadır.

2.5.2. Muğîre b. Şu'be ile Aralarında Yaşanan Olay

Hz. Ömer (r.a.) döneminde Muğîre b. Şu'be Basra şehrinin valisi olarak görevlendirmişti. Hicretin 17. yılında[100] o sırada Basra'da yaşayan, Ebû Bekre arada sırada Muğîre b. Şu'be'yi ziyarete gelirmiş, ancak Muğîre'nin dışarıya bir yerlere gittiğini görünce ona: *"Emir nereye gidiyor acaba?"* diye sorduğunda Muğîre ona: "*Sevdiğim birini ziyarete…*" şeklinde cevap vermesi üzerine Ebû Bekre: "*Emir, ziyaret edilir; ziyarete gitmez*" diyerek karşılık vermiştir.[101] Bu konuşmalardan şüphelenen Ebû Bekre bir defasında Muğîre'yi gizlice takip etmiş, onun Ümmü Cemîl'in evine girdiğini görmüş, komşu evin damına çıkarak onları gizlice izlemiştir. Onların birbirlerine sarıldığını görünce: "*Bundan sonra daha büyüğü de gelir*" demiştir. Haddin uygulanabilmesi için üç kişi daha bulmak için geri dönmüş ve Ziyâd b. Ebihi'yi (v. 53/673), Nâfi b. Hâris'i (ö. ?) ve Şibl b. Ma'bed'i (ö. ?) çağırmıştır. Dördü beraber dama çıkmışlar ve olanları izlemişlerdir. Ebû Bekre'nin: "*Tamam mı, Tamam mı*?" diye sorması üzerine diğerleri: "*Evet*" demişlerdir. Daha sonra Muğîre gusletmiş ve oradan ayrılmıştır. Namaz kıldırmak için mihraba geçen Muğire'yi gören Ebû Bekre: "*Ey Muğîre, artık bizim mescidimizden uzak dur; çünkü sen necissin!*" diyerek olanları anlatmıştır. Bunun üzerine Muğîre: "*Hayır! Şu göz nimeti hakkına!"* diyerek anlatılanları kabul etmemiştir.[102] Bu olaylar üzerine Ebû Bekre Medine'ye yola

---

[95] Fesevî, *el-Maʿrife ve't-târîh*, 3/72.
[96] İbn Ebû Hayseme, *et-Târîhu'l-kebîr*, 1/524.
[97] Belâzürî, *el-Ensâbu'l-Eşrâf*, 5/198.
[98] Çubukçu, "Ebû Bekre", 10/114.
[99] Halîfe b. Hayyât, *Târîhu Halîfe*, 1/218.
[100] Belâzürî, *el-Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/492; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-aʿlâm*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 2000), 3/166.
[101] Belâzürî, *el-Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/490.
[102] Belâzürî, *el-Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/491; Yûsuf b. Kızoğlu Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mirʾâtü'z-zamân fî târîhi'l-aʿyân*, thk. Muhammed Berekât, Kâmil Muhammed el-Harrât vd. (Dımaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2103), 5/251.

çıkmıştır.[103] Hz. Ömer'in huzuruna geldiğinde, Hz. Ömer: "*Allah'ım onun getirdiği şeylerin hayrını senden diler; getirdiği şeylerin şerrinden sana sığınırım*" diye dua ettikten sonra Ebû Bekre'ye gelişinin sebebini sormuştur. O da Muğîre'nin zina ettiğini söylemiş bunun üzerine Hz. Ömer: "*Yazıklar olsun sana, ne söylüyorsun?"* diyerek şaşkınlığını belirtmiştir. Ebû Bekre anlattıklarının doğru olduğunu ve üç şahidinin daha olduğunu ifade etmiştir.[104] Bunun üzerine Hz. Ömer Ebû Mûsa el-Eş'arî'yi Basra valisi olarak görevlendirmiş ve Muğîre ile diğer üç şahidin Medine'ye gelmelerini emretmiştir.[105]

Ebû Bekre, üç şahid ve Muğîre Hz. Ömer'in huzurunda toplanırlar ve Ebû Bekre, biraz öne çıkar. Hz. Ömer, Ebû Bekre'ye "*Ey Ebâ Bekre! Ne şahitlikte bulunacaksın?*" diye sorunca o da: "*Ben Muğîre'nin zina ettiğine şahidim*…" demiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer: "*Muğîre'nin dörtte biri gitti*" demiştir. Sonra Nâfi b. Haris öne çıkarak Ebû Bekre gibi şehadette bulununca Hz. Ömer: "*Muğîre'nin yarısı gitti*." demiştir. Sonra Şibl b. Ma'bed öne çıkarak o da Ebû Bekre gibi şehadette bulunmuştur. Bunun üzerine Hz. Ömer: "*Muğîre'nin dörtte üçü gitti*." demiştir. Sonra henüz genç yaşlarında olan Ziyâd b. Ebîhî'yi gören Hz. Ömer: "*Resûlullah'ın (s.a.v.) ashâbından bir kimseyi utandırmayacak kadar güzel yüzlü bir kimse görüyorum. Ne şahitlik yapacaksın?"* demiştir.[106] Ziyâd: "*Ben yüksek bir ses işittim ve çok çirkin bir iş gördüğüme şahitlik ederim; ancak bunların dediğine şahitlik etmiyorum*" demiştir. Bunun üzerine Muğîre b. Şu'be kılıcını çekerek Ebû Bekre'nin üzerine yürümüştür. Hz. Ömer ona: "*Dur bakalım, ey şaşı! Allah seni kahretsin!"* diyerek onu uyarmıştır. Bunun üzerine Hz. Ömer: "*Bu iddialarına dört şahit getirseler ya! Bu sayıda şahit getiremiyorlarsa onlar, Allah nezdinde yalancıların ta kendileridir"*[107] ayetini okumuştur.[108] Daha sonra Hz. Ömer, şahitliklerini dörde tamamlayamayan bu şahitlere sopa vurulmasını emretmiştir.[109] Ancak bu olayda tam olarak mutmain olmayan Hz. Ömer, bu olaya

[103] Bir rivâyete göre de Ebû Bekre, Hz. Ömer'e mektup yazarak olanları anlatmıştır. (Geniş bilgi için bkz. Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Ömer İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Komisyon (Beyrut: Mektebetü'l-Meʿârif, 1990), 7/81.)
[104] Belâzürî, *el-Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/491.
[105] İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 4/231.
[106] Belâzürî, *el-Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/491.
[107] en-Nûr 24/13.
[108] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 1990, 10/50.
[109] Muhammed b. Ahmed Ebü'l-Arab, *Kitâbü'l-Mihan*, thk. Yahyâ Vüheyb el-Cebbûrî (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2006), 1/281;1/448.

karışanların tövbe etmelerini emretmiştir. Nâfi ve Şibl tövbe etmişler; ancak Ebû Bekre yalan söylemediğini, anlatılanların doğru olduğunu belirterek tövbe etmeyi reddetmiştir.[110] Hz. Ömer, ikinci kez Ebû Bekre'nin tövbe etmesini isteyince Hz. Ali (r.a.) araya girerek: "*Yapma! Onun şehadetini kabul etmiş olursun. Bunun üzerine Muğîre'yi recmetmemiz gerekecek. Çünkü dört şahitlik tamamlanmış olacak*." demiş,[111] bunun üzerine Hz. Ömer tövbe talebinden vazgeçmiştir. Bütün bu yaşananlardan sonra Ebû Bekre kardeşi Ziyâd ile bir daha asla konuşmayacağını belirtmiştir.[112]

2.5.3. Hz. Ali Dönemi

Hz. Ali döneminde Ebû Bekre'nin içinde bulunduğu olaylar ile ilgili özellikle Cemel ve Sıffîn Savaşlarıyla ilgili dikkat çeken bilgiler mevcuttur. Hicretin 36. senesinde[113] Basra yakınlarında meydana gelen Cemel Savaşı'nda Ebû Bekre, Hz. Aişe tarafında yer almak istemiştir. Ancak Hz. Peygamber'den (s.a.v.) işittiği "*İşlerini bir kadına bırakan bir kavim asla felah bulmaz*"[114] rivâyetini hatırlayınca tarafsız kalmış ve savaşın gidişatını değiştirebilecek kişilerin de tarafsız kalmalarına sebep olmuştur. Başka bir rivâyete göre Ahnef b. Kays (ö. 67/686-87), Cemel Savaşı'na Hz. Ali saflarında katılmak için 10 bin kişilik kuvvetle[115] yola çıktığında yolda Ebû Bekre'nin kendisine naklettiği bir rivâyetle Cemel Savaşı'nda tarafsız kalmaya karar vermiştir. Ahnef b. Kays, kendisinin mezkûr savaşta kılıcını kuşanıp savaşmak üzere yola çıktığını, yolda Ebû Bekre ile karşılaştığını Ebû Bekre'nin: "*Nereye gidiyorsun?*" diye sorduğunu kendisinin de: "*Resûlullah'ın (s.a.v.) amcaoğlunun yardımına gidiyorum*" dediğinde Ebû Bekre'nin şu hadisi naklettiğini söylemiştir: "*Geri dön, Muhakkak, Resûlullah'ın (s.a.v.): "İki Müslüman kılıçları ile karşı karşıya geldiklerinde, öldüren de ölen de ateştedir*" Bunun üzerine birisi: "*Ya Resûlullah (s.a.v.) bu katildir, peki*

---

[110] Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mirʾâtü'z-zamân*, 5/252.
[111] Belâzürî, *el-Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/492.
[112] Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mirʾâtü'z-zamân*, 5/252;7/253; Belâzürî, *el-Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/491.
[113] Ebû Caʿfer Muhammed b. Cerîr Taberî, *Târîhu't-Taberî Târîhu'r-rusül ve'l-mülûk*, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim (Kahire: Dâru'l-Meʿârif, ts.), 4/501.
[114] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/43 (No: 20402); Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Meğâzî" 82 (No: 4425); Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Fiten" 75 (No: 2262); Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî*, thk. Mektebü Tahkîki't-Türâsi'l-İslâmî (Beyrut: Dâru'l-Maʿrife, ts.), "Âdâbü'l-kudât" 8 (No: 5403).
[115] Ebü'l-Hasen Ali b. Ebi'l Kerem Muhammed b. Abdi'l-Kerim b. Abdi'il-Vâhid eş-Şeybânî İzzüddîn İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh* (Beyrut: Dâr-u Sâdır, 1979), 3/238.

öldürülen neden ateştedir?" denildiğinde Resûlullah (s.a.v.): "*O da karşısındakini öldürmek istemiştir*" buyurmuştur."[116]

Cemel Savaşı iki taraftan toplam 10 bin kişinin ölmesiyle ve Hz. Ali'nin savaşı kazanması ile sonuçlanmıştır.[117] Savaşın sonunda Hz. Ali, Ebu Bekre ile görüşmüş ve kendisine Basra Valiliği'ni teklif etmiştir. Ancak Ebû Bekre, bu teklifi, valilik görevinin Hz. Ali'nin adamlarından birisine veya akrabalarından birisine verilmesine halkın daha sıcak bakacağını belirterek kabul etmemiştir. Hz. Ali, Ebû Bekre ile yaptığı istişare sonucunda Basra Valiliği'ne İbn Abbas'ın getirilmesine karar vermiştir.[118] Bu bilgilerden hareketle, Ebû Bekre'nin Basra'nın ileri gelenlerinden olduğu ve Hz. Ali'nin onun görüşlerine önem verdiği sonucunu çıkarabiliriz.

Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasında Fırat Nehrinin sağ kıyısında bulunan Sıffîn Ovasında hicretin 36. yılı Zilhicce Ayı'nın ilk günlerinde başlayan Sıffîn Savaşı, savaşın vehâmetinden ötürü "*leyletü'l-harîr*" diye isimlendirilen hicretin 37. yılı 9-10 Safer Cuma gününe kadar sürmüştür. Tahkim olayıyla son bulan savaşta[119] Ebû Bekre, tarafsız kalarak savaşa katılmamıştır.[120]

2.5.3.1. Ebu Bekre'nin Cemel ve Sıffîn Savaşlarındaki Siyasi Duruşu

Ebû Bekre'nin Cemel ve Sıffîn savaşlarında tarafsız kalmasına sebep olan Ebû Bekre tarafından nakledilmiş rivâyetler şu şekildedir:

"Müslüman iki grup silahları ile savaştıklarında, ölen de öldüren de ateştedir. Birisi: "Ya Resûlullah (s.a.v.) bu katildir, peki öldürülen neden ateştedir?" diye sorması üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "O da karşısındakini öldürmek istemiştir"[121]*demiştir.*

[116] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Fiten" 10 (No: 7083).
[117] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 1990, 7/244.
[118] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 1990, 7/245.
[119] İsmail Yiğit, "Sıffîn Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/107-108.
[120] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 1990, 5/342.
[121] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/67-8 (No: 20424); 34/87 (No: 20439); 34/119 (No: 20472); 34/132 (No: 20493); 34/149 (No: 20518); 34/150 (No: 20519); Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Îmân" (No: 31); "Diyât" 2 (No: 6875); "Fiten" 10 (No: 7083); Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Fiten" 14 (2888);"Fiten" 15 (2888); "Fiten" 15; "Fiten" 16 (2888); Süleymân b. el-Eşʿas Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî*

Ebû Bekre dedi: "*Andolsun ki Hz. Peygamber'den (s.a.v.) duyduğum bir hadis ile Allah (c.c.) bana büyük bir nimet nasip etti yoksa Cemel Savaşı'nda savaşa katılarak savaşacaktım*." O hadis şöyledir: "Persler, başlarına Kisra'nın veliahtı olarak bir kadını tahta çıkardıkları haberi Rasûlullah'a (s.a.v.) iletildiğinde o da şöyle buyurmuştur: "*İşlerini (idarelerini) yürütmek için bir kadını başlarına geçiren bir topluluk asla felah bulmaz*."[122]

Resûlullah (s.a.v.) devesine biniyordu adamın biri devenin dizginini elinde tutuyordu. Resûlullah (s.a.v.): "*Bugün günlerden ne?*" diye sordu. Onun güne başka bir isim verebileceğini düşünerek sessiz kaldık. "*Nahr (kurban kesme) günü değil mi?"* dedi, "*Evet*" dedik. "*Bu hangi ay?*" diye sordu. Başka bir isim verebileceğini düşünerek yine sustuk. Sonra "*Zilhicce ayı değil mi?*" dedi. "*Evet*" diye cevap verdik. Dedi ki: "*Şüphesiz kanınız, malınız ve ırzınız birbirinize (yani Müslümanlara) bu gününüzün, bu ayınızın ve bu şehrinizin kutsallığı gibi haramdır. Burada bulunanlar, burada olmayanları bilgilendirmekle yükümlüdür, çünkü burada bulunmayanlar (söylediklerimi) buradakilerden daha iyi anlayabilirler.*"[123]

"Benden Sonra Birbirilerinizin Boynunu Vurarak Kafirlere Dönmeyin."[124] Bu hadis bir önceki rivâyetin devamı niteliğindedir.

"*Yakında bir fitne gelecektir. Bu fitne geldiği vakitte uzanıp yatan, oturandan; oturan ayaktakinden, ayaktaki, yürüyenden; yürüyen koşandan daha hayırlıdır*" demiştir. Ebu

---

Dâvûd, thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Kamil Karabelli vd. (Dımaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), "Fiten" 5 (No: 4268).

[122] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Meğâzî" 82 (No: 4425). (Hadisin diğer tarikleri için, Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/43 (No: 20402);34/121-2 (No: 20477);34/122 (No: 20478);34/144 (No: 20508).,34/149 (No: 20517); Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Fiten" 18 (No: 7099); Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Fiten" 75 (No: 2262); Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Âdâbü'l-kudât" 8 (No: 5403).)

[123] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "İlim" 9 (No: 67).(Hadisin diğer tarikleri için, Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/23-5 (No: 20386); 34/28 (No: 20387); 34/47-8 (No: 20407); 34/62 (No: 20419); 34/136-7 (No: 20498); 34/103-4 (No: 20453); Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdirrahmân ed-Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî*, thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî (Riyad: Dâru'l-Muğnî, 2000), "Menâsik" 72 (No: 1957); Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "İlim" 37 (No: 105); "Hac" 132 (No: 1741);"Fiten" 8 (No: 7078);"Meğâzî" 77 (No: 4406);"Edâhî" 5 (No: 5550);"Tevhîd" 24 (No: 7447); Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Kasâme" 29 (1679); "Kasâme" 30 (1679); "Kasâme" 31 (1679); Ebû Abdillâh Muhammed İbn Mâce, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), "Sünne" 18 (No: 233); Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Fiten" 2 (No: 2159).)

[124] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/112 (No: 20461). (Hadisin diğer tarikleri için, Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/99-100 (No: 20449); Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, Diyât" 2 (No: 6869); Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Tahrîm" 29 (No: 4141).)

Bekre: "*Ya Rasûlullah, (o zaman) benim ne yapmamı emredersin?*" diye sormuş bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): "*Devesi olan devesinin, koyunu olan koyununun, arazisi olan da arazisinin yanına gitsin*." buyurdu. Ebu Bekre: "*Bunlardan hiçbir şeyi bulunmayan ne yapsın?*" Rasûlullah: "*Kılıcına dayansın, onun ağzını taşa vursun, gücünün yettiği kadar o fitneden korunsun*" demiştir."[125]

Müslümanlar arasında meydana gelen fitnelere müdahil olmayan ve birbirlerine karşı savaşan Müslüman iki gruptan hangisinin doğru yolda olduğu ile ilgili görüş belirtmeyen ve taraf tutmayan[126] zahidane bir hayatı tercih eden Ebû Bekre gibi sahâbîlerin ilk Mürcîlerden olduğu düşünülmektedir. Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra bazı sahâbîler konu ile ilgili olarak susmayı tercih etmiş, Müslümanlar arasına giren bu fitne olaylarında köşelerine çekilmişlerdir. Bu konuda Ebû Bekre'den nakledilen ve tezimizde daha önce verilen rivâyetlerin etkisi büyüktür. Ebû Bekre, Abdullah b. İmran b. Husayn ve Sa'd b. Vakkas gibi sahâbîler de Ebû Bekre ile aynı görüştedir. Bunlar kimin haklı kimin haksız olduğu hususundaki kararı Allah'a (c.c.) bırakmışlar[127] ve kendileri bir karar vermekten imtina etmişlerdir.

Ebû Bekre, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nakledilen yukarıdaki rivâyetlere bağlı kalarak zahidane bir yaşamı tercih etmiş ve fitne olaylarında tarafsızlığını koruyarak bu hadisler doğrultusunda hareket etmiştir. Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyetler incelendiğinde bu rivâyetlerde "*fiten*" konusundaki hadislerin sayısının çokluğundan tarafsız bir tutum sergilediği düşünülebilir. Bu tutumu ile yaşadığı bölgedeki insanlara örnek olmuş ve kendisi gibi hassasiyeti olanlar üzerinde etkili olarak onların da tarafsız kalmalarını sağlamıştır. Görüldüğü üzere Ebû Bekre naklettiği rivâyetlerle islam siyasi ve itikadi tarihinin gelişmesinde büyük bir katkısı olmuş ve etkileri günümüze kadar silinmeyen izler bırakmıştır.

[125] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Fiten" 2 (No: 4256). (Hadisin diğer tarikleri için, Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/54 (No: 20412);34/130-1 (No: 20490); Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Fiten" 13 (2887); "Fiten" 13; Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Fiten" 28 (No: 2194).)
[126] Muhammed Ebu Zehra, *Ebu Hanife*, çev. Osman Keskinoğlu (Ankara: DİB Yayınları, 1997), 119.
[127] Ebu Zehra, *Ebu Hanife*, 119.

2.5.4. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Emeviler Dönemi Hayatı

Ebû Bekre, Hz. Muaviye'nin halifeliği döneminde vefat ettiğinden, onun bu dönemdeki hayatı Muaviye'nin halifeliği dönemindeki olaylarla sınırlıdır.

2.5.4.1. Hz. Muaviye Dönemi

Ebû Bekre'nin kardeşi Ziyad b. Ebihi, Cemel Savaşı'ndan sonra Hz. Ali Döneminde Basra'da önemli görevlere getirilmiş, Hz. Ali tarafından Fars ve Kirman bölgelerinin valisi olarak görevlendirilmiştir. Ayrıca Hz. Ali'nin Basra'ya Vali olarak görevlendirdiği Abdullah b. Abbas görevini bırakınca yerine vekaleten bakmıştır. Hz. Ali'nin şehit edilmesinin ardından Muaviye halifeliğini ilan etmiştir. Hz. Muaviye halifeliğini ilan ettikten sonra Ziyad'ı yanına çekmek için çaba göstermiş, ancak Hz. Ali'ye bağlılığı ile bilinen Ziyad, Hz. Muaviye'ye biat etmeyerek Hz. Hasan'a tabi olacağını belirtmiştir. Hz. Muaviye, Ziyad'ın kendisine tabi olmasını sağlamak için Basra Valisi Büsr'e Ziyad'ın Basra'daki ailesine baskı yapmasını ve mülküne el koymasını emretmiştir.[128]

Büsr, Muaviye'den aldığı emir doğrultusunda Ziyâd'ın ve Ebû Bekre'nin oğullarını yakalamış ve hapsetmiştir. Daha sonra Ziyâd'a bir mektup yazarak, Halife Muaviye'nin yanına gitmesi gerektiğini, aksi takdirde oğullarını öldüreceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Ziyâd: "*Allah (c.c.) benimle senin sahibin arasında hüküm vermedikçe yerimden kalkmayacağım. Şayet çocuklarımı öldürecek olursan, zaten dönüş Allah'adır*." diyerek mektubunu "*…Haksızlık edenler, neye nasıl dönüşeceklerini (başlarına nelerin geleceğini) yakında görecekler.*"[129] ayetiyle tamamlamıştır.

Büsr, birgün şehrin camiinde minbere çıkarak halka hitaben: "*Allah (c.c.) için size sesleniyorum. Haklıysam beni tasdik edin, değilsem beni yalanlayın*." demiştir. Bunları duyan Ebû Bekre, onun bir yalancı olduğunu söyleyince Büsr kızmış ve Ebû Bekre'nin boğulmasını emretmiştir. Oradakilerin araya girmesiyle onun öldürülmesi

[128] Aycan, "Ziyâd b. Ebîh", 44/481.
[129] eş-Şuara, 26/227

engellenmiştir. Bu olayın ardından ona neden böyle davrandığı sorulunca o: "*Büsr, bize Allah'ın (c.c.) adıyla yemin ettirerek soruyor, biz de ona gerçeği söylemeyelim mi?*" diyerek karşılık vermiştir.[130]

Büsr, hapsettiği Ziyâd'ın oğullarını öldürmeye niyetlenmişken Ebû Bekre, araya girerek Büsr'ü engellemeye çalışmış ve ondan, Halife Muaviye'den, yeğenleri için yeni bir haberle geri dönene kadar mühlet istemiş ve ona: "*Kardeşimin çocuklarını ve benim çocuklarımı haksız yere hapsettin. Oysa ki Muaviye, Hasan ile Ali'nin adamlarına dokunulmayacağını söylemiştir. Bunu yapmaya hakkın yok.*" demiştir.[131] Bunun üzerine Büsr, Ebû Bekre'ye Ziyâd'ın, halifenin yanına gitmesi veya berat kararını haber veren bir mektupla dönmesi gerektiğini, aksi halde çocukları öldüreceğini belirtmiştir. Ebû Bekre, zaman kaybetmeden Kûfe'de bulunan Muaviye'nin huzuruna çıkmıştır. Muaviye'nin, ona ziyaret sebebini sorması üzerine Ebû Bekre, olanları anlatmıştır. Muaviye, Ebû Bekre'nin isteğini geri çevirmemiş ona istediği mektubu vermiştir. Ebû Bekre, Muaviye'nin yanından ayrılmadan önce ona kendisine ve etrafındakilere dikkat etmesi gerektiğini, salih amel işlemesi gerektiğini, Allah'ın (c.c.) kendisine halifelik gibi büyük bir sorumluluk yüklediğini, hesap gününün farkında olması gerektiğini ve Allah'ın (c.c.) rızasını her şeyden üstün görmesi gerektiğini söyleyerek nasihatta bulunmuştur.[132] Aldığı mektupla Basra'ya geri dönen Ebû Bekre, hem kendi çocuklarını hem de kardeşi Ziyâd'ın çocuklarını ölümden kurtarmıştır.

2.5.5. Ebû Bekre'nin Kardeşi Ziyâd b. Ebihi ile Olan Küskünlüğü

Ebû Bekre kardeşi Ziyâd ile iki sebepten ötürü dargın olmuş ve onunla hiç konuşmayacağını ifade etmiştir. Bu sebeplerden birincisi Muğire b. Şu'be ile aralarında geçen hadd-i zina olayında Ziyâd'ın şahitliğini değiştirmesidir.[133] İkinci olay ise; Ziyâd'ın, Ebû Süfyan'ın ailesinin nesebine girmeyi kabul etmesidir. Hz. Muaviye, daha Hz. Ali hayattayken Ziyâd'ın kardeşi olduğunu dile getirmiştir. O dönemlerde Ziyâd Hz. Ali'ye bağlı bir vali olduğundan bu sözlere itibar etmemiştir.

[130] Taberî, *Târîhu't-Taberî*, ts., 5/168.
[131] Taberî, *Târîhu't-Taberî*, ts., 5/169.
[132] Taberî, *Târîhu't-Taberî*, ts., 5/169-170.
[133] Ayrıntılı bilgi için bu bkz. "*Muğîre b. Şu'be İle Aralarında Yaşanan Olay"* başlığı.

Ancak daha sonra önceki bölümlerde anlatılan olaylara rağmen Muaviye'ye biat ettikten sonra söz konusu duruma sıcak bakmaya başlamıştır. Hatta Muaviye yanına Ziyâd'ı da alarak huzurunda bu konuya şahitlik yapacak kişileri dinlemiştir. Bu şahitlerden Ebû Meryem, Ziyâd'ın annesi ile Ebû Süfyan'ın islamdan önceki dönemde zina ettiklerini söylemiştir. Başka bir şahit ise Ebû Süfyan'ın Ziyâd'ı kastederek "*Onu, annesi Sümeyye'nin rahmine benden başkası yerleştirmedi ve onun benden başka babası yoktur.*" dediğini belirtmiştir.[134] Şahitlerin bu beyanlarından sonra Ziyâd'ın durumu kabul ettiği ifade edilmiştir. Daha sonra Muaviye herkesin huzurunda Ziyâd'ı kendi nesebine dahil ederek onu kardeşi ilan etmiştir.[135] Bu olaydan sonra Ziyâd'a ilk karşı çıkanlardan birisi Ebû Bekre olmuştur. O her ortamda tepkisini ortaya koymuş ve durumdan rahatsızlığını "*Her kim İslam'da, babası olmayan bir kimseyi, baba olarak kabul ederse, Cennet ona haramdır.*"[136] hadisini zikrederek dile getirmiştir.[137]

Muaviye'nin Ziyâd'ı kardeş ilan etmesi başta Ebû Bekre olmak üzere Ziyâd'ın akrabalarını rahatsız etmiştir. Çünkü yaşanan olayda Ziyâd herkesin huzurunda anneleri Sümeyye'nin zina ettiğini kabul etmiştir. En baştan beri bu olaya karşı çıkan Ebû Bekre, Ziyâd'ın bu olayda annesine zina suçunu isnad ettiğini öğrendiğinde kardeşi Ziyâd ile bir daha konuşmayacağına yemin etmiştir.[138] Ebû Bekre, bir rivâyette Ziyâd'ın hac farizasını yerine getirmek için Muaviye'den onay aldığı haberini duyunca Ziyâd'ın yanına gitmiş,[139] onunla konuşmayacağına yemin ettiğinden Ziyâd'ın oğullarıyla Ziyâd'a şu mesajı göndermiştir: "*Ey kardeşimin çocukları, Babanız Ebû Süfyan'ın nesebini kabul etmekle büyük bir yükün altına girmiştir. Vallahi ben annem Sümeyye'nin zina ettiğini bilmem. Şimdi babanız hacca gitmek istiyor; muhakkak Medine'ye gidecektir ve orada Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habîbe'yi ziyaret etmek isteyecektir. Eğer Ümmü Habîbe izin verirse ve iki kardeş gibi görüşürlerse, Resûlullah'a (s.a.v.) büyük bir saygısızlık yapılmış olacaktır. İzin*

[134] Belâzürî, *el-Ensâbu'l-Eşrâf*, 5/192.
[135] Mehmed Zihni Efendi, *El Hakaik Mimma fil Cami'is-Sagir vel-Meşarik* (İstanbul: Mearif, 1310), 1/75.
[136] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 3/60 (No: 1454); Dârimî, *es-Sünen*, 2000, "Siyer" 83 (No: 2572); Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Meğâzî" 56 (No: 4326); Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Îmân" 114 (63); İbn Mâce, *es-Sünen*, 2009, "Hudûd" 36 (No: 2610); Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Edeb" 118 (No: 5113).
[137] İbn Asâkir, *Tarihu Medîneti Dımaşk*, 19/176.
[138] İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, 9/16; İbn Asâkir, *Tarihu Medîneti Dımaşk*, 19/174.
[139] İzzüddîn İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2003, 3/445.

vermemesi durumunda ise babanız için büyük bir utanç konusu olacaktır."[140] demiştir. Ebû Bekre, Tüm yaşananlardan dolayı kardeşine kırgın ve kızgın olsa da nasihat ve uyarılarını yaptıktan sonra oradan ayrılmıştır. Ziyâd, Ebû Bekre'nin kendisine önemli bir uyarıda bulunduğunu belirterek hacca gitmekten vazgeçmiştir.[141]

2.6. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Vefatı

Ebû Bekre, Emeviler döneminde Muaviye'nin halifeliği sırasında kardeşi Ziyâd b. Ebîh'in valilik görevini yaptığı dönemde hicretin 51. (671) veya 52. (672) yılında Basra şehrinde vefat etmiş, cenaze namazını sahâbe olan Ebû Berze el-Eslemî kıldırmıştır.[142]

[140] İzzüddîn İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2003, 3/445.
[141] Belâzürî, *el-Ensâbu'l-Eşrâf*, 5/210.
[142] Halîfe b. Hayyât, *Târîhu Halîfe*, 218; Çubukçu, "Ebû Bekre", 10/114.

3. BÖLÜM
EBÛ BEKRE ES-SAKAFÎ'NİN RİVÂYETLERİ

Ebû Bekre, ilmî birikimiyle yaşadığı dönemde cereyan eden siyasi çekişmeler ve kaotik ortamda ön plana çıkmış, birçok kişi onun sözünü dinlemiş ve yaşadığı bölgenin önde gelen sahâbîlerinden[143] birisi olmuştur. Cemel Savaşı'nda Ahnef b. Kays gibi askeri gücü olan kişilerin[144] tarafsız kalmalarını sağlamıştır.

Çalışmanın bu bölümünde Ebû Bekre'nin rivâyetlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için kaynaklarda Ebû Bekre'nin muhaddisliği ile ilgili bilgilerin yanında, kendisinden rivâyette bulunanlar hakkında bilgilere değinilmekte ve Ebû Bekre'nin rivâyetlerinin tahrici yapılarak rivâyetlerin mahiyeti ile ilgili bilgi verilmektedir. Bununla birlikte erken dönem hadis kaynaklarında ve hadis ilminin temel kaynakları olarak görülen *Kütüb-i Tis'a'*da bulunan Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyetler ele alınmaktadır.

3.1. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Hadisçiliği

Ebû Bekre, Müslümanlara sığınarak Müslüman olmuştur.[145] Müslüman olduktan sonra İslamiyeti Amr b. Saîd b. Âs'tan öğrenmiştir.[146] Sahâbenin önde gelenlerinden olup, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) hadis rivâyet etmiştir.

İbn Hazm, "*Cevâmi'u's-Sîre*" adlı eserinde Ebû Bekre'nin toplam 132[147] hadis rivâyet ettiğini bildirmektedir. Ancak Ebû Bekre tarikiyle, mükerrerler dahil erken dönem hadis kaynaklarında 123 ve *Kütüb-i Tis'a*'da 350 toplam 473 rivâyet, mükerrerler çıktıktan sonra erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a*'da toplam 78 rivâyeti bulunmaktadır. Söz konusu rivâyetler incelendiğinde, Cemel ve Sıffîn Savaşlarındaki tutumu, kardeşi Ziyâd b. Ebihî ile olan küskünlüğü gibi olaylarda karşılaştığı

[143] Ebü'l-Hasen Ahmed b. Abdillâh el-İclî, *Maʿrifetü's-sikâ*, thk. Abdülalîm Abdülazîm el-Bestevî (Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1985), 2/319.
[144] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Fiten" 10 (No: 7083); Imâdü'd-Dîn Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Ömer ed-Dımaşkî İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (Beyrut: Mektebetü'l Maârif, 1966), 7/240-6.
[145] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 4/65-6 (No: 2176); 4/101-2 (No: 2229).
[146] Çubukçu, "Ebû Bekre", 10/114.
[147] İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sîre*, 1/278; İbnü'l-Cevzî, *Telkîhu fühûmi ehli'l-eser*, 1/264; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lüğât*, 2/198; Çubukçu, "Ebû Bekre", 10/114.

durumlarda ihtiyaca binaen rivâyette bulunduğu ve bu rivâyetlerde lafzı önceleyen bir tavır içerisinde olduğu ve Hz. Peygamber'den (s.a.v.) naklettiği rivâyetlere sadık kaldığı görülmektedir.

3.2. Ebû Bekre es-Sakafî'den Rivâyette Bulunanlar

Erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a*'da yapılan taramada Ebû Bekre'den hadis rivâyetinde bulunan çok sayıda râvi olduğu görülmektedir. Sahâbîlerden olduğu ve yaşadığı yörenin önde gelenlerinden kabul edildiği için kendisinden çok sayıda kişi rivâyette bulunmuştur. Çalışmanın bu bölümünde kendisinden rivâyette bulunanların önemli bir bölümü zikredilmektedir. Ebû Bekre'den hadis aktarmış, bir nevi Ebû Bekre'nin talebeliğini yapmış kişiler şunlardır:

Eş'as b. Kays (ö. 40/661), Ahnef b. Kays, Ubeydullah b. Ebî Bekre (oğlu), Müslim b. Ebû Bekre (oğlu), Abdurrahman b. Ebî Bekre (oğlu), Ebû Osman en-Nehdi (ö. 100/718-19), Said b. Ebî Hasan (ö. 100/718), Rıb'î b. Hırâş (ö. 101/719), Hasan el-Basri (ö. 110/728),[148] Hasan b. Ebû Hasan (ö. 110/728), Muhammed b. Sirîn (ö. 110/729), Abdulaziz b. Ebî Bekre (oğlu), Abdurrahman b. Cevş (ö. ?), Eş'as b. Surmûle (ö. ?), Utbe b. Suhbân (ö. ?), Ziyad b. Kuseyb (ö. ?),[149] Revvâd Ebî Bekre (oğlu) (ö. ?), Keyyise bnt. Ebû Bekre (kızı) (ö. ?)[150] ve daha pek çok kişi. Çalışmanın bu bölümünde ondan en çok rivâyette bulunan râvilerden 9 râvinin hayatı hakkında kısaca bilgi verilmektedir.

3.2.1. Abdurrahman b. Ebî bekre (ö. 96/715)

Ebû Bekre'nin oğludur. Hicretin 14. Yılında Basra'da doğmuştur.[151] Babası Ebû Bekre'den erken dönem hadis kaynaklarında 22, *Kütüb-i Tis'a*'da 107 olmak üzere

[148] Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lüğât*, 2/198.
[149] Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Maʿrifetü's-sahâbe*, 5/2680.
[150] Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Ömer İbn Kesîr, *et-Tekmîl fi'l-cerh ve't-taʿdîl ve maʿrifetü's-sikâ ve'd-duʿafâ ve'l-mecâhîl*, thk. Şâdî b. Muhammed b. Sâlim (Sana: Merkezü'n-Nuʿmân, 2011), 1/397.
[151] Hayreddin ez-Ziriklî, *el-A'lâm* (Beyrut-Lübnan: Dâru'l-İlmu'l-Malâyîn, 1085), 3/340.

toplam 129 rivâyeti bulunmaktadır. Ebû Bekre'den en fazla rivâyette bulunan râvidir. İbn Hacer onun "*sika*" olduğunu söylemiştir.[152] Hicretin 96. yılında vefat etmiştir.[153]

3.2.2. Hasan-ı Basri (ö. 110/728)

Hicri 21'de Medine şehrinde doğmuştur. Babası Yesâr, Irak'ın fethedilmesi sırasında Medine'ye getirilmiştir. Hasan'ın yetiştirilmesinde Resûlullah'in (s.a.v.) eşi Ümmü Seleme yakından ilgilenmiş, onun alim bir kişi olarak yetişmesinde büyük emeği dokunmuştur. Henüz 12 yaşlarındayken Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiştir. Yaklaşık olarak 120 kadar sahâbî ile görüşmüş onlardan istifade etmiştir. Hasan-ı Basrî bir müddet Basra Kadılığı görevini ifa etmiştir.[154] Sahâbîlerin çoğundan hadis rivâyet etmiş, hicretin 110. yılında (728) vefat etmiştir.[155]

Hasan-ı Basri'nin, Ebû Bekre'den naklettiği erken dönem hadis kaynaklarında 15, *Kütüb-i Tis'a*'da 89 olmak üzere toplamda 104 rivâyeti bulunmaktadır. Ebû Bekre'nin oğlu Abdurrahman'dan sonra Ebû Bekre'den en fazla rivâyette bulunan ikinci râvidir.

3.2.3. Müslim b. Ebî bekre (ö. 80-90)

Ebû Bekre'nin oğludur. El-İ'clî, onun tabiînden ve "*sika*" olduğunu belirtmiştir. Hicrî 80'den sonra 90'dan önce vefat etmiştir.[156] Babası Ebû Bekre'den erken dönem hadis kaynaklarında 4, *Kütüb-i Tis'a'*da 15 olmak üzere toplam 19 rivâyeti bulunmaktadır.

3.2.4. Muhammed b. Sîrîn el-Basrî (ö. 110/729)

Hicretin 34. Yılında Basra'da doğmuştur. İbn Sîrîn otuz sahâbe ile görüşmüş olup, Zeyd b. Sâbit, Huzeyfe b. Yemân, İmrân b. Husayn, Ebû Hüreyre, Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib gibi sahâbîlerden; Abîde es-Selmânî ve Kâdî Şüreyh gibi tâbiîn alimlerinden ilim

[152] Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân,* 10/125.
[153] ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, 3/302.
[154] Süleyman Uludağ, "Hasan-ı Basri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/291.
[155] Hasan-ı Basrî hakkında bkz. Uludağ, "Hasan-ı Basri", 16/291-293.
[156] Ebû Abdillâh Alâüddîn Moğultay b. Kılıç, *İkmâlü Tehzîbi'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl,* thk. Âdil b. Muhammed, Üsâme b. İbrâhîm (Kahire: el-Fârûku'l-Hadîsiyye li't-Tıbâ'a ve'n-Neşr, 2001), 11/167.

tahsil etmiştir. Yumuşak, cömert ve muttaki bir mizaca sahip olan İbn Sîrîn, hicretin 110. yılında 9 Şevval'de Basra'da vefat etmiştir.[157] Yaşadığı dönemin ilk rüya tabircilerinden biri olarak anılmıştır.[158]

Muhammed b. Sîrîn'in, Ebû Bekre'den erken dönem hadis kaynaklarında 1, *Kütüb-i Tis'a*'da 14 olmak üzere toplam 15 rivâyeti bulunmaktadır.

3.2.5. Ahnef b. Kays (ö. 67/686-87)

Asıl adı Sahr olan Ahnef b. Kays, çarpık bacaklı olduğu için ahnef olarak meşhur olmuştur. Resûlullah (s.a.v.) ile görüşmediği için sahâbe sayılmayan Ahnef'in, Kabilesinin Müslüman olmasında büyük emeği geçmiştir. Hz. Ömer döneminde kurulan Basra'da kabile reisliğine kadar yükselmiştir. Hz. Ömer ve Hz. Osman dönemindeki fetihlerde İslam Ordusu'nda bulunmuş ve büyük başarılar elde etmiştir. Ebû Bekre'den duyduğu çalışmada daha önceki bölümlerde verilen bir hadisle Cemel Savaşına yanında bulunan emrindeki ordu ile katılmaktan vazgeçmiş, ancak Sıffîn Savaşı'nda Hz. Ali'nin yanında savaşmıştır. Sıffîn Savaşı'nın sonunda iki taraf arasında gerçekleşen hakem olayında kendisinin Hz. Ali'nin hakemi olmasını istemişse de bunu kabul ettirememiştir.[159]

Ahnef yumuşak huylu, zeki, iyilik sever, cesur ve alim bir kişiliği ile ün salmış birisidir. Hicretin 67. yılında Kûfe'de vefat etmiştir.[160] İbn Hacer onun "*sika*" olduğunu belirtmiştir.[161] Ahnef b. Kays'ın, Ebû Bekre'den *Kütüb-i Tis'a'*da 11 rivâyeti bulunmaktadır.

---

[157] ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, 3/6/154.
[158] Muhammed b. Sîrîn hakkında bkz. Ahmet Yücel, "Muhammed b. Sîrîn el-Basrî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/358-359.
[159] Ahmet Önkal, "Ahnef b. Kays", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/174.
[160] Ahnef b. Kays hakkında bkz. Önkal, "Ahnef b. Kays", 2/174.
[161] Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Ali Muhammed Muʿavvaz (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995), 1/333.

3.2.6. Ubeydullâh b. Ebî Bekre (ö. 79/698)

Ebû Bekre'nin oğludur. Hicretin 14. Yılında doğmuştur. Amcası Ziyâd b. Ebihî döneminde Sicistan Valiliği yapmıştır. Cömertliği ile meşhur olan Ubeydullâh, hicretin 79. Yılında vefat etmiştir.[162]

Ubeydullâh'ın, babası Ebû Bekre'den *Kütüb-i Tis'a* kaynaklarında 5 rivâyeti bulunmaktadır.

3.2.7. Rıb'î b. Hırâş (ö. 101/719)

Kûfeli tabiîlerdendir. Babası Hırâş b. Cahş'tır. "Rib'î hadis öğrenmek için ilim merkezlerinde bulunarak Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ûd Ebû Mes'ûd el-Bedrî, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, İmrân b. Husayn, Huzeyfe b. Yemân ve Ebû Bekre es-Sakafî gibi sahâbilerden hadis nakletmiştir."[163]

Güvenilir bir muhaddis ve doğru sözlülüğü ile ün salmış olan Rib'î'nin çocukları Haccâc'a isyan ettiğinde babalarının doğru sözlü olduğunu bilen Haccâc, ona adamlarını göndermiştir. Rib'î, Haccâc'ın adamlarına ikisinin de evde olduğunu söylemiştir. Haccâc bu dürüstlük karşısında çok etkilenmiş ve Rıb'î'nin çocuklarını bağışlamıştır. Rib'î b. Hırâş hicretin 101. yılında (719) Kûfe'de vefat etmiştir.[164]

Rıb'î b. Hıraş'ın, Ebû Bekre'den erken dönem hadis kaynaklarında 1, *Kütüb-i Tis'a*'da 6 olmak üzere toplam 7 rivâyeti bulunmaktadır.

3.2.8. Ebû Osman en-Nehdi (ö. 100/718-19)

Hz. Peygamber (s.a.v.) henüz hayatteyken Müslüman olmasına rağmen kendisiyle görüşmemiştir. Hz. Ebu Bekir vefat ettikten sonra Medine'ye yerleşerek Hz. Ömer

---

[162] Ubeydullâh b. Ebî Bekre hakkında bkz. Özkuyumcu, "İbn Ebî Bekre (Ubeydullah)", 19/425-426. Ayrıca çalışmamızın ailesini ve çocuklarını zikrettiğimiz bölüme de bakılabilir.
[163] Yavuz Köktaş, "Rıb'î b. Hırâş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/80.
[164] Rıb'î b. Hırâş hakkında bkz. Yavuz Köktaş, "Rıb'î b. Hırâş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/79-80.

dönemindeki fetihlere katılmıştır. Selmân-ı Fârisî ile uzun bir süre arkadaşlık yapmış, Hz. Ömer, Hz. Ali, Ebû Osman en-Nehdî, Übey b. Kâ'b, Abdullah b. Mes'ûd, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Abdullah b. Abbas, Ebû Hüreyre, Ebû Bekre, Üsâme b. Zeyd gibi sahâbîlerden rivâyette bulunmuştur. Öğrencilerinden Süleyman b. Tarhân onun zamanının çoğunu ibadetle geçirdiğini, sürekli oruçlu olduğunu, devamlı namaz kıldığını söylemiştir. Muhadramûndan ve 130 yıl yaşadığı için de muammerûndan kabul edilen Ebû Osman en-Nehdî hicretin 100. yılında (718-19) Basra'da vefat etmiştir.[165] Ebû Osman en-Nehdi'nin, Ebû Bekre'den *Kütüb-i Tis'a*'da 5 rivâyeti bulunmaktadır.

3.2.9. Abdulaziz b. Ebî Bekre (ö. ?)

Ebû Bekre'nin oğludur. Hayatı ile ilgili fazla bilgi bulunmamaktadır. Babası Ebû Bekre'den *Kütüb-i Tis'a*'da 4 rivâyeti bulunmaktadır.

Tablo 3-1'de Ebû Bekre'den en çok rivâyette bulunan râvilerin hangi kaynakta ne kadar rivâyette bulunduğu gösterilmektedir.

Tablo 3-1: Ebû Bekre'den rivâyette bulunan râviler ve rivâyet sayıları

S.N.	Râvi	Erken Dönem Hadis Kaynakları	Ahmed b. Hanbel; el-Müsned	Dârimî; es-Sünen	Buhârî; es-Sahîh	Müslim; es-Sahîh	İbn-i Mâce; es-Sünen	Ebû Davud; es-Sünen	Tirmizî; es-Sünen	Nesâî; es-Sünen	Toplam Rivâyet
1	Abdurrahman b. Ebî Bekre	22	47	4	16	15	5	6	9	5	129
2	Hasan-ı Basri	15	42	3	14	2	3	7	2	16	104
3	Müslim b. Ebî Bekre	4	9			1		3	1	1	19
4	Muhammed b. Sîrîn el-Basrî	1	4		2	2	1	1	3	1	15
5	Ahnef b. Kays	0	3		3	2		1		2	11
6	Rıb'î b. Hırâş	1	1		1	2	1				6
7	Ebû Osman en-Nehdi	0	3		1		1				5
8	Ubeydullâh b. Ebî Bekre	0	1			1			2	1	5
9	Abdulaziz b. Ebî Bekre	0	2					1	1		4
10	Eş'as b. Surmûle	2	3							1	6
11	Said b. Ebî Hasan	0	2					1			3
12	Ziyâd b. Kuseyb	0	2						1		3
13	Abdurrahman b. Cevşen	0		1				1			2

[165] Ebû Osman en-Nehdi hakkında bkz. İsmail Lütfi Çakan, "Ebû Osman en-Nehdi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/210.

Bu tabloda da görüldüğü üzere Ebû Bekre'den en çok rivâyette bulunan râvi, oğlu Abdurrahman'dır. Abdurrahman'ın babası Ebû Bekre'den naklettiği rivâyetler en çok Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde yer almaktadır. Ebû Bekre'den rivâyette bulunan çok sayıda râvinin olması ve bu râvilerin büyük bir kısmının yaşadıkları dönemde ve bölgede söz sahibi kişiler olması, Ebû Bekre'nin rivâyetlerinin yayılması bakımından önem arzetmektedir.

3.3. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Rivâyetlerindeki Siğalar

Hadisleri öğrenmenin en muteber yolu hiç kuşkusuz işitmek ve dinlemektir. Hadis tarihi, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatında işitmek ve dinlemek manasına gelen semâ ile başlamış ve semâ ile devam etmiştir. Sahâbîler ilk dönemlerde hadis rivâyet etmeye Hz. Peygamber'den (s.a.v.) işittikleri ve belledikleri hadisleri naklederek başlamışlardır.[166] Rivâyetlerin bu usulde alınmasına ve aktarılmasına Hadis İlminde "*tahammül ve eda*" [167] denilmiştir. Daha sonraki asırlarda bu kavramlar kullanılmış olsa da çalışmanın bu bölümünde Ebû Bekre'nin Hz. Peygamber'den (s.a.v.) rivâyette bulunurken en çok kullandığı siğalar tespit edilmeye çalışılmıştır. Hadis kaynakları incelendiğinde en çok kullanılan siğanın (قال / يقول) kâle, yekûlü sığası olduğu görülmektedir. Bu siğa ile beraber (إن / أن) inne, enne siğası da kullanılmaktadır. Ayrıca bu siğalar ile gelen rivâyetler incelendiğinde bu rivâyetlerinin senedlerinin "*sahih*" olduğu görülmektedir. Hadis kaynaklarında zikredilen bu siğalar ile beraber (سمع/سمعت) Semi'a/Semi'tü, (رأيتنا/رأيت) Raeytu, Raeytunâ, (نهانا/نهى) nehânâ, nehâ, (خطب / خطبنا) hatebe, hatebnâ siğalarının da kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu rivâyet siğaları incelendiğinde aynı konularda gelen rivâyetlerde aynı siğanın kullanılmış olduğu ve aynı hadisin mükerrerlerinde birbirinin yerine kullanıldığı da tespit edilmiştir.[168] Bu siğalardan Ebû Bekre'nin hadisleri başka bir sahâbiden değil de doğrudan Hz. Peygamber'den (s.a.v.) aldığı da anlaşılmaktadır.

---

[166] Talat Koçyiğit, *Hadis Usûlü* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), 300.
[167] İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Usûlü* (İstanbul: Marmara Ünv. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019), 51.
[168] Konu ile ilgili bkz. Ebû Abdillâh Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-İmâm Ahmed bin Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnaût, Âdil Mürşid vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 34/12 (No: 20377); 34/147-8 (No: 20515).

3.4. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Erken Dönem Hadis Kaynaklarındaki Rivâyetleri

Hadis ilminin erken dönemine ait eserler üzerinde yapılan tarama sonucunda Ma'mer b. Raşid'in (ö. 153/770) *el-Câm'i'*sinde, İmam-ı Şâfiî'nin (204/820) *el-Müsned*'inde, Ebû Davûd et-Tayâlisi'nin (ö. 204/820) *el-Müsned*'inde, Abdurrezzak es-San'âni'nin (ö. 211/826) *el-Musannef*'inde, Humeydi'nin (ö. 219/834) *el-Müsned*'inde, İbn Ca'd'ın (ö. 230/844) *el-Müsned*'inde, İbn Ebî Şeybe'nin (ö. 235/849) *el-Musannef*'inde, İshâk b. Râhûye'nin (ö. 238/853) *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle toplam 124 rivâyetin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu eserlerde yer alan rivâyetlerden 4 tanesinin *Kütüb-i Tis'a'*da olmadığı görülmüş, geriye kalan 120 rivâyet ise *Kütüb-i Tis'a*'da bulunmaktadır. Tablo 3-2'de erken dönem hadis kaynaklarından yukarıda zikredilen eserlerde Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyet sayılarını belirtilmektedir.

Tablo 3-2: Ebû Bekre'nin Erken Dönem Hadis Kaynaklarındaki rivâyet sayıları

Sıra No	Kaynak	Toplam	Mükerrerler Çıktıktan Sonra	Kütüb-i Tis'a'da Bulunmayan Rivâyet Sayısı
1	Ma'mer b. Râşid, el-Câm'i	5	4	0
2	Şâfiî, el-Müsned	3	2	0
3	Ebû Davûd et-Tayâlisi, el-Müsned	26	24	2
4	Abdurrezzak es-San'âni, el-Musannef	4	2	0
5	Humeydi, el-Müsned	1	1	0
6	İbn Ca'd, el-Müsned	7	5	0
7	İbn Ebî Şeybe, el-Musannef	76	27	2
8	İshâk b. Râhûye, el-Müsned	1	1	0
TOPLAM		**123**		**4**

3.4.1. Ebû Bekre'nin Ma'mer b. Râşid'in el-Câm'i'sindeki Rivâyetleri

Günümüze kadar ulaşan en kadim eserlerden birisi sayılan Ma'mer b. Râşid'in *el-Câm'i'sinde*[169] Ebû Bekre tarikiyle nakledilen rivâyetlerin en çoğu "*fiten*" konusunda gelmektedir. Diğer rivâyetlerin konularına göre dağılımı tablo 3-3 belirtilmektedir.

Tablo 3-3: Ma'mer b. Râşid'in el-Câm'i'sindeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı

SN	KİTAP/BÖLÜM	SAYI
1	Deccal	1
2	Fiten	2
3	Men Katele Nefsi	1
4	Zukire Hasan	1

3.4.2. Ebû Bekre'nin Şâfiî'nin el-Müsned'indeki Rivâyetleri

Şâfiî'nin *el-Müsned*[170] adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle nakledilen rivâyetler tablo 3-4'te belirtilmektedir.

Tablo 3-4: Şâfiî'nin el-Müsned'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı

SN	KİTAP/BÖLÜM	SAYI
1	Büyû	2
2	Tahâret	1

[169] Maʿmer b. Râşid, *el-Câmiʿ (el-Musannef ile birlikte)*, thk. Habîbürrahman el-Aʿzamî (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1983).
[170] Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *Müsnedü'ş-Şâfiî*, thk. Muhammed Zâhid b. el-Hasan Kevserî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1951).

3.4.3. Ebû Bekre'nin Ebû Davûd et-Tayâlisi'nin el-Müsned'indeki Rivâyetleri

Ebû Davûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned*'i[171] râvilerine göre tasnif edilen eserlerden olduğundan söz konusu eserde konular belirtilmemektedir. Mezkûr eserde Ebû Bekre tarikiyle nakledilen rivâyetler konularına göre tasnif edildiğinde en fazla rivâyetin "*savm*" konusundan olduğu görülmüş, diğer 26 rivâyetin konularına göre dağılımı tablo 3-5'te belirtilmektedir.

Tablo 3-5: Ebû Davûd et-Tayâlisi'nin el-Müsned'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı

SN	Kitap/Bölüm	Sayı	SN	Kitap/Bölüm	Sayı
1	Ahkâm	1	10	Menâkıb	2
2	Cihad	1	11	Rü'ya	1
3	Edeb	3	12	Salât	2
4	Ezân	1	13	Savm	3
5	Fiten	2	14	Şehadet	1
6	İman	1	15	Tahâret	1
7	Küsûf	1	16	Tefsir	1
8	Meğazi	2	17	Zühd	2
9	Melâhim	1	18		

3.4.4. Ebû Bekre'nin Abdurrezzak es-San'âni'nin el-Musannef'indeki Rivâyetleri

Abdurrezzak es-San'âni'nin *el-Musannef*[172] adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle nakledilen rivâyetlerin en çoğu "*salât*" konusunda gelmektedir. Diğer rivâyetlerin konularına göre dağılımı tablo 3-6'da belirtilmektedir.

[171] Süleymân b. Dâvûd Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsnedü Ebî Dâvûd et-Tayâlisî*, thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî (Kahire: Dâru Hicr, 1999).
[172] Abdürrezzâk b. Hemmâm Abdürrezzâk es-Sanʿânî, *el-Musannef*, thk. Habîbürrahman el-Aʿzamî (el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut).

Tablo 3-6: Abdurrezzak es-Sanʿâni'n el-Musannef'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı

SN	KİTAP/BÖLÜM	SAYI
1	Salât	2
2	Şehadât	1
3	U'kul	1

3.4.5. Ebû Bekre'nin Humeydi'nin el-Müsned'indeki Rivâyetleri

Humeydi'nin *el-Müsned*[173] adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle sadece "*ahkâm*" konusunda 1 rivâyeti bulunmaktadır.

3.4.6. Ebû Bekre'nin İbn Ca'd'ın el-Müsned'indeki Rivâyetleri

İbn Ca'd'ın *el-Müsned*[174] adlı eserinde hadisler konularına göre tasnif edilmemiş olup, Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyetler konularına göre tasnif edildiğinde en çok rivâyet "*küsûf*" konusunda gelmektedir. Diğer rivâyetlerin konularına göre dağılımı tablo 3-7'de belirtilmektedir.

Tablo 3-7: İbn Ca'd'ın el-Müsned'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı

SN	KİTAP/BÖLÜM	SAYI
1	Edeb	1
2	Fiten	1
3	Küsûf	3
4	Zühd	2

[173] Ebû Bekr Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî, *Müsnedü'l-Humeydî*, thk. Hüseyin Selîm Esed (Dımaşk: Dâru's-Sakâ, 1996).
[174] Ebü'l-Hasen Ali İbnü'l-Caʿd, *Müsnedü İbni'l-Caʿd*, thk. Âmir Ahmed Haydar (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996).

3.4.7. Ebû Bekre'nin İbn Ebî Şeybe'nin el-Musannef'indeki Rivâyetleri

İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef*'i[175] hadislerin konularına göre tasnif edilmediği eserlerdendir. Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyetler konularına göre tasnif edildiğinde en çok rivâyet "*fiten*" konusunda gelmektedir. Diğer rivâyetlerin konularına göre dağılımı tablo 3-8'de belirtilmektedir.

Tablo 3-8: İbn Ebî Şeybe'nin el-Musannef'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı

SN	Kitap/Bölüm	Sayı	SN	Kitap/Bölüm	Sayı
1	Ahkâm	4	12	Meğâzî	4
2	Büyû	2	13	Melâhim	2
3	Cenâʾiz	2	14	Menâkıb	4
4	Cihâd	6	15	Rü'ya	4
5	Edeb	8	16	Salât	2
6	Fiten	12	17	Savm	4
7	Hudûd	2	18	Tahâret	5
8	İlim	2	19	Zekat	1
9	İmân	2	20	Zühd	2
10	Kırâʾât	1	21	Muhtelif Konular	4
11	Küsûf	3	22		

3.4.8. Ebû Bekre'nin İshâk b. Râhûye'nin el-Müsned'indeki Rivâyetleri

İshâk b. Râhûye'nin *el-Müsned*[176] adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle Ebû Bekre tarikiyle sadece "*savm*" konusunda 1 rivâyeti bulunmaktadır.

[175] Ebû Bekr İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, thk. Muhammed Avvâme (Cidde-Dımaşk: Dâru'l-Kıble-Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, 2006); Ebû Bekr İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût (Lübnan: Dâru'l-Tâc, 1989).
[176] Ebû Yaʿkûb İshâk İbn Râhûye, *Müsnedü İshâk bin Râhûye*, thk. Abdülgafûr b. Abdülhak Hüseyin el-Belûşî (Medine: Mektebetü'l-Îmân, ts.).

3.5. Erken Dönem Hadis Kaynaklarında Bulunup Kütüb-i Tis'a'da Tahric Edilmeyen Rivâyetler

Çalışmanın bu bölümünde erken dönem hadis kaynaklarında bulunup *Kütüb-i Tis'a*'da bulunmayan 4 rivâyet hakkında bilgi verilmekte ve bu rivâyetlerde geçen râvilerin cerh ve ta'dîl durumları belirtilmektedir.

1.Rivâyet

" حدثنا أبو داود قال: حدثنا حماد بن سلمة، عن علي بن زيد، عن الحسن، عن أبي بكرة،رحمه الله قال: أخر النبي صلى الله عليه وسلم صلاة العشاء ثمان ليال فقال أبو بكرة:لو عجلت هذه الصلاة كان أمثل لقيامنا من الليل،ففعل"

"Bize Ebû Dâvûd ona: Hammad bin Seleme ona, Ali bin Zeyd, ona Hasan, ona Ebû Bekre'den söylediğine göre: '*Peygamber (s.a.v.) yatsı namazını sekiz gece erteledi.*' Ebû Bekre: '*Bu namaz acele olsaydı daha iyi olurdu. Bizim geceden uyanmamız için öyle yaptı.*' dedi."[177]

Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler: "Ebû Dâvûd, Hammad bin Seleme, Ali bin Zeyd, Hasan ve Ebû Bekre'dir." Bu râvilerin cerh ve ta'dîl durumları şöyledir:

Ebû Dâvûd: Zehebi "*hâfız"*[178] olduğunu belirtmiştir.

Hammad bin Seleme (ö. 167/ 783): Zehebi "*imâm*"; İbn Ebî Melike "*şeyh*"[179] olduğunu belirtmiştir.

Ali bin Zeyd (ö. 131/ 748) 748: Zehebi "*imâm*"[180] olduğunu belirtmiştir.

Hasan-ı Basri: Ahmed b. Hanbel "*müdellis*"[181] olduğunu belirtmiştir.

Yatsı namazının ertlenmesinin hikmetinin belirtildiği bu rivâyet doğrudan Ebû Bekre'den nakledilmiş "*mevkuf*" bir hadistir.

---

[177] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/203 (No: 916).
[178] Zehebî, *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâ*, 9/378.
[179] Zehebî, *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâ*, 7/444.
[180] Zehebî, *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâ*, 5/206.
[181] Müdellis: Rivâyet ettiği hadiste bulunan bir kusuru gizleyip onun olmadığını zannettirecek bir şekilde rivâyette bulunan râvi. (bkz. Abdullah Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü* (İstanbul: Timaş Yayınları, 1987), 106.)

2. Rivâyet

" حدثنا أبو داود قال: حدثنا حماد بن زيد، عن علي بن زيد، عن عقبة بن صهبان، عن أبي بكرة، في قوله {ثلة من الأولين وثلة من الآخرين}[182] قال: كلتاهما من هذه الأمة وروى هذا الحديث الحجاج عن حماد بن سلمة ورفعه إلى النبي صلى الله عليه وسلم"

"Ebû Dâvûd ona Hammad bin Zeyd ona Ali bin Zeyd ona Ukbe bin Sahban ona Ebu Bekre'nin naklettiğine göre: '*İkisi de bu ümmettendir*' bu hadisi Haccac, Hammad bin Seleme'den rivâyet ederek Hz. Peygamber'e (s.a.v.) dayandırdı."[183]

Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler: "Ebû Dâvûd, Hammad bin Zeyd, Ali bin Zeyd, Ukbe bin Sahban ve Ebû Bekre'dir." Bu râvilerin cerh ve ta'dîl durumları şöyledir:

Hammad bin Zeyd (ö. 179/ 795): Zehebi "*hâfız"*[184] olduğunu belirtmiştir.
Ukbe bin Sahban (ö. 70/ 689): Zehebi "*sikâ*"[185] olduğunu belirtmiştir.

3. Rivâyet

" حدثنا ابن علية ، عن عيينة بن عبد الرحمن ، عن أبيه ، عن أبي بكرة ، قال: لأن أطأ على جمرة حتى تطفأ أحب إلي من أن أطأ على قبر"

"İbn Uleyye, Uyeyne b. Abdurrahman'dan o babasından o da Ebû Bekre'den naklettiğine göre: '*Korun üzerine basmak bir mezara basmaktan bana daha sevimlidir*' dedi."[186]

Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler: "İbn Uleyye, Uyeyne b. Abdurrahman ve Ebû Bekre'dir." Bu râvilerin cerh ve ta'dîl durumları şöyledir:

[182] el-Vâkia 56/40
[183] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/209 (No: 927).
[184] Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 7/456.
[185] Zehebî, *el-Kâşif*, 2/29.
[186] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 7/352 (No: 11894).

İbn Uleyye (ö. 110/728): Zehebi "*imâm*" ve "*hâfız*"[187] olduğunu belirtmiştir.

Uyeyne b. Abdurrahman (ö. 150/767): Ebû Hâtim "*zayıf*"[188] olduğunu belirtmiştir.

Kabirde yatmakta olanlara saygının nasıl olması gerektiğine dikkat çeken ve doğrudan Ebû Bekre'den nakledilen rubâî olan bu rivâyet "*mevkuf*" bir hadistir.

4. Rivâyet

" حدثنا أبو بكر بن عياش، عن الأعمش، عن رجل، عن جابر، عن أبي بكرة، قال: ليس عليه زكاة حتى يحول عليه الحول"

"Ebû Bekir b. Ayyâş bize A'meşi'den o da bir adamdan o da Câbir'den bildirdiğine göre Ebû Bekre: "*Bir yıl geçmeden zekat vermesi gerekmez*." dedi."[189]

Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler: "Ebû Bekir b. Ayyâş, A'meşi ve Ebû Bekre'dir." Bu râvilerin cerh ve ta'dîl durumları şöyledir:

Ebû Bekir b. Ayyâş (ö. 194/ 809): Zehebi "*sâduk imâm*"[190] olduğunu belirtmiştir.

A'meşi ö. 148/765): İbn Hacer "*zayıf*"[191] olduğunu belirtmiştir.

Zekatın süresinin anlatıldığı bu rivâyet doğrudan Ebû Bekre'den nakledilmiş sülâsi bir hadistir.

3.6. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Kütüb-i Tis'a'daki Rivâyetleri

Ebû Bekre'nin hadis literatürünün ana kaynaklarından sayılan *Kütüb-i Tis'a'*da 350 rivâyeti bulunmaktadır. Bu rivâyetler mükerrerler sayılmadığında 74 rivâyete tekabül

[187] Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/107.
[188] Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-Mîzân*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde (Beyrut: Mektebetü'l-Matbû'âti'l-İslâmiyye, 2002), 6/293.
[189] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 2/386 (No: 10217).
[190] Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Dîvânü'd-du'afâ ve'l-metrûkîn*, thk. Hammâd b. Muhammed el-Ensârî (Mekke: Mektebetü'n-Nehdati'l-Hadîse, 1967), 1/454.
[191] İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-Mîzân*, 9/318.

etmektedir. Bu rivâyetlerin dağılımı şu şekildedir: Buhârî'nin *es-Sahih'*inde mükerrerler ile beraber 46, mükerrerler çıktıktan sonra 15; Müslim'in *es-Sahih'*inde mükerrerler ile beraber 26, mükerrerler çıktıktan sonra 10; müttefikun aleyh olan rivâyet sayısı 9; İbn-i Mâce'nin *es-Sünen*'inde 13, bunlardan 5'i *Sahihayn* rivâyetleri ortaktır; Ebû Davud'un *es-Sünen'*inde mükerrerler ile beraber 26, mükerrerler çıktıktan sonra 24, bunlardan 6'sı *Sahihayn* rivâyetleri ortaktır; Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde mükerrerler ile beraber 42, mükerrerler çıktıktan sonra 35, bunlardan 6'sı *Sahihayn* rivâyetleri ortaktır; Nesâî'nin *es-Sünen*'inde mükerrerler ile beraber 31, mükerrerler çıktıktan sonra 14, bunlardan 4'ü *Sahihayn* rivâyetleri ortaktır; Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde mükerrerler ile beraber 158, mükerrerler çıktıktan sonra 53, bunlardan 9'u *Sahihayn* rivâyetleri ortaktır; Dârimî'nin *es-Sünen*'inde mükerrerler ile beraber 8, mükerrerler çıktıktan sonra 6, bunlardan 3'ü *Sahihayn* rivâyetleri ortaktır. Tablo 3-9'da Ebû Bekre'nin *Kütüb-i Tis'a*'da bulunan ve yukarıdaki bilgilerde değinilmeyen sadece ilgili kaynakta bulunan rivâyet sayıları da belirtilmektedir.

Tablo 3-9: Ebû Bekre'nin Kütüb-i Tis'a'daki rivâyetleri

Sıra No	**Kaynak**	**Toplam**	**Mükerrerler Çıktıktan Sonra**	**Diğerlerinde Bulunmayan Rivâyet Sayısı**
1	Mâlik b. Enes; el-Muvatta	0	0	0
2	Ahmed b. Hanbel; el-Müsned	158	53	18
3	Dârimî; es-Sünen	8	6	0
4	Buhârî; es-Sahih	46	15	5
5	Müslim; es-Sahih	26	10	1
6	İbn-i Mâce; es-Sünen	13	13	3
7	Ebû Davud; es-Sünen	26	24	4
8	Tirmizî; es-Sünen	42	35	9
9	Nesâî; es-Sünen	31	14	1
TOPLAM		**350**		

Mâlik b. Enes'e ait *el-Muvatta* adlı eserde Ebû Bekre tarikiyle herhangi bir rivâyet tespit edilmediği için söz konusu eser dışındaki diğer eserlerde bulunan Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyetler hakkında bilgi verilmektedir. Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyetler, incelendiğinde bu rivâyetlerin belli konularda gelmediği muhtelif birçok konuda onun rivâyetinin bulunduğu görülmektedir. Ebû Bekre'nin ve rivâyetlerinin daha iyi anlaşılması için her bölümün sonunda o kaynakta geçen Ebû Bekre tarafından nakledilen farklı konularda gelen üç hadis ve bu hadislerin sened zinciri, râvilerin cerh ve ta'dîl durumları ve rivâyetler arasındaki metin farklılıkları belirtilmektedir.

3.6.1. Ebû Bekre'nin Ahmed bin Hanbel'in Müsned'indeki Rivâyetleri

Ebû Bekre tarikiyle Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned'*inde en çok rivâyet "*fiten*" konusunda bulunmaktadır. *Kütüb-i Tis'a'*da Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyet sayısı bakımından en fazla rivâyet Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned'*inde yer almaktadır. Müellifin *el-Müsned* isimli eseri, ale'r-ricâl sistemle kaleme alındığından, Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyetlerin yer aldığı kitap/bölüm başlıkları söz konusu eserde yoktur. Fakat tespit edilebildiği kadarıyla rivâyetler tablo 3-10'da belirtilen konu başlıkları olarak tasnif edilebilir.

Tablo 3-10: Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı

SN	Kitap/Bölüm	Sayı	SN	Kitap/Bölüm	Sayı
1	Ahkâm	4	12	Küsûf	6
2	Büyûʿ	2	13	Meğâzî	14
3	Cenâʾiz	3	14	Melâhim	4
4	Cihâd	4	15	Menâkıb	6
5	Edeb	13	16	Rü'ya	3
6	Ezân	7	17	Salât	6
7	Fiten	38	18	Savm	14
8	Hudûd	1	19	Tahâret	2
9	İlim	6	20	Zühd	14
10	İmân	6	21	Muhtelif Konular	3
11	Kırâʾât	2	22		

3.6.1.1. Ebû Bekre'nin Ahmed bin Hanbel'in Müsned'inde Geçen Rivâyetleri

Çalışmanın bu bölümünde Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle geçen 3 rivâyet ve bu rivâyetlerin tahrici hakkında bilgi verilmektedir.

1. Rivâyet: Sıla-i rahim

" حدثنا يحيى، عن عيينة، قال: حدثني أبي، عن أبي بكرة، ووكيع، قال: حدثنا عيينة، ويزيد، أخبرنا عيينة، عن أبيه، عن أبي بكرة، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ما من ذنب أحرى أن يعجل لصاحبه العقوبة مع ما يؤخر له في الآخرة، من بغي، أو قطيعة رحم، قال وكيع: أن يعجل الله وقال يزيد: يعجل الله وقال: مع ما يدخر له**"**

"Yahyâ bize Uyeyne'den o da babasından o da Ebû Bekre'den ve Vekî'den o da Uyeyne'den bildirdiğine göre Yezîd, Uyeyne'den o da babasından o da Ebû Bekre'den bildirdi. Resûlullah (s.a.v.) dedi ki: '*Sıla-i rahmi kesen veya haksızlık yapan için ahirette geciktirilmeden cezalandırılmasına sebep olan başka bir günah yoktur*.' Vekî': '*Allah (c.c.) acele eder*' dedi. Yezîd: '*Allah (c.c.) acele ediyor'* ve '*onun için kaydedilenlerle*' dedi."[192] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir."[193]

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: Yahyâ, Uyeyne, Vekî', Yezîd ve Ebû Bekre'dir. Bu hadisin senedindeki râviler ile ilgili daha önceki rivâyetlerde kısaca bilgi verildiğinden bu bölümde bilgi verilmemektedir. Ebû Bekre tarikiyle gelen bu hadis Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde 2 yerde daha geçmektedir. Bu hadislerin sened zincirleri aşağıdaki gibidir:

1) "Vekî' → Muhammed b. Abdilazîz er-Râsi → Mevlâ Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[194] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*sahih*', senedinin Mevlâ Ebî Bekre'den ötürü '*zayıf*' olduğunu belirtmiştir."[195]

[192] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/8-9 (No: 20374).
[193] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/8.
[194] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/15-6 (No: 20380).
[195] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/15.

2) "İsmail → Uyeyne b. Abdurrahman → Babası → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"
[196] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir."[197]

Bu Rivâyetin Tahrici

a) Ebû Davûd et-Tayâlisi, el-Müsned: Ebû Dâvûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:
1) "Ebû Dâvûd → Uyeyne → Ebî Uyeyne → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[198]

b) İbn Ca'd, el-Müsned: İbn Ca'd'ın *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:
1) "Ali → Şu'be → Abdurrahman → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[199]

c) İbn Mâce, es-Sünen: İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:
1) "Huseyin b. el-Hasan el-Mervezi → Abdullah b. Mubârek → İbn Uleyye → Uyeyne b. Aburrahman → Ebî Uyeyne → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[200]
İbn Mâce bu hadisin senedinin "*sahih*" olduğunu belirtmiştir.

d) Ebû Davûd, es-Sünen: Ebû Davûd'un *es-Sünen'*inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:
1) "Osman b. Ebî Şeybe → İbn Uleyye → Uyeyne b. Aburrahman → Ebî Uyeyne → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[201] Ebû Dâvûd bu hadisin senedinin "*sahih*" olduğunu belirtmiştir.

e) Tirmizî, es-Sünen: Tirmizî'nin es-Sünen'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

[196] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/39-40 (No: 20398).
[197] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/40.
[198] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/206 (No: 921).
[199] İbnü'l-Caʿd, *el-Müsned*, 1/223 (No: 1489).
[200] İbn Mâce, *es-Sünen*, 2009, "Zühd" 23 (No: 4211).
[201] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Edeb" 50 (No: 4902).

1) "Ali b. Hucr → İsmail b. İbrahim → Uyeyne b. Aburrahman → Ebî Uyeyne → Ebû Bekre – Resûlullah (s.a.v.)"[202] Tirmizî bu hadisin "*sahih*" olduğunu belirtmiştir.

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da toplam 8 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri incelendiğinde bu rivâyet oğlu Abdurrahman ve Ebî Uyeyne aracılığıyla yayıldığı görülmektedir. Erken dönem hadis kaynaklarında bu rivâyet iki farklı metinle geçmekte; Ahmet b. Hanbel'in *el-Müsned'*inde ve İbn Ca'd'ın *el-Müsned'*inde geçen "ما من ذنب أحرى" ibaresiyle başlayan metin bulunurken; söz konusu bu rivâyetin yer aldığı *Kütüb-i Tis'a'*nın diğer eserlerinde, Ebû Dâvûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned*'inde geçen "ما من ذنب أجدر" ibaresiyle başlayan metin yer almaktadır.

2. Rivâyet: "Kim (işlediği hayrı şöhret için) insanlara duyurursa…"

" حدثنا أحمد بن عبد الملك، حدثنا بكار، قال: حدثني أبي، عن أبي بكرة، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من سمع سمع الله به، ومن راءى راءى الله به"

"Ahmed b. Abdulmelik, Bekkâr'dan bize bildirdi ve şöyle dedi: 'Babamın bana Ebû Bekre'den bildirdiğine göre Resûlullah (s.a.v.): '*Kim [işlediği hayrı şöhret için] insanlara duyurursa, Allah onun [gizli işlerini] duyurur. Kim de [herhangi bir hayrı] gösterişçe yaparsa, Allah da onun gösterişçiliğini meydana çıkarır.*' demiştir."[203] Ahmed b. Hanbel bu hadisin "*sahih li-ğayrihi*", senedinin de Bekkâr b. Abdulaziz'den ötürü "*zayıf*" olduğunu belirtmiştir.

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Ahmed b. Abdulmelik, Bekkâr, Ebî Bekkâr ve Ebû Bekre'dir."
Bu râvilerin cerh ve ta'dîl durumları şu şekildedir:

Ahmed b. Abdulmelik (ö. 221/835): Ahmed b. Hanbel "*sika*"[204] olduğunu belirtmiştir.

[202] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Sıfatü'l-kıyâme" 57 (No: 2511).
[203] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/108 (No: 20456).
[204] Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl*, thk. Muhammed Rıdvan Arkasûsî vd. (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), 2/571.

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynaklarında ve *Kütüb-i Tis'a'*da sadece Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyet Ebû Bekre'den Ebî Bekkâr tarafından nakledilmiştir.

3. Rivâyet: Kur'an-ı Kerim'in yedi harf üzere okunması

" حدثنا عبد الرحمن بن مهدي، عن حماد بن سلمة، عن علي بن زيد، عن عبد الرحمن بن أبي بكرة، عن أبيه، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "أتاني جبريل، وميكائيل، فقال جبريل: اقرأ القرآن على حرف واحد، فقال ميكائيل: استزده، قال: اقرأه على سبعة أحرف، كلها شاف كاف، ما لم تختم آية رحمة بعذاب، أو آية عذاب برحمة"

"Abdurrahman b. Mehdi, Hammâd b. Seleme'den o da Ali b. Zeyd'den o da Abdurrahman b. Ebî Bekre'den o da babasından [Ebû Bekre] bize bildirdi. Resûlullah (s.a.v.): '*Cebrail (a.s.) ve Mîkâîl (a.s.) bana geldiler. Cebrail (a.s.): 'Kur'an-ı Kerim'i bir harf üzere oku.' dedi. Bunun üzerine Mîkâîl (a.s.): 'Onu arttır.' dedi. Dedi ki: 'Onu yedi harf üzere okuman hepsine yeterlidir. Rahmet ayeti azap ile veya azap ayeti rahmet ile bitmesin.*' buyurdu."[205] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*sahih li-ğayrihi*', senedinin de Ali b. Zeyd'den ötürü '*zayıf*' olduğunu belirtmiştir."

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Abdurrahman b. Mehdi, Hammâd b. Seleme, Ali b. Zeyd, Abdurrahman b. Ebî Bekre, Ebû Bekre'dir."

Bu hadisin senedindeki râviler ile ilgili daha önceki rivâyetlerde bilgi verildiğinden bu bölümde bilgi verilmemektedir.

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu hadis Ahmed bin Hanbel'in el-Müsned'inde 1 yerde daha geçmektedir. Diğer hadisin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Affân → Hammâd b. Seleme → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[206] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*sahih li-ğayrihi*', senedinin de Ali b. Zeyd'den ötürü '*zayıf*' olduğunu belirtmiştir."

[205] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/70-1 (No: 20425).
[206] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/146-7 (No: 20514).

Bu Rivâyetin Tahrici

a) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Zeyd b. Hubbân → Hammâd b. Seleme → Ali b. Zeyd b. Cüd'an → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[207]

b) Tirmizî, Sünen: Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Ahmed b. Menî' → Hasan b. Mûsâ → Şeybân → Âsım → Zirr b. Hubeyş → Ubey b. Kâ'b → Resûlullah (s.a.v.)"[208] Tirmizi bu hadisin "*hasen sahih*" ve "*Ebû Bekre*" babında geçtiğini belirtmiştir.

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynaklarında ve *Kütüb-i Tis'a*'da toplamda 4 yerde geçmektedir. Bu rivâyet Ebû Bekre'nin oğlu Abdurrahman aracılığıyla yayılmaktadır. İlk dönem hadis kaynaklarında bu rivâyet " أن جبريل قال للنبي صلى الله عليه وسلم" ibaresi ile başlarken Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde " أتاني جبريل، وميكائيل، فقال جبريل" ibaresiyle başlamaktadır. Kaynaklarda yer alan bu rivâyet, anlam bağlamı açısından değerlendirildiğinde anlam bütünlüğü değişmemekle beraber iki farklı metinle yer almaktadır.

3.6.2. Ebû Bekre'nin Dârimî'nin es-Sünen'indeki Rivâyetleri

Ebû Bekre tarikiyle Dârimî'nin *es-Sünen*'inde en çok rivâyet "*siyer*" konusunda gelmektedir. Tüm rivâyetlerin kitap/bölümlere göre dağılımı tablo 3-11'de belirtilmektedir.

[207] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 6/138 (No: 30122).
[208] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Kırâʾât" 11 (No: 2944).

Tablo 3-11: Dârimî'nin es-Sünen'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı

SN	Kitap/Bölüm	Sayı	SN	Kitap/Bölüm	Sayı
1	Ferâ'iz	1	4	Salât	1
2	Menâsik	1	5	Siyer	4
3	Rikâk	2			

3.6.2.1. Ebû Bekre'nin Dârimî'nin es-Sünen'inde Geçen Rivâyetleri

Çalışmanın bu bölümünde Dârimî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle geçen 3 rivâyet ve bu rivâyetlerin tahrici hakkında bilgi verilmektedir.

1.Rivâyet: Hayırlı insan kimdir?

" أخبرنا أبو نعيم، حدثنا زهير، عن علي بن زيد بن جدعان، عن عبد الرحمن بن أبي بكرة، عن أبي بكرة، أن رجلا قال: يا رسول الله، أي الناس خير؟ قال: من طال عمره، وحسن عمله قال: فأي الناس شر؟ قال: من طال عمره، وساء عمله"

"Ebû Nuaym, Züheyr'den bildirdi o da Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'dan o da Abdurrahman b. Ebî Bekre'den o da Ebû Bekre'den bildirdiğine göre bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.v.): '*Ya Resûlullah (s.a.v.) hayırlı insan kimdir?*' diye sorduğunda Hz. Peygamber (s.a.v.): '*Ömrü uzun olan ve ameli güzel olan kişidir*' dedi. Adam: '*Peki şerli insan kimdir?'* diye sorduğunda Resûlullah (s.a.v.): '*Ömrü uzun olan ve ameli kötü olan kişidir*' dedi."[209] Dârimî bu rivâyetin senedinin "*zayıf*" olduğunu belirtmiştir.

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Ebû Nuaym, Züheyr, Ali b. Zeyd b. Cüd'ân, Abdurrahman b. Ebî Bekre, Ebû Bekre'dir."

Daha önceki rivâyetlerde geçmeyen bir râvinin cerh ve ta'dîl durumu şu şekildedir:

Ali b. Zeyd (ö. 131/748): Ahmed b. Hanbel "*za'if*"[210]

[209] Dârimî, *es-Sünen*, 2000, "Rikâk" 30 (No: 2784).
[210] Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/207.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) Ebû Davûd et-Tayâlisi, el-Müsned: Ebû Dâvûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Ebû Dâvûd → Şu'be → Hammâd b. Seleme → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[211]

b) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 4 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Fadl b. Dukeyn → Zuheyr → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[212]

2) "Fadl b. Dukeyn → Zuheyr → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[213]

c) Ahmed bin Hanbel, el-Müsned: Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 11 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Yezid b. Hârûn → Hammâd b. Seleme → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre'dir."[214] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*hasen*', senedinin Ali b. Zeyd'den ötürü '*zayıf*' olduğunu belirtmiştir."

2) "Yûnus b. Muhammed → Hammâd b. Seleme → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre'dir."[215] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*hasen*', senedinin Ali b. Zeyd'den ötürü '*zayıf*' olduğunu belirtmiştir."

3) "Yûnus b. Muhammed → Hammâd → Yûnus → Humeyd → Hasan → Ebû Bekre'dir."[216] "Ahmed b. Hanbel, bu hadisin '*hasen*', senedindeki Hammâd b. Seleme dışındaki râvilerin '*sika*', Hasan-ı Basri'nin '*müdellis*' olduğunu belirtmiştir."

[211] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/194 (No: 905).
[212] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 19/127 (No: 35565).
[213] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 7/90 (No: 34424).
[214] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/58 (No: 20415).
[215] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/93 (No: 20443).
[216] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/94 (No: 20444).

4) "Yezîd → Hammâd b. Seleme → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre'dir."[217] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*hasen*', senedinin Ali b. Zeyd'den ötürü '*zayıf*' olduğunu belirtmiştir."

5) "Ravh → Hammâd → Yûnus → Hasan → Ebû Bekre'dir."[218] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*hasen*' olduğunu, senedindeki râvilerin '*sika*' olduklarını ancak Hasan-ı Basri'nin '*müdellis*' olduğunu belirtmiştir."

6) "Ravh → Hammâd → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Ebû Bekre'dir."[219] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*hasen*' olduğunu belirtmiştir."

7) "Süleymân b. Dâvûd → Şu'be → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre'dir."[220] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*hasen*', senedinin Ali b. Zeyd'den ötürü 'zayıf' olduğunu belirtmiştir."

8) "Ebû Nuaym → Zuheyr b. Muâviye → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Ebû Bekre'dir."[221] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*hasen*', senedinin Ali b. Zeyd'den ötürü '*zayıf*' olduğunu belirtmiştir."

9) "Affân → Hammâd b. Seleme → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Humeyd → Yûnus → Hasan → Ebû Bekre'dir."[222] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*hasen*' olduğunu, Ali b. Zeyd'in '*zayıf*', Hasan-ı Basri dışındaki diğer râvilerin '*sika*' ve '*sahih*' olduğunu belirtmiştir."

10) "Hasan → Hammâd → Sâbit → Yûnus → Hasan → Ebû Bekre'dir."[223] "Ahmed b. Hanbel, hadisin '*hasen*', senedindeki Hasan-ı Basri dışındaki râvilerin '*sika*' olduğunu belirtmiştir."

11) "Hevze b. Halîfe → Hammâd b. Seleme → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Ebû Bekre'dir."[224] "Ahmed b. Hanbel hadisin '*hasen*', senedinin Ali b. Zeyd'den ötürü '*zayıf*' olduğunu belirtmiştir."

d) Tirmizî es-Sünen: Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

---

[217] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/124 (No: 20480).
[218] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/124 (No: 20481).
[219] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/125 (No: 20482).
[220] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/131 (No: 20491).
[221] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/132 (No: 20492).
[222] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/138-9 (No: 20500).
[223] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/139 (No: 20501).
[224] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/142 (No: 20504).

1) "Ebû Hafs Amr b. Ali → Hâlid b. el-Hâris → Şu'be → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre'dir." [225] Tirmizi bu hadisin "*hasen sahih*" olduğunu belirtmiştir.

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da toplam 17 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri incelendiğinde Ebû Bekre'nin oğlu Abdurrahman ve Hasan-ı Basri tarafından yayıldığı görülmüştür. Bu hadis erken dönem hadis kaynaklarında bulunan metin ile *Kütüb-i Tis'a*'da bulunan metinler aynıdır. Mükerrer rivâyetler arasında iki farklı metinle kaynaklarda yer almaktadır. İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde bu rivâyet "أي الناس أفضل" ile başlarken, Ebû Dâvûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned* adlı eserinde "أي الناس خير" ile başlamaktadır.

2. Rivâyet: "Kim aralarında anlaşma bulunan toplumdan birini anlaşma süresi sona ermeden öldürürse, Allah (c.c.) ona cenneti haram kılar"

" أخبرنا عبد الله بن يزيد، حدثنا عيينة بن عبد الرحمن بن جوشن الغطفاني، عن أبيه، عن أبي بكرة، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: من قتل معاهدا في غير كنهه، حرم الله عليه الجنة"

"Abdullah b. Yezîd, Uyeyne b. Abdurrahman b. Cevş el-Ğatafân'dan o da babasından o da Ebû Bekre'den bildirdiğine göre Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: '*Kim aralarında anlaşma bulunan toplumdan birini anlaşma süresi sona ermeden öldürürse, Allah (c.c.) ona cenneti haram kılar.*"[226] Dârimî bu rivâyetin senedinin "*sahih*" olduğunu belirtmiştir.

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Abdullah b. Yezîd, Uyeyne b. Abdurrahman b. Cevş el-Ğatafân, Ebû Bekre'dir."
Bu râvilerin cerh ve ta'dîli durumları şu şekildedir:

Abdullah b. Yezîd (ö. ?): Zehebi "*sahabi*"[227] olduğunu belirtmiştir.

[225] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Zühd" 22 (No: 2330).
[226] Dârimî, *es-Sünen*, 2000, "Siyer" 61 (No: 2546).
[227] Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 3/198.

Uyeyne b. Abdurrahman b. Cevş el-Ğatafân (ö. 150/767): Ahmed b. Hanbel "*leyse bihi be's*"; Muhammed b. Saîd "*sika*"; Ebû Hâtim "*sadûk*"[228] olduğunu belirtmiştir.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) Ebû Davûd et-Tayâlisi, el-Müsned: Ebû Dâvûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Ebû Dâvûd → Uyeyne → Ebî Uyeyne → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[229]

b) Abdurrezzak es-San'âni, el-Musannef: Abdurrezzak es-San'âni'nin *el-Musannef* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Sevriy → Yunus b. …. → Hakem el-Eş'as → İclî → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[230]

2) "İbn Uyeyne → Amr → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[231]

c) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 6 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Abdu'l-e'lâ → Yunus → Hakem b. E'rac → Eş'as b. Surmûle → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[232]

2) "Vekî'→ Sufyân → Yunus → Hakem → Eş'as → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[233]

3) "Vekî'→ Uyeyne b. Abdurrahman → Ebî Uyeyne b. Abdurrahman → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[234]

---

[228] Ebü'l-Haccâc Yûsuf b. Abdirrahmân el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1992), 23/78.
[229] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/205 (No: 920).
[230] Abdürrezzâk es-Sanʿânî, *el-Musannef*, "U'kûl" 10/102 (No: 18521).
[231] Abdürrezzâk es-Sanʿânî, *el-Musannef*, "U'kûl" 10/102 (No: 18522).
[232] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 14/312 (No: 28523).
[233] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 14/312 (No: 28523).
[234] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 14/313 (No: 28525).

4) "Ebû Bekir → Abdu'l-e'lâ → Yunus → Hakem b. el-E'rac → Eş'as b. Surmûle → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[235]

5) "Vekî' → Sufyân → Yunus → Hakem → Eş'as → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[236]

6) "Ebû Bekir → Vekî' → Uyeyne b. Abdurrahman → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[237]

d) Ahmed bin Hanbel, el-Müsned: Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 7 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Veki' → Ebû Abdurrahman → Uyeyne → Babası → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)" [238] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir."

2) "Vekî' → Sufyân → Yûnus b. Ubeyd → Hakem b. el-E'rac → Eşa's b. Surmûle → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)" [239] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir."

3) "İsmail → Yûnus b. Ubeyd → Hakem b. el-Erac → Eşa's b. Surmûle → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[240] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin '*sahih*' râvilerinin Hakem b. el-E'rac dışındakilerin '*sika*' olduğunu belirtmiştir."

4) "Yahyâ → Uyeyne → Babası → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[241]

"Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir."

5) "Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)" [242] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir."

6) "Affân → Hammâd b. Seleme → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[243] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin "*sahih*", senedinin Ali b. Zeyd'den ötürü '*zayıf*' olduğunu belirtmiştir."

---

[235] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 5/457 (No: 27944).
[236] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 5/457 (No: 27944).
[237] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 5/457 (No: 27946).
[238] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/12 (No: 20377).
[239] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/20 (No: 20383).
[240] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/39 (No: 20397).
[241] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/43 (No: 20403).
[242] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/143 (No: 20506).
[243] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/147-8 (No: 20515).

7) "Abdurrezzâk → Süfyân → Yûnus b. Ubeyd → Hakem b. el-Erac → Eşa's b. Surmûle → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)" [244] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin isnadının '*sahih*', Hakem b. el-Erac dışındaki râvilerin '*sika*' olduklarını belirtmiştir."

e) Ebû Davûd, es-Sünen: Ebû Davûd'un *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:
1) "Osman b. Ebî Şeybe → Vekî' → Uyeyne b. Abdurrahman → Babası → Ebû Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[245] Ebû Davûd bu hadisin senedinin "*sahih*" olduğunu belirtmiştir.

f) Tirmizî, es-Sünen: Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:
1) "Muhammed b. Beşşâr → Me'di b. Süleymân → İbn Aclân → Babası → Ebî Hureyre'dir."[246] Tirmizi hadisin "*hasen sahih*" ve "*Ebû Bekre"* babında geçtiğini belirtmiştir.

g) Nesâî, es-Sünen: Nesâî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zincirindeki râviler şunlardır:
1) "İsmail b. Mesud → Hâlid → Uyeyne → Ebû Bekre'dir."[247]
2) "Hüseyin b. Hureys → İsmail → Yûnus → Hakem b. el-Erac → Eşa's b. Surmûle → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[248]

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a*'da toplam 21 yerde geçmektedir. Bu hadisin senedi incelendiğinde Ebû Bekre'den Eşa's b. Surmûle, oğlu Abdurrahman, Ebî Uyeyne, Icli ve Hasan-ı Basri'den nakledilmektedir. İlk dönem hadis kaynakları ile *Kütüb-i Tis'a*'da geçen rivâyetlere ait metinler incelendiğinde aralarında metin farklılıklarının olmadığı görülmüş, söz konusu bu metinlerin mükerrerlerinde iki farklı metin vardır. İlk dönem hadis kaynaklarında bu rivâyet "من قتل نفسا معاهدة بغير حلها"[249] ibaresiyle başlarken, *Kütüb-i*

[244] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/151-2 (No: 20523).
[245] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Cihâd" 164 (No: 2760).
[246] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Diyât" 11 (No: 1403).
[247] Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Kasâme" 14, 15 (No: 4761).
[248] Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Kasâme" 14, 15 (No: 4762).
[249] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 14/312 (No: 28523).

Tis'a'da bu rivâyetin bir mükerrerinde "من قتل معاهدا في غير كنهه"[250] ibaresiyle başlamaktadır. Diğer rivâyetlerde bir değişiklik bulunmamaktadır.

3. Rivâyet: Duhâ Namazı

" حدثنا صدقة بن الفضل، حدثنا معاذ بن معاذ، حدثنا شعبة، عن الفضيل بن فضالة، عن عبد الرحمن بن أبي بكرة، أن أباه، رأى ناسا يصلون صلاة الضحى، فقال: أما إنهم ليصلون صلاة ما صلاها رسول الله صلى الله عليه وسلم ولا عامة أصحابه"

"Sadaka b. Fazl bize Muâz b. Muâz'dan o da Şu'be'den o da Fudayl b. Feddâle'den o da Abdurrahman b. Ebî Bekre'den bildirdiğine göre babasının [Ebû Bekre] duhâ namazı kılan insanları gördüğünde onlara: '*Resûlullah'ın (s.a.v.) ve ashâbının kılmadığı bir namazı kılıyorlar*.' dediğini bildirmiştir."[251] Dârimî bu rivâyetin senedinin "*sahih*" olduğunu belirtmiştir.

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Sadaka b. Fazl, Muâz b. Muâz, Şu'be, Fudayl b. Feddâle, Abdurrahman b. Ebî Bekre ve Ebû Bekre'dir."

Bu râvilerin cerh ve ta'dîli durumları şöyledir:

Muâz b. Muâz (ö. 196/811): Zehebi "*imam*" ve "*hafız*"[252] olduğunu belirtmiştir.

Fudayl b. Feddâle (ö.?): Ebû Hâtim "*şeyh*"[253] olduğunu belirtmiştir.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) Ahmed bin Hanbel, el-Müsned: Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Ali b. Abdullah → Muâz b. Muâz → Şu'be → Fudayl b. Feddâle → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre"[254]

---

[250] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/12 (No: 20377).
[251] Dârimî, *es-Sünen*, 2000, "Salât" 152 (No: 1497).
[252] Zehebî, *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâ*, 9/54.
[253] Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 23/303.
[254] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/111 (No: 20460).

Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin "*kaviy*" olduğunu belirtmiştir.

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynaklarında bulunmayıp *Kütüb-i Tis'a'*da toplam 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyet Ebû Bekre'nin oğlu Abdurrahman aracılığıyla yayılmaktadır. *Kütüb-i Tis'a'*da iki kaynakta geçen bu rivâyet "*mevkûf*"tur. Rivâyetlerden biri "رأى أبو بكرة ناسا يصلون الضحى"[255] ile başlarken diğer rivâyet ise "رأى ناسا يصلون صلاة الضحى"[256] ile başlamaktadır.

3.6.3. Ebû Bekre'nin Buhârî'nin es-Sahîh'indeki Rivâyetleri

Ebû Bekre tarikiyle Buhâri'nin *es-Sahîh*'inde en çok rivâyet "*fiten*" konusundan gelmektedir. Tüm rivâyetlerin kitap/bölümlere göre dağılımı tablo 3-12'da belirtilmektedir.

Tablo 3-12: Buhârî'nin es-Sahîh'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı

SN	KİTAP/BÖLÜM	SAYI	SN	KİTAP/BÖLÜM	SAYI
1	Ahkâm	1	14	İlim	2
2	Ashâbü'n-Nebî (s.a.v.)	1	15	İman	1
3	Bed'ül-halk	2	16	İstitâbe	1
4	Büyû	2	17	İsti'zan	1
5	Diyât	2	18	Küsûf	5
6	Edâhî	1	19	Libâs	1
7	Edeb	4	20	Meğâzi	3
8	Eymân	1	21	Menâkıb	3
9	Ezan	1	22	Savm	1
10	Ferâ'iz	1	23	Sulh	1
11	Fezâʾilü'l-Medîne	1	24	Şehâdât	2
12	Fiten	6	25	Tefsir	1
13	Hac	1	26	Tevhîd	1

[255] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/12 (No: 20377).
[256] Dârimî, *es-Sünen*, 2000, "Salât" 152 (No: 1497).

3.6.3.1. Buhârî'nin es-Sahîh'inde Geçen Rivâyetleri

Çalışmanın bu bölümünde Ebû Bekre tarikiyle Buhârî'nin *es-Sahîh*'inde geçen 3 rivâyet ve bu rivâyetlerin tahrici hakkında bilgi verilmektedir.

1. Rivâyet: İki kişi arasında öfkeliyken hüküm verme

" حدثنا آدم، حدثنا شعبة، حدثنا عبد الملك بن عمير، سمعت عبد الرحمن بن أبي بكرة، قال: كتب أبو بكرة إلى ابنه، وكان بسجستان، بأن لا تقضي بين اثنين وأنت غضبان، فإني سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول:لا يقضين حكم بين اثنين وهو غضبان"

"Bize Âdem, Şu'be'den o da Abdulmelik b. Umeyr o da Abdurrahman b. Ebi Bekre'den bildirdiğine göre Ebû Bekre, oğluna [bir mektup] yazdı. [Ubeydullah b. Ebî Bekre]: '*İki kişi arasında öfkeliyken hüküm verme*' dedi. Ben Hz. Peygamber'den (s.a.v.) '*İki kişi arasında öfkeliyken hüküm verme*' dediğini işittim." dedi."[257]

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Âdem, Şu'be, Abdulmelik b. Umeyr ve Abdurrahman b. Ebî Bekre, Ebû Bekre'dir." Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Âdem (ö.?): İbn Ebî Hatîm, İbn Hacer ve Zehebi gibi alimler onun "*sikâ*"[258]olduğunu belirtmişlerdir.

Şu'be (ö. 50/670): Ebî Hatîm "*sadûk*"[259]; İbn Hibbân "*sikâ*"[260] olduğunu belirtmiştir.

---

[257] Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb el-Buğâ (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1993), "Ahkâm" 13 (No: 7158).

[258] Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-taʿdîl*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muʿallimî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1952), 2/267; Zehebî, *el-Kâşif*, 1/230; Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb* (Haydarâbâd: Matbaʻatü Dâireti'l-Meʻârifi'n-Nizâmiyye, 1327), 1/197. Sikâ kelimesinin tanımı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 138.

[259] Zehebî, *Mîzânü'l-iʻtidâl*, 2/116. Sadûk: kelimesinin tanımı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 132.

[260] İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/265.

Abdulmelik b. Umeyr (ö. 136/753) : İbn Ebî Hatîm "*şeyh*"; Ebû Zür'a "*leyyin*"; Ahmed b. Hanbel "*zayıf*"[261] olduğunu belirtmiştir.

Abdurrahman b. Ebî Bekre: İbn Hibbân "*sikâ*"[262] olduğunu belirtmiştir.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) Şafiî, el-Müsned: Şafiî'nin *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Sufyân → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[263]

2) "İbn Uyeyne → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[264]

b) Ebû Davûd et-Tayâlisi, el-Müsned: Ebû Dâvûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Ebû Dâvûd → Şu'be → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[265]

c) Humeydi, el-Müsned: Humeydi'nin *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Humeydi → Sufyân → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[266]

d) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 4 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Vekî' → Mîser → Ebî Hasîn → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[267]

---

[261] Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 4/380. Şeyh, leyyin kelimelerinin tanımı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 89 ve 144.
[262] İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 3/331.
[263] Şâfiî, *Müsnedü'ş-Şâfiî*, "Büyû'" 2/177 (No: 623).
[264] Şâfiî, *Müsnedü'ş-Şâfiî*, "Büyû'" 2/177 (No: 623).
[265] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/191 (No: 900).
[266] Humeydî, *el-Müsned*, 2/45 (No: 810).
[267] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 11/595 (No: 23424).

2) "Ubeyde → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[268]

3) "Ebû Bekir → Veki' → Mîser → Ebî Husayn → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[269]

4) "Ebû Bekir → Ubeyd → Abdülmelik → Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[270]

e) Ahmed bin Hanbel el-Müsned: Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 5 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Vekî'→ Süfyân → Abdurrahman → Süfyân → Abdülmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.")[271]

2) "Huşeym → Abdülmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[272]

3) "Süfyân → Abdülmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[273]

4) "Abdurrahman b. Muhammed el-Muhârî → Abdülmelik b. Umeyr → İbnî Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[274]

5) "Muhammed b. Ca'fer → Şu'be → Abdülmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[275]

f) Müslim, es-Sahîh: Müslim'in *es-Sahîh*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Kuteybe b. Saîd → Ebû Avâne → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[276]

2) "Yahyâ b. Yahyâ → Huşeym → Şeybân b. Ferrûh → Hammâd b. Selem → Ebû Bekri b. Ebî Şeybe → Vekî' → Süfyân → Muhammed b. Müsennâ → Muhammed b.

[268] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 11/596 (No: 23426).
[269] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, "Büyû'" 4/541 (No: 22970).
[270] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, "Büyû'" 4/541 (No: 22972).
[271] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/14 (No: 20379).
[272] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/30 (No: 20389).
[273] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/36 (No: 20393).
[274] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/116 (No: 20467).
[275] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/151 (No: 20522).
[276] Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Akzıye" 16 (1717).

Ca'fer → Abdullah b. Muâz → Şu'be → Ebû Kurayb → Hüseyin b. Ali → Zâide → Abdülmelik b. Umeyr → Abdurahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[277]

g) İbn Mâce, es-Sünen: İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:
1) "Hişâm b. Ammâr → Muhammed b. Abdullah b. Yezîd → Ahmed b. Sâbit el-Cehderiy → Süfyân b. Uyeyne → Abdülmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[278]

h) Ebû Dâvûd, es-Sünen: Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:
1) "Muhammed b. Kesîr → Süfyân → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[279]

i) Tirmizî, es-Sünen: Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:
1) "Kuteybe → Ebû Avâne → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre, → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[280] "Tirmizî bu hadisin '*hasen sahih*' olduğunu belirtmiştir."

j) Nesâî, es-Sünen: Nesâî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:
1) "Kuteybe → Ebû Avâne → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)" [281]
2) "Hüseyin b. Mansûr b. Ca'fer → Mübeşşir b. Abdullah → Süfyan b. Hüseyin → Ca'fer b. İyâs → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[282]

[277] Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Akzıye" (1717).
[278] İbn Mâce, *es-Sünen*, 2009, "Ahkâm" 4 (No: 2316).
[279] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Akzıye" 10 (No: 3589).
[280] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Ahkâm" 7 (No: 1334).
[281] Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Âdâbü'l-kudât" 18 (No: 5421).
[282] Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Âdâbü'l-kudât" 32 (No: 5436).

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a*'da toplam 21 yerde geçmektedir. Söz konusu kaynaklar incelendiğinde Ebû Bekre'nin bu rivâyeti Sicistan'da kadılık yapan oğlu Ubeydullah'a yazmış olduğu bir mektupta zikrettiği görülmüştür. Bu rivâyet oğlu Abdurrahman aracılığıyla yayılmaktadır. Bu rivâyetin metinleri incelendiğinde erken dönem kaynaklarında geçen metinler ile *Kütüb-i Tis'a*'da geçen metinlerin aynı olduğu ancak rivâyetler arasında kelime farklılıklarının olduğu tespit edilmektedir. Söz konusu bu rivâyetler incelendiğinde "لا يقضي"; "لا ينبغي"; "لا يحكم" emir kipleri kullanılmaktayken, bu rivâyetlerde hüküm verecek kişi için "حاكم" ve "قاضي" kelimeleri kullanılmaktadır. 21 rivâyetin 3 rivâyetinde "خصمين" (iki hısım) kelimesi yer alırken geri kalan rivâyetlerde bu kelime kullanılmamaktadır.

2. Rivâyet: Büyük günahlar

" حدثنا مسدد، حدثنا بشر بن المفضل، حدثنا الجريري، عن عبد الرحمن بن أبي بكرة، عن أبيه رضي الله عنه، قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: «ألا أنبئكم بأكبر الكبائر؟» ثلاثا، قالوا: بلى يا رسول الله، قال: «الإشراك بالله، وعقوق الوالدين – وجلس وكان متكئا فقال – ألا وقول الزور»، قال: فما زال يكررها حتى قلنا: ليته سكت وقال إسماعيل بن إبراهيم: حدثنا الجريري، حدثنا عبد الرحمن"

"Müsedded, Bişr b. Mufaddal'dan o da Cerîrî'den o da Abdurrahman b. Ebî Bekre'den, o da babasından [Ebû Bekre] bildirdiğine göre; Hz. Peygamber (s.a.v.) dedi ki: '*En büyük günahı size haber vereyim mi?*' buyurdu. Biz: '*Evet Ya Resûlullah (s.a.v.)'* dedik. *'Allah'a (c.c.) ortak koşmak, anne babaya itaatsizlik etmek.'* dedi. Yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve *'İyi belleyin, bir de yalan söylemek, yalancı şahitlik yapmaktır.'* buyurdu. Bu son cümleyi sürekli tekrarladı. Biz [daha fazla üzülmesini arzu etmediğimiz için] *'keşke sussa'* diye temennide bulunduk."[283]

Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler; "Müsedded, Bişr b. Mufaddal, Cerîrî, Abdurrahman b. Ebî Bekre, Ebû Bekre'dir."

[283] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "Şehâdât" 10 (No: 2654).

Buhâri'nin *es-Sahîh*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 3 yerde daha geçmektedir. Diğer rivâyetlerin senedi aşağıdaki gibidir:

1) "İshâk → Hâlid el-Vâsitiy → Cerîrî → Abdurahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[284]
2) "Ali b. Abdullah → Bişr b. Mufaddal → Cerîrî → Abdurahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[285]
3) "Müsedded → Bişr b. Mufaddal → Cerîrî → Kays b. Hafs → İsmâîl b. İbrâhîm → Saîd el-Cerîrî → Abdurahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[286]

Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Müsedded (ö. 228/843): Zehebi "*hâfiz*"[287] olduğunu belirtmiştir.

Bişr b. Mufaddal (ö. 187/803): İbn Saîd "*sikâ*"[288] olduğunu belirtmiştir.

Cerîrî (ö. 100/718): Bûhari "*munker'ul-hadis*"; Darekutni "*zayıf*"; Nesâi "*leyse bi-sikâ*" olduğunu belirtmiştir.[289]

Hâlid b. Vâsitiy (ö. 144/761): Ebû Hâtim "*zayıf*"[290] olduğunu belirtmiştir.

İsmâîl b. İbrâhîm (ö. ?): İbn Hacer "*meçhûl*"[291] olduğunu belirmiştir.

Saîd el-Cerîrî (ö. 144/761): İbn Hacer "*sikâ*"[292] olduğunu belirtmiştir.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) Ahmed bin Hanbel el-Müsned: Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

[284] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "Edeb" 6 (No: 5976).
[285] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "İsti'zân" 35 (No: 6273).
[286] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "İstitâbe" 1 (No: 6919).
[287] Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/591.
[288] Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 3/218.
[289] Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 2/582. Munker'ul-hadis ve Leyse bi-sikâ terimlerinin tanımı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 112 ve 89.
[290] Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 5/237.
[291] İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-Mîzân*, 2/100. Meçhûl teriminin tanımı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 94.
[292] İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 3/55.

1) "İsmâil → Cerîrî → Abdurahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[293]

2) "İsmâil b. İbrâhîm → Cerîrî → Abdurahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[294]

b) Müslim, es-Sahîh: Müslim'in *es-Sahîh*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Amr b. Muhammed b. Bukeyri b. Muhammed en-Nâkıd → İsmâil b. Uleyye → Saîd el-Cerîrî → Abdurahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[295]

c) Tirmizî, es-Sünen: Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 4 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Muhammed b. Abdi'l-e'lâ es-Sanâni → Hâlid b. Hâris → Şu'be → Abdullah b. Ebî Bekri b. Enes → Enes → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[296] "Tirmizî bu hadisin '*hasen sahih ğarîp*' olduğunu belirtmiştir."[297]

2) "Hamîd b. Mesude → Bişr b. Mufaddal → Cerîrî → Abdurahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[298] "Tirmizî bu hadisin '*hasen sahih*' olduğunu belirtmiştir."

3) "Hamîd b. Mesude → Bişr b. Mufaddal → Cerîrî → Abdurahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[299] "Tirmizî bu hadisin '*hasen sahih*' olduğunu belirtmiştir."

4) "Hamîd b. Mesude → Bişr b. Mufaddal → Cerîrî → Abdurahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[300] "Tirmizî bu hadisin '*hasen sahih ğarîp*' olduğunu belirtmiştir."

---

[293] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/22-3 (No: 20385).
[294] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/36-7 (No: 20394).
[295] Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Îmân" 143 (87).
[296] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Büyûʿ" 3 (No: 1207).
[297] Hasen Sahih Ğarîp teriminin anlamı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 69.
[298] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Birr" 4 (No: 1901).
[299] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Şehâdât" 3 (No: 2301). (Senedi bir önceki rivâyetle aynı olmakla beraber farklı bablarda geçmektedir.)
[300] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Tefsîru'l-Kurʾân" 5 (No: 3019). (Senedi bir önceki rivâyetle aynı olmakla beraber farklı bablarda geçmektedir.)

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet *Kütüb-i Tis'a*'da toplamda 11 yerde geçmektedir. Bu rivâyet Ebû Bekre'nin oğlu Abdurrahman aracılığıyla yayılmaktadır. Büyük günahların zikredildiği bu rivâyet incelendiğinde rivâyetin mükerrerlerinde geçen metinlerin aynıdır. Sadece bir rivâyette "قتل النفس" (adam öldürmek) [301] kelimesi eklenmiştir.

3. Rivâyet: Altın ile altının, gümüş ile gümüşün ticareti

" حدثنا صدقة بن الفضل، أخبرنا إسماعيل بن علية، قال: حدثني يحيى بن أبي إسحاق، حدثنا عبد الرحمن بن أبي بكرة، قال: قال أبو بكرة رضي الله عنه: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا تبيعوا الذهب بالذهب إلا سواء بسواء، والفضة بالفضة إلا سواء بسواء، وبيعوا الذهب بالفضة، والفضة بالذهب كيف شئتم"

"Sadaka b. Fazl bize bildirdi, İsmâil b. Uleyye bize haber verdi, bize Yahya b. Ebî İshâk bildirdi, Abdurrahman b. Ebî Bekre bize bildirdi, Ebû Bekre dedi ki: '*Resûlullah (s.a.v.): Altınla altını eşit ölçüde olmazsa satış yapmayınız, gümüşle gümüşü eşit ölçüde olmazsa satmayınız, ama altınla gümüşü, gümüşle altını nasıl dilerseniz satınız.' buyurdu*."[302]

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Sadaka b. Fazl, İsmâil b. Uleyye, Yahya b. Ebî İshâk, Abdurrahman b. Ebî Bekre, Ebû Bekre'dir."

Buhâri'nin *es-Sahîh*'inde bu rivâyet 1 yerde daha geçmektedir. Diğer rivâyetin senedi aşağıdaki gibidir:

1) "İmrân b. Meysere → Abbâd b. Avvâm → Yahyâ b. Ebî İshâk → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[303]

Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

[301] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Büyûʿ" 3 (No: 1207).
[302] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "Büyûʿ" 77 (No: 2175).
[303] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "Büyûʿ" 81 (No: 2182).

Sadaka b. Fazl (ö. 223/837): Ebû Hâtim "*sâlihu'l-hadis*"[304] olduğunu belirtmiştir.

Yahya b. Ebî İshâk (ö. 136/753): İbn Hacer "*huccet*"[305] olduğunu belirtmiştir.

İmrân b. Meysere (ö. 223/837): İbn Hibbân "*sikâ*"[306] olduğunu belirtmiştir.

Abbâd b. Avvâm (ö. 185/801): Dârekutni "*leyse bi'l-kaviy*"[307] olduğunu belirtmiştir.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "İbn İshâk → Vuheyb → Yahyâ b. Ebî İshâk → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[308]

2) "Ebû Bekir → İbn İshâk → Vuheyb → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[309]

b) Ahmed bin Hanbel el-Müsned: Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "İsmâîl → Yahyâ b. Ebî İshâk → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[310]

2) "İsmâîl → Yahyâ b. Ebî İshâk → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[311]

c) Müslim, es-Sahîh: Müslim'in *es-Sahîh*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

---

[304] Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 5/93. Sâlihu'l-hadis teriminin tanımı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 136.
[305] İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-Mîzân*, 9/446. Huccet teriminin tanımı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 70.
[306] İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 8/142.
[307] İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-Mîzân*, 2/336. Leyse bi'il-kaviy teriminin tanımı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 88.
[308] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 11/472 (No: 22945).
[309] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 4/498 (No: 22500).
[310] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/37 (No: 20395).
[311] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/135 (No: 20496).

1) "Ebû'r-Rabî'ul-Atekî → Abbâd b. Avvâm → Yahyâ b. Ebî İshâk → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[312]
2) "İshâk b. Mansûr → Yahyâ b. Sâlih → Muâviye → Yahyâ → İbn Kesîr → Yahyâ b. Ebî İshâk → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[313]

d) Tirmizî, es-Sünen: Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Ahmed b. Menî → Hüseyin b. Muhammed → Şeybân → Yahyâ b. Ebî Kesîr → Nâfi' → İbn Ömer → Ebî Sa'îd → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[314] "Tirmizî bu hadisin '*hasen sahih*' olduğunu belirtmiştir."

e) Nesâî, es-Sünen: Nesâî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Ahmed b. Menî → Abbâd b. Avvâm → Yahyâ b. Ebî İshak → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[315]
2) "Muhammed b. Yahyâ b. Muhammed b. Kesîr el-Harrâni → Ebû Tevbe → Muâviye b. Selâm → Yahyâ b. Ebî Kesîr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Hz. Peygamber (s.a.v.)"[316]

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a*'da toplam 11 yerde geçmektedir. Bu rivâyet Ebû Bekre'nin oğlu Abdurrahman'dan yayılmaktadır. İlk dönem hadis kaynaklarından İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde bu hadis "أن نبيع" ile başlarken *Kütüb-i Tis'a*'daki rivâyetlerde söz konusu hadis anlam bütünlüğü açısından değişmemekle beraber "لا تبيعوا", "نهى" gibi farklı kelimeler kullanılmaktadır.

[312] Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Müsâkât" 88 (1590).
[313] Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Müsâkât" (1590).
[314] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Büyû'" 24 (No: 1241).
[315] Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Büyû'" 50 (No: 4592).
[316] Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Büyû'" 50 (No: 4593).

3.6.4. Ebû Bekre'nin Müslim'in es-Sahîh'indeki Rivâyetleri

Ebû Bekre tarikiyle Müslim'in *es-Sahîh*'inde en çok rivâyet "*fezâʾilü's-sahâbe*" ve "*fiten*" konularından gelmektedir. Tüm rivâyetlerin kitap/bölümlere göre dağılımı tablo 3-13'de belirtilmektedir.

Tablo 3-13: Müslim'in es-Sahîh'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı

SN	KİTAP/BÖLÜM	SAYI
1	Akzıye	2
2	Fezâʾilü's-sahâbe	5
3	Fiten	5
4	İmân	3
5	Kasâme	4
6	Müsâkât	2
7	Sıyâm	2
8	Zühd	3

3.6.4.1. Müslim'in es-Sahîh'inde Geçen Rivâyetleri

Çalışmanın bu bölümünde Sahih-i Müslim'de geçen geçen 3 rivâyet ve bu rivâyetlerin tahrici hakkında bilgi verilmektedir.

1. Rivâyet: Kim İslam'da babası olmayan birisine baba derse

" حدثني عمرو الناقد، حدثنا هشيم بن بشير، أخبرنا خالد، عن أبي ثمان، قال: لما ادعي زياد لقيت أبا بكرة، فقلت له: ما هذا الذي صنعتم؟ إني سمعت سعد بن أبي وقاص، يقول: سمع أذناي من رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو يقول: «من ادعى أبا في الإسلام غير أبيه، يعلم أنه غير أبيه، فالجنة عليه حرام» فقال أبو بكرة: أنا سمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم"

"Amr en-Nâkıd bana bildirdi, Huşeym b. Beşîr bize Hâlid'den bildirdi o da Ebî Osman hakkında: '*Bana Ziyâd denildiğinde Ebû Bekre ile karşılaştım*' dedi. Bunun üzerine

ona: '*Bu yaptığın nedir?*' dedim. Muhakkak Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan '*kulaklarım Resûlullah'tan (s.a.v.) şunu işitti*: *'Kim İslam'da babasından başka bir baba olduğunu iddia ederse, onun babası olmadığını bilirse cennet ona haramdır'* dediğini söyledi. Bunun üzerine Ebû Bekre: '*Ben de Resûlullah'tan (s.a.v.) onu işittim*.' dedi."[317]

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Amr en-Nâkıd, Huşeym b. Beşîr, Hâlid, Ebî Osman, Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Ebû Bekre'dir."

Müslim'in *es-Sahîh*'inde bu rivâyet 1 yerde daha geçmektedir. Diğer rivâyetin senedi aşağıdaki gibidir:
1) "Ebû Bekir b. Ebî Şeybe → Yahya b. Zekeriyya b. Zâide → Ebû Muâviye → Asım → Ebî Osmân → Sa'd → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[318]

Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Huşeym b. Beşîr (ö. 183/799): Zehebi "*sikâ hafız müdelles*"[319] olduğunu belirtmiştir.

Sa'd b. Ebî Vakkâs (ö. 55/675): İbn Hibbân "*sikâ*"[320] olduğunu belirtmiştir.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) Ebû Davûd et-Tayâlisi, el-Müsned: Ebû Dâvûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:
1) "Ebû Dâvûd → Ebû Zeyd → Selâm → Âsım → Ebî Osman → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[321]

b) Ahmed bin Hanbel el-Müsned: Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 6 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

[317] Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Îmân" 114 (63).
[318] Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Îmân" 115 (63).
[319] Zehebî, *Dîvânü'd-du'afâ*, 1/420. Sikâ hafız ve müdelles terimleri için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 106 ve 139.
[320] İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/343.
[321] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/209 (No: 926).

1) "Huşeym → Hâlid → Ebî Osman → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[322]

2) "Muhammed b. Ca'fer → Şu'be → Âsım → Ebî Osman → Saîd → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[323]

3) "İsmail b. İbrahim → Âsım → Ebî Osman en-Nehdi → Saîd → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[324]

4) "İsmail → Âsım → Ebî Osman en-Nehdi → Saîd → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[325]

5) "İsmail → Âsım → Ebî Osman en-Nehdi → Saîd → Ebû Bekre →Resûlullah (s.a.v.)"[326]

6) "Huşeym → Hâlid el-Hazzâ → Ebî Osman → Saîd b. Ebî Vakkâs → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[327]

c) Dârimî, es-Sünen: Dârimî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Sa'd b. Â'mr → Şu'be → Âsım → Ebî Osman → Saîd → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[328] "Dârimî eserinde bu hadisin isnadının '*sahih*' olduğunu belirtmiştir."[329]

2) "Sa'd b. Â'mr → Şu'be → Âsım → Ebî Osman → Saîd b. Ebî Vakkâs → Ebû Bekre → Şu'be → Resûlullah (s.a.v.)"[330]

Dârimî bu hadisin isnadının "*sahih"* ve "*muttefikun aleyh"*[331] olduğunu belirtmiştir.

d) Buhari, es-Sahîh: Buhari'nin *es-Sahîh*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Muhammed b. Beşşâr → Ğunder → Şu'be → Âsım → Ebî Osman → Saîd → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[332]

---

[322] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 3/60 (No: 1454).
[323] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 3/89 (No: 1497).
[324] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 3/94-5 (No: 1504).
[325] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 3/127 (No: 1553).
[326] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/39 (No: 20396).
[327] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/115 (No: 20466).
[328] Dârimî, *es-Sünen*, 2000, "Siyer" 83 (No: 2572).
[329] Sahih: Senedin başından sonuna kadar sika râvilerin birbirinden rivâyet ettiği şazz ve muallel olmayan muttasıl merfu hadis. (bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 134.)
[330] Dârimî, *es-Sünen*, 2000, "Ferâ'iz" 2 (No: 2902).
[331] Muttefikun aleyh: Buhârî ve Müslim'in Sahih isimli kitaplarına aldıkları hadis. (bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 121.)
[332] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "Meğâzî" 56 (No: 4326).

2) "Müsedded → Hâlid → İbn. Abdullah → Hâlid → Ebî Osman → Saîd → Resûlullah (s.a.v.)"[333]

e) İbn Mâce, es-Sünen: İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:
1) "Ali b. Muhammed → Ebû Muaviye → Âsım → Ebî Osman en-Nehdi → Saîd → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[334]

f) Ebû Davûd, es-Sünen: Ebû Davûd'un *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Nufeyli → Zuheyri → Âsım → Ebî Osman → Saîd b. Melik → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[335]

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da toplam 15 yerde geçmektedir. Bu rivâyet Ebû Bekre'den Saîd b. Ebî Vakkâs aracılığıyla yayılmaktadır. Ebû Bekre bu rivâyeti kardeşi Ziyad b. Ebihî'nin Muaviye'nin soyuna geçmeyi kabul ettiği dönemde dile getirmektedir.[336] İlk dönem hadis kaynakları ile *Kütüb-i Tis'a'*da geçen Ebû Bekre tarikiyle gelen söz konusu rivâyetlerin metinlerinde değişiklik olmadığı görülmekle beraber, *Kütüb-i Tis'a'*da geçen 3 rivâyette "في الإسلام" (İslam'da)[337] kelimesi kullanılmaktadır.

2. Rivâyet: Bayram ayları iki kısımdır

" حدثنا يحيى بن يحيى، قال: أخبرنا يزيد بن زريع، عن خالد، عن عبد الرحمن بن أبي بكرة، عن أبيه، رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم، قال: شهرا عيد لا ينقصان، رمضان وذو الحجة"

[333] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "Ferâiz" 29 (No: 6767).
[334] İbn Mâce, *es-Sünen*, 2009, "Hudûd" 36 (No: 2610).
[335] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Edeb" 118 (No: 5113).
[336] İbn Asâkir, *Tarihu Medîneti Dımaşk*, 19/176.
[337] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 3/60 (No: 1454);34/115 (No: 20466); Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Îmân" 114 (63).

"Yahyâ b. Yahyâ bize bildirdi ve dedi ki: Yezîd b. Zurey' Hâlid'den, Abdurrahman b. Ebî Bekre'den, o da babasından bize bildirdi. Resûlullah (s.a.v.): '*Bayram ayları iki kısımdır; Ramazan ve Zilhicce.*' dedi."[338]

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: Yahyâ b. Yahyâ, Yezîd b. Zurey', Hâlid, Abdurrahman b. Ebî Bekre, Ebû Bekre'dir.

Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Yahyâ b. Yahyâ (ö. 133/750): İbn Hacer "*sikâ*"[339]; Zehebi "*sikâ*"[340] olduğunu belirtmiştir.

Yezîd b. Zurey' (ö. 182/798): İbn Hacer "*hâfız*"[341] olduğunu belirtmiştir.

Müslim'in *es-Sahîh*'inde Ebû Bekre tarikiyle bu rivâyet 1 yerde daha geçmektedir. Diğer rivâyetin senedi aşağıdaki gibidir:
1) "Ebû Bekre b. Ebî Şeybe → Mu'temir b. Süleymân → İshâk b. Süveyd → Hâlid → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[342]

Bu Rivâyetin Tahrici

a) Ebû Davûd et-Tayâlisi, el-Müsned: Ebû Dâvûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:
1) "Ebû Dâvûd → Hammâd b. Seleme → Hâlid el-Huzâi → Sâlim b. Ubeydullah b. Sâlim → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[343]

b) Ahmed bin Hanbel el-Müsned: Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 4 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

[338] Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Sıyâm" 31 (1089).
[339] İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 11/297.
[340] Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 5/147.
[341] İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 11/325.
[342] Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Sıyâm" 32 (1089).
[343] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/194 (No: 904).

1) "İsmâil → Hâlid el-Hazzâ → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[344]
2) "Yezîd b. Hârun → Hammâd b. Seleme → Selim b. Ebî Hâtim → Selim b. Ebî Abdullah b. Selim → Affân → Hammâd → Selim Ebî Abdullah → Hâtim → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[345]
3) "Muhammed b. Ca'fer → Şu'be → Hâlid el-Hazzâ → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[346]
4) "Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[347]

c) Buhari, es-Sahîh: Buhari'nin *es-Sahîh*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Müsedded → Mu'temir → İshâk b. Süveyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[348]

d) İbn Mâce, es-Sünen: İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:
1) "Humeyd b. Mes'ade → Yezîd b. Zurey' → Hâlid el-Hazzâ → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[349]

e) Ebû Davûd, es-Sünen: Ebû Davûd'un *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:
1) "Müsedded → Yezîd b. Zurey' → Hâlid el-Hazzâ → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[350]

f) Tirmizî, es-Sünen: Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

[344] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/40 (No: 20399).
[345] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/122-3 (No: 20479).
[346] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/126-7 (No: 20485).
[347] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/145 (No: 20511).
[348] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "Savm" 12 (No: 1912).
[349] İbn Mâce, *es-Sünen*, 2009, "Sıyâm" 10 (No: 1659).
[350] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Savm" 5 (No: 2323).

1) "Yahyâ b. Halef el-Basri → Bişr b. Mufaddal → Hâlid el-Hazzâ → Abdurrahman b. Ebî Bekre→ Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[351] Tirmizî bu bu hadisin "*hasen*"[352] olduğunu belirtmiştir.

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da toplam 11 yerde geçmektedir. Bu rivâyet Ebû Bekre'nin oğlu Abdurrahman aracılığıyla yayılmaktadır. İlk dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da bulunan rivâyetlerin metinlerinde bir değişiklik görülmemektedir.

3. Rivâyet: Fezâʾilü's-sahâbe

" حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، حدثنا غندر، عن شعبة، ح وحدثنا محمد بن المثنى، وابن بشار، قالا: حدثنا محمد بن جعفر، حدثنا شعبة، عن محمد بن أبي يعقوب، سمعت عبد الرحمن بن أبي بكرة، يحدث عن أبيه، أن الأقرع بن حابس، جاء إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال: إنما بايعك سراق الحجيج من أسلم، وغفار، ومزينة، وأحسب جهينة- محمد الذي شك- فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: أرأيت إن كان أسلم، وغفار، ومزينة- وأحسب جهينة- خيرا من بني تميم، وبني عامر، وأسد، وغطفان، أخابوا وخسروا؟ فقال: نعم، قال: فوالذي نفسي بيده إنهم لأخير منهم وليس في حديث ابن أبي شيبة: محمد الذي شك"

"Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivâyet etti. Bize Gunder, Şu'be'den o da Muhammed b. Müsennâ ile İbn. Beşşâr da rivâyet etti. Bize Muhammed b. Ca'fer rivâyet o da Şu'be ve Muhammed b. Ebi Yakub'dan, rivâyet etti. Ben Abdurrahman b. Ebi Bekre'yi babasından rivâyet ederken dinledim dedi ki: Akra' b. Habis, Resulullah'a (s.a.v.) gelerek: '*Sana ancak Eslem, Gıfâr ve Müzeyne'den hacıların hırsızları bey'at etti*.' demiş. Cüheyne'yi de söyledi, bunun üzerine Resulullah (s.a.v.): '*Şayet Eslem, Ğıfar ve Müzeyne, zannederim Cüheyne de dedi. Beni Temim ile Beni Âmir, Esed ve Ğatafan'dan daha hayırlı iseler, bunlar haybet ve hüsrana uğramışlar mıdır ne dersin?*' dedi. Akra': '*Evet*' dedi. Nebi (s.a.v.): '*O halde nefsim yed-i kudretinde olan*

[351] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Savm" 7 (No: 692).
[352] Hasen teriminin anlamı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 68.

Allah'a (c.c.) yemin ederim ki, onlar bunlardan daha hayırlıdır.' buyurdu. İbni Ebi Şeybe'nin hadisinde '*Şekkeden râvi Muhammed*'dir.' cümlesi yoktur."[353]

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Ebû Bekr b. Ebi Şeybe, Gunder, Şu'be, Muhammed b. Müsennâ, İbni Beşşâr, Muhammed b. Ca'fer , Muhammed b. Ebi Yakub, Abdurrahman b. Ebi Bekre, Ebû Bekre'dir."

Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Ebû Bekr b. Ebi Şeybe (ö. 235/849): Ahmed b. Hanbel "*sikâ sadûk*"[354] olduğunu belirtmiştir.

Muhammed b. Müsennâ (ö. 252/866): Ziriklî "*hafız*"[355] olduğunu belirtmiştir.

İbni Beşşâr (ö. 288/900): Zehebi "*imâm*"[356] olduğunu belirtmiştir.

Muhammed b. Ebi Yakub (ö. 244/858): Ahmet b. Hanbel "*hafız*", Salih b. Muhammed "*kezzâb*"[357] olduğunu belirtmiştir.

Müslim'in *es-Sahîh*'inde Ebû Bekre tarikiyle bu rivâyet 4 yerde daha geçmektedir. Diğer rivâyetlerin senedi aşağıdaki gibidir:

1) "Hârun b. Abdullah → Abdussamed → Şu'be → Muhammed b. Müsennâ → İbni Beşşâr → Muhammed b. Ca'fer → Muhammed b. Ebi Yakub → Abdurrahman b. Ebi Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[358]

2) "Nasr b. Ali → Şu'be → Ebî Beşir → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[359]

3) "Muhammed b. Mesnî → Harun b. Abdullah → Abdussamed → Amr b. Nâkıd → Şebâbe b. Suvâr → Şu'be → Ebî Beşir → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[360]

---

[353] Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Fezâʾilü's-sahâbe" 193 (2522).
[354] Ebü'l-Meʿâtî en-Nûrî vd., *Mevsûʿatü akvâli'l-İmâm Ahmed*, 2/284.
[355] ez-Ziriklî, *el-Aʿlâm*, 3/7/18.
[356] Zehebî, *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâ*, 13/429.
[357] İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-Mîzân*, 6/547.
[358] Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Fezâʾilü's-sahâbe" 193.
[359] Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Fezâʾilü's-sahâbe" 194 (2522).
[360] Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Fezâʾilü's-sahâbe" 194.

4) "Ebû Bekir b. Ebî Şeybe → Ebû Kureyb → Ebî Bekr → Veki' → Süfyân → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[361]

Bu Rivâyetin Tahrici

a) Ebû Davûd et-Tayâlisi, el-Müsned: Ebû Dâvûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Ebû Dâvûd → Şu'be → Muhammed b. Abdullah b. Ebî Ya'kub → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[362]

2) "Ebû Dâvûd → Şu'be → Ebî Beşir → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[363]

b) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 4 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Gunder → Şu'be → Muhammed b. Ebî Ya'kub → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[364]

2) "Veki' → Sufyân → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[365]

3) "Gunder → Şu'be → Muhammed b. Ebî Ya'kub → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[366]

4) "Veki' → Sufyân → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[367]

c) Ahmed bin Hanbel el-Müsned: Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 6 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

---

[361] Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Fezâ'ilü's-sahâbe" 195 (2522).
[362] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/192 (No: 901).
[363] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/193 (No: 902).
[364] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 6/411 (No: 32478).
[365] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 6/411 (No: 32479).
[366] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 17/335 (No: 33145).
[367] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 17/336 (No: 33146).

1) "Abdurrahman → Sufyân → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[368]
2) "Veki' → Sufyân → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[369]
3) "Muhammed b. Ca'fer → Şu'be → Muhammed b. Ebî Yakub → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[370]
4) "Muhammed b. Ca'fer → Şu'be → Ebî Beşir → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[371]
5) "Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[372]
6) "Abdullah → Abdullah b. Muhammed → Hammâd b. Seleme → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[373] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*sahih*' olduğunu, senedinde Ali b. Zeyd bulunan rivâyetlerde senedinin Ali b. Zeyd'den ötürü '*zayıf*' olduğunu belirtmiştir."

d) Dârimi, es-Sünen: Dârimî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Haccâc b. Minhâl → Hammâd b. Seleme → Ali b. Zeyd → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[374]
Dârimî bu hadisin isnadının "*zayıf*" ancak "*muttefikun aleyh*" olduğunu belirtmiştir.

e) Buhârî, es-Sahîh: Buhâri'nin *es-Sahîh*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 3 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:
1) "Kabîse → Sufyân → Muhammed b. Beşşâr → İbn Mehdî → Sufyân → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[375]

[368] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/21 (No: 20384).
[369] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/52 (No: 20410).
[370] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/66-7 (No: 20423).
[371] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/128 (No: 20487).
[372] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/144-5 (No: 20510).
[373] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/146 (No: 20513).
[374] Dârimî, *es-Sünen*, 2000, "Siyer" 79 (No: 2565).
[375] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Menâkıb" 7 (No: 3515).

2) "Muhammed b. Beşşâr → Gunder → Şu'be → Muhammed b. Ebî Yakub → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[376]
3) "Abdullah b. Muhammed → Vehb → Şu'be → Muhammed b. Ebî Yakub → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[377]

f) Tirmizî, es-Sünen: Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Muhammed b. Ğaylân → Ebû Ahmed → Sufyân → Abdulmelik b. Umeyr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[378] "Tirmizî bu hadisin '*hasen sahih*' olduğunu belirtmiştir."

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da toplam 22 yerde geçmektedir. Bu rivâyetler Ebû Bekre'nin oğlu Abdurrahman aracılığıyla yayılmaktadır. Erken dönem hadis kaynakları ile *Kütüb-i Tis'a'*da bulunan rivâyetlerdeki metinler incelendiğinde bir rivâyetin "أرأيتم إن كان جهينة، وأسلم، وغفار، ومزينة"[379] şeklinde başladığı başka bir rivâyetin"أرأيتم إن كانت أسلم، وغفار"[380] şeklinde başladığı başka bir rivâyetin "أرأيتم إن كانت جهينة، ومزينة،"[381] şeklinde başladığı, başka bir rivâyetin "أرأيت إن كان أسلم، وغفار، ومزينة،"[382] şeklinde başladığı görülmektedir. Bu rivâyetlerde kelimelerin yerleri değiştiği halde anlam bütünlüğü korunmaktadır. Bu rivâyetin geçtiği kaynaklar incelendiğinde hadisin "*sahih*" olduğu ancak senedinde bulunan Ali b. Zeyd'den ötürü senedinin "*zayıf*" olduğu görülmektedir.

3.6.5. Ebû Bekre'nin İbn Mâce'nin es-Sünen'indeki Rivâyetleri

Ebû Bekre tarikiyle İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde en çok rivâyet "*tahâret*" konusundan gelmektedir. Tüm rivâyetlerin kitap/bölümlere göre dağılımı tablo 3-14'te belirtilmektedir.

[376] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Menâkıb" 7 (No: 3516).
[377] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Eymân" 3 (No: 6635).
[378] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Menâkıb" 74 (No: 3952).
[379] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/21 (No: 20384).
[380] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/146 (No: 20513).
[381] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/144-5 (No: 20510).
[382] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Menâkıb" 7 (No: 3515).

Tablo 3-14: İbn Mâce'nin *es-Sünen*'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı

SN	Kitap/Bölüm	Sayı
1	Ahkâm	1
2	Diyât	1
3	Edeb	1
4	Fiten	1
5	Hudûd	1
6	İkâmetü's-salavât	1
7	Sıyâm	1
8	Sünne	1
9	Tahâret	3
10	Zühd	2

3.6.5.1. Ebû Bekre'nin İbn Mâce'nin es-Sünen'inde Geçen Rivâyetleri

Çalışmanın bu bölümünde Ebû Bekre'nin İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde geçen 3 rivâyet ve bu rivâyetlerin tahrici hakkında bilgi verilmektedir.

1.Rivâyet: Kabir azabı…

" حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، حدثنا وكيع، حدثنا الأسود بن شيبان، حدثني بحر بن مرار عن جده أبي بكرة، قال: مر النبي- صلى الله عليه وسلم- بقبرين، فقال: إنهما ليعذبان وما يعذبان في كبير: أما أحدهما فيعذب في البول، وأما الآخر فيعذب في الغيبة"

"Ebu Bekir bin Ebi Şeybe bize Veki'yi anlattı, bize Esved bin Şeybân anlattı el-Esved bin Şeybân bize anlattı, Behr bin Merrâr bana dedesi Ebû Bekre'den haber verdi ve dedi ki: 'Resûlullah (s.a.v.) iki mezarın yanından geçerken: '*Kendilerine azap edildiğini ve büyük bir günahtan dolayı azap görmediklerini, biri ayakta bevletmekten, diğeri gıybetten ötürü azap görüyor'* dedi"[383]

İbn Mâce *es-Sünen*'inde bu hadisin "*sahih li-ğayrihi"* olduğunu belirtmiştir.

[383] İbn Mâce, *es-Sünen*, 2009, "Tahâret" 26 (No: 349).

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Ebu Bekir bin Ebi Şeybe, Veki', Esved bin Şeybân, Behr bin Merrâr, Ebû Bekre'dir."

Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Ebu Bekir bin Ebi Şeybe (ö. 235/849): Zehebi "*sika hafız*"[384] olduğunu belirtmiştir.

Esved bin Şeybân (ö. 160/776): Ebû Hâtim "*salihu'l-hadis*", Yahya b. Maîn "*sika*"[385] olduğunu belirtmiştir.

Behr bin Merrâr (ö. ?): Yahya Saîd "*sika*"[386] olduğunu belirtmiştir.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) Ebû Davûd et-Tayâlisi, el-Müsned: Ebû Dâvûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Ebû Dâvûd → Esved b. Şeybân → Behr b. Merrâr → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[387]

b) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 4 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Vekî'→ Esved b. Şeybân→ Behr b. Merrâr → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[388]

2) "Vekî'→ Esved b. Şeybân→ Behr b. Merrâr → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[389]

3) "Vekî'→ Esved b. Şeybân → Behr b. Merrâr → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[390]

4) "Vekî'→ Esved b. Şeybân→ Behr b. Merrâr → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[391]

[384] Zehebî, *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâ*, 11/123.
[385] Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 3/225.
[386] Ebû Abdillâh Alâüddîn Moğultay b. Kılıç, *İkmâlü Tehzîbi'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl*, thk. Âdil b. Muhammed, Üsâme b. İbrâhîm (Kahire: el-Fârûku'l-Hadîsiyye li't-Tıbâ'a ve'n-Neşr, 2001), 2/351.
[387] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/198 (No: 908).
[388] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 2/88 (No: 1317).
[389] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 7/458 (No: 12169).
[390] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 1/115 (No: 1308).
[391] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 3/52 (No: 12043).

a) Ahmed bin Hanbel el-Müsned: Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Ebû Saîd → Hâşim → Esved b. Şeybân → Behr b. Merrâr → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[392] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin isnadının '*kavî*'olduğunu belirtmiştir."[393]

2) "Veki'→ Esved b. Şeybân → Behr b. Merrâr → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[394] Ahmed b. Hanbel bu hadisin "*kavî*", senedindeki râvilerin "*sika*" olduğunu belirtmiştir.

b) Tirmizî, es-Sünen: Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyke gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Hennâd → Kuteybe → Ebû Kureyb → Veki' → Âmeş → Mücâhid → Tâvus → İbn Abbas → Resûlullah (s.a.v.)" Tirmizi bu hadisin "*hasen sahih*" ve "*Ebû Bekre"* babında geçtiğini belirtmiştir.[395]

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da toplam 9 yerde geçmektedir. Bu rivâyet Ebû Bekre'nin oğlu Abdurrahman ve torunu Behr b. Merrâr tarafından yayılmıştır. Bu rivâyetin metinleri erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da aynı metinlerle yer almaktadır.

2. Rivâyet: Meshin süresi ile ilgili rivâyet

" حدثنا محمد بن بشار، وبشر بن هلال الصواف، قالا: حدثنا عبد الوهاب بن عبد المجيد، قال: حدثنا المهاجر أبو مخلد، عن عبد الرحمن بن أبي بكرة عن أبيه، عن النبي- صلى الله عليه وسلم-: أنه رخص للمسافر، إذا توضأ ولبس خفيه ثم أحدث وضوءا أن يمسح ثلاثة أيام ولياليهن، وللمقيم يوما وليلة"

"Muhammed b. Beşşâr ve Bişr b. Hilâl es-Savvâf bize bildirdi dediler ki, Abdulvehhâb b. Abdulmecîd bize bildirdi dedi ki, Muhâcir Ebû Mehled, Abdurrahman

[392] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/7-8 (No: 20373).
[393] Kavî teriminin anlamı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 82.
[394] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/53 (No: 20411).
[395] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Tahâret" 53 (No: 70).

b. Ebî Bekre o da babası Ebû Bekre Resûlullah'ın (s.a.v.) yolcu için abdest alıp mesh giymesi halinde 'üç gün üç gece; mukim için bir gün bir gece' meshetmesine izin verdiğini bildirdi."[396] İbn Mâce bu hadisin "*sahih li-ğayrihi"* ve senedinin "*hasen*" olduğunu belirtmiştir.

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Muhammed b. Beşşâr, Bişr b. Hilâl es-Savvâf, Abdulvehhâb b. Abdulmecîd, Muhâcir Ebû Mehled, Abdurrahman b. Ebî Bekre, Ebû Bekre'dir."

Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Bişr b. Hilâl es-Savvâf (ö. 247/861): Nesâî "*sika*"[397] olduğunu belirtmiştir.

Abdulvehhâb b. Abdulmecîd (ö. 194/809): Ebû Hâtim "*sika*"; Zehebi "*mechûl*"[398] olduğunu belirtmiştir.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) Şâfiî, el-Müsned: Şâfiî'nin *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Abdulvehhâb es-Sakafî → Muhâcir ebû Mehled → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[399]

b) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Zeyd b. Hubâb → Abdulvehhâb → Muhâcir Mevlâ el-Bekerât → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[400]

a) Tirmizî, es-Sünen: Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

[396] İbn Mâce, *es-Sünen*, 2009, "Tahâret" 86 (No: 556).
[397] Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 4/160.
[398] Zehebî, *Dîvânü'd-du'afâ*, 1/263.
[399] Şâfiî, *Müsnedü'ş-Şâfiî*, "Tahâret" 1/42 (No: 123).
[400] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 2/251 (No: 1890).

1) "Kuteybe → Ebû Avâne → Saîd b. Mesrûk → İbrahim et-Teymiyye → Amr b. Meymûne → Ebî Abdullah el-Cedeliy → Huzeyme b. Sâbit → Resûlullah (s.a.v.)" Tirmizi bu hadisin "*hasen sahih*" ve "*Ebû Bekre"* babında geçtiğini belirtmiştir.[401]

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynaklarında ve *Kütüb-i Tis'a*'da toplam 4 yerde geçmektedir. Bu rivâyet Ebû Bekre'nin oğlu Abdurrahman aracılığıyla yayılmaktadır. Bu rivâyetin metinleri tahkik edildiğinde erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da aynı metinlerin olduğu ve aynı manada 2 farklı metinle rivâyet edildiği görülmektedir.

3.Rivâyet: Haya imandandır

" حدثنا إسماعيل بن موسى، حدثنا هشيم، عن منصور، عن الحسن عن أبي بكرة، قال: قال رسول الله– صلى الله عليه وسلم–: "الحياء من الإيمان، والإيمان في الجنة، والبذاء من الجفاء، والجفاء في النار"

"İsmail b. Mûsa bize bildirdi, Huşeym bize Mansûr'dan o da Hasan'dan o da Ebî Bekre'den bize bildirdi ve dedi ki: Resûlullah (s.a.v.): '*Haya imandandır, iman Cennete götürür, Beza [hayasızlık, küfürbazlık] ise cefadandır [kötü huydan, ahlaksızlıktandır]. Cefa ise cehennemdedir.*" buyurmuştur."[402] İbn Mâce bu hadisin "*sahih"* olduğunu belirtmiştir.

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "İsmail b. Mûsa, Huşeym, Mansûr, Hasan, Ebî Bekre'dir." Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

İsmail b. Mûsa (ö. 245/859): Ebû Hâtim "*sadûk*"; Nesâî "*leyse bihi be's*"[403] olduğunu belirtmiştir.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) İbn Ca'd, el-Müsned: İbn Ca'd'ın *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

[401] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Tahâret" 71 (No: 95).
[402] İbn Mâce, *es-Sünen*, 2009, "Zühd" 17 (No: 4184).
[403] Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 3/211.

1) "Abdullah b. Avn el-Harrâz → Huşeym → Mansûr → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[404]

b) Tirmizî, es-Sünen: Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:
1) "Ebû Kureyb → Abde b. Süleyman → Abdurrahman → Muhammed b. Bişr → Muhammed b. Amr → Ebû Seleme → Ebî Hureyre → Resûlullah (s.a.v.)"
Tirmizi bu hadisin "*hasen sahih*" ve "*Ebû Bekre"* babında geçtiğini belirtmiştir.[405]

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynaklarında ve *Kütüb-i Tis'a*'da toplam 3 yerde geçmektedir. Bu rivâyet Hasan-ı Basri aracılığıyla yayılmaktadır. Bu rivâyetin metinleri tahkik edildiğinde erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da aynı metinlerin olduğu görülmektedir.

3.6.6. Ebû Bekre'nin Ebû Dâvûd'un es-Sünen'indeki Rivâyetleri

Ebû Bekre tarikiyle Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inde en çok rivâyet "*edeb*" konusundan gelmektedir. Tüm rivâyetlerin kitap/bölümlere göre dağılımı tablo 3-15'de belirtilmektedir.

Tablo 3-15: Ebû Dâvûd'un es-Sünen'inde rivâyetlerin konulara döre dağılımı

SN	KİTAP/BÖLÜM	SAYI	SN	KİTAP/BÖLÜM	SAYI
1	Akzıye	1	8	Menâsik	2
2	Cenâ'iz	1	9	Salât	4
3	Cihâd	1	10	Savm	2
4	Edeb	5	11	Sünne	2
5	Fiten	4	12	Tahâret	1
6	Hudûd	1	13	Tıb	1
7	Melâhim	1			

[404] İbnü'l-Caʿd, *el-Müsned*, 1/421 (No: 2874).
[405] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Birr" 65 (No: 2009).

3.6.6.1. Ebû Bekre'nin Ebû Dâvûd'un es-Sünen'inde Geçen Rivâyetleri

Çalışmanın bu bölümünde Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inde geçen 3 rivâyet ve bu rivâyetlerin tahrici hakkında bilgi verilmektedir.

1. Rivâyet: Allah (c.c.) mülkü dilediğine verecektir

" حدثنا موسى بن إسماعيل، حدثنا حماد، عن علي بن زيد، عن عبد الرحمن بن أبي بكرة عن أبيه، أن النبي- صلى الله عليه وسلم- هي قال ذات يوم: "أيكم رأى رؤيا؟ " فذكر معناه، ولم يذكر الكراهية، قال: فاستاء لها رسول الله -صلى الله عليه وسلم-، يعني فساءه ذلك، فقال: "خلافة نبوة، ثم يؤتي الله الملك من يشاء"

"Musa b. İsmaîl bize bildirdi, Hammâd bize bildirdi, o da Ali b. Zeyd'den, o da Abdurrahman b. Ebî Bekre'den, o da babasından [Ebû Bekre] bize bildirdiğine göre: *'Bir gün Peygamber (s.a.v.) sordu: Hanginiz rüya gördü? Daha sonra geleneğin geri kalanından da aynı şekilde bahsetmiş, ancak 'beğenilmeyen' kelimesinden bahsetmemiştir. Bunun yerine şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.) buna çok üzüldü. Sonra: 'Peygamberlik modeline göre bir hilafet olacak, sonra Allah mülkü dilediğine verecektir'* dedi."[406]

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Musa b. İsmaîl, Hammâd, Ali b. Zeyd, Abdurrahman b. Ebî Bekre, Ebû Bekre'dir."

Bu râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Musa b. İsmaîl (ö. 223/837): Ebû Hâtim "*sikâ*"[407] olduğunu belirtmiştir.

Ali b. Zeyd (ö. 131/748): Tirmizî "*sadûk*"[408] Zuheyr b. Mezrûk "*zayıf*"[409] olduğunu belirtmiştir.

Ebû Dâvûd, bu hadisin senedinin Ali b. Zeyd'den ötürü "*zayıf*" olduğunu belirtmiştir.

[406] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Sünne" 9 (No: 4635).
[407] İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 10/334.
[408] Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 3/141.
[409] Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 2/79. Za'if terimin anlamı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 162.

Ebû Bekre tarikiyle bu rivâyet sadece Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inde geçmektedir. Bu rivâyet Ebû Bekre'nin oğlu Abdurrahman b. Ebî Bekre'den yayılmaktadır.

2. Rivâyet: Şükür secdesi

" حدثنا مخلد بن خالد، حدثنا أبو عاصم، عن أبي بكرة بكار بن عبد العزيز، أخبرني أبي عبد العزيز عن أبي بكرة، عن النبي -صلى الله عليه وسلم-: أنه كان إذا جاءه أمر سرور -أو يسر به خر ساجدا شاكرا لله تعالى"

"Mahled b. Hâlid bize bildirdi, Ebû Âsım bize Ebî Bekre Bekkâr b. Abdulazîz'den bildirdi, ona da Ebû Bekre, Hz. Peygamber'den (s.a.v.): *'Muhakkak bir şey hoşuna gittiğinde veya onunla mutlu olduğunda Allah (c.c.) için şükür secdesine kapanırdı.'* dediğini bildirdi."[410]

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Mahled b. Hâlid, Ebû Âsım , Ebî Bekre Bekkâr b. Abdulazîz, Ebû Bekre'dir."

Bu râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Mahled b. Hâlid (ö.?): Vekî' "*mechûl*"[411] olduğunu belirtmiştir.

Ebî Bekre Bekkâr b. Abdulazîz (ö.?): Zehebi "*zayıf*"[412] olduğunu belirtmiştir.

Ebû Dâvûd, bu hadisin senedinin Ebî Bekre Bekkâr b. Abdulazîz'den ötürü "*zayıf*" olduğunu, hadisin "*sahih li-ğayrihi*"[413] olduğunu belirtmiştir.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) İbn Mâce, es-Sünen: İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

[410] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Cihâd" 172 (No: 2774).
[411] İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-Mîzân*, 8/15. Mechûl terimi için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 94.
[412] Zehebî, *Dîvânü'd-du'afâ*, 1/51.
[413] Sahih li-ğayrihi: Senedinde zabtı tam olmayan bir râviden ötürü sahih derecesine ulaşamamış, râvide bulunan bu kusur diğer yollardan giderilerek sahih derecesine ulaşmış hadis. (bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 135.)

1) "Abde b. Abdullah el-Huzâî → Ahmed b. Yusuf es-Sülemî → Ebû Âsım → Bekkâr b. Abdulazîz b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[414] İbn Mâce, bu hadisin "*sahih li-ğayrihi*" olduğunu belirtmiştir.

Bu rivâyet erken dönem hadis kaynaklarında geçmemektedir. *Kütüb-i Tis'a'*da 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyet Bekkâr b. Abdulazîz'den yayılmaktadır. Bu hadisin metinleri incelediğinde İbn Mâce'de "جاءه" kelimesi yerine "أتاه" kelimesinin kullanıldığı ve "بشر" kelimesinin eklendiği görülmektedir.

3. Rivâyet: Recm edilen kadın

" حدثنا عثمان بن أبي شبة، حدثنا وكيع بن الجراح، عن زكريا أبي عمران، قال: سمعت شيخا يحدث، عن ابن أبي بكرة عن أبيه: أن النبي –صلى الله عليه وسلم– رجم امرأة، فحفر لها إلى الثندوة"

"Osman b. Ebî Şebbe bize bildirdi, Veki' b. el-Cerrâh, Zekeriya Ebî İmrân'dan bize bildirdi ve dedi ki: Yaşlı bir adamdan işittim. İbn Ebî Bekre'den, o da Ebû Bekre 'den naklettiğine göre Resûlullah (s.a.v.) bir kadını taşladı ve göğüslerine kadar bir çukur kazdırdı."[415] Ebû Dâvûd, bu hadisin senedinin zayıf olduğunu, hadisin "*sahih li-ğayrihi"* olduğunu belirtmiştir.

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: Osman b. Ebî Şeybe, Vekî b. el-Cerrâh, Zekeriya Ebî İmrân, İbn Ebî Bekre, Ebû Bekre'dir.

Bu râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Vekî b. el-Cerrâh (ö. 196 veya 197/811 veya 812): İbn Ma'în "*gayru sikâ*"[416] olduğunu belirtmiştir.

Zekeriya Ebî İmrân (ö.?): İbn Hacer "*sikâ*"[417]olduğunu belirtmiştir.

[414] İbn Mâce, *es-Sünen*, 2009, "İkâmetü's-salavât" 192 (No: 1394).
[415] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Hudûd" 25 (No: 4443).
[416] İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-Mîzân*, 5/517. Gayru sikâ terimi için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 61.
[417] İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/393.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Vekî'→ Zekeriyyâ → İmrân → İbn Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[418]
2) "Vekî'→ Zekeriyyâ → İmrân → İbn Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[419]

b) Ahmed bin Hanbel el-Müsned: Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned'*inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Vekî'→ Zekeriya Ebû İmrân → İbn Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[420] Ahmed b. Hanbel, bu hadisin senedinin zayıf olduğunu, hadisin "*sahih li-ğayrihi"* olduğunu belirtmiştir.

Bu rivâyet erken dönem hadis kaynaklarında ve *Kütüb-i Tis'a'*da toplam 4 yerde geçmektedir. Bu rivâyet İbn Ebî Bekre'den yayılmaktadır. Bu rivâyetin senedinin zayıf olduğu belirtilmiş olup; erken dönem hadis kaynaklarında geçen hadislere ait metinler incelendiğine *Kütüb-i Tis'a*'da bulunan metinlerle aynı olduğu, metinlerde herhangi bir değişikliğin olmadığı görülmektedir.

3.6.7. Ebû Bekre'nin Tirmizî'nin es-Sünen'inde ki Rivâyetleri

Ebû Bekre tarikiyle Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde en çok rivâyet "*fiten*" konusundan gelmektedir. Tüm rivâyetlerin kitap/bölümlere göre dağılımı tablo 3-16'da belirtilmektedir.

[418] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef,* 1989, 5/542 (No: 28805).
[419] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef,* 2006, 14/540 (No: 29401).
[420] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* 2001, 34/13-4 (No: 20378).

Tablo 3-16: Tirmizî'nin es-Sünen'inde ki rivâyetlerin konulara göre dağılımı

SN	Kitap/Bölüm	Sayı	SN	Kitap/Bölüm	Sayı
1	Ahkâm	1	12	Menâkıb	2
2	Birr	2	13	Rü'yâ	3
3	Büyû	2	14	Salât	3
4	Cenâ'iz	1	15	Savm	5
5	De'avât	1	16	Sıfatü'l-kıyâme	1
6	Diyât	1	17	Siyer	1
7	Edâhî	3	18	Şehâdât	2
8	Edeb	1	19	Tahâret	2
9	Fiten	6	20	Tefsîru'l-Kurʾân	2
10	Hudûd	1	21	Zühd	1
11	Kırâ'ât	1	22		

3.6.7.1. Ebû Bekre'nin Tirmizî'nin es-Sünen'inde Geçen Rivâyetleri

Çalışmanın bu bölümünde Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle geçen 3 rivâyet ve bu rivâyetlerin tahrici hakkında bilgi verilmektedir.

1. Rivâyet: Cenazeye acele edin

" حدثنا أحمد بن منيع قال: حدثنا سفيان بن عيينة، عن الزهري، سمع سعيد بن المسيب، عن أبي هريرة، يبلغ به النبي صلى الله عليه وسلم قال: أسرعوا بالجنازة، فإن يكن خيرا تقدموها إليه، وإن يكن شرا تضعوه عن رقابكم وفي الباب عن أبي بكرة: حديث أبي هريرة حديث حسن صحيح"

"Ahmed b. Menî bize bildirdi dedi ki: Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den bize bildirdi, o da Saîd b. Müseyyib'den işitti, o da Ebî Hureyre'den, Hz. Peygamber'in (s.a.v.): '*Cenazeye acele edin, eğer hayır ise hayra yükseltirsiniz, eğer şer ise, o zaman onu boynunuzdan çıkarırsınız.'* buyurduğunu işitti. Ebû Bekre ile ilgili babta geçen Ebû Hureyre'nin hadisidir. Hadis hasen sahihtir."[421]

[421] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Cenâʾiz" 30 (No: 1015).

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Ahmed b. Menî, Süfyân b. Uyeyne, Zührî, Saîd b. Müseyyib, Ebî Hureyre'dir."

Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Ahmed b. Menî (ö. 244/858): Darekutni "*zayıf*", Ebû Dâvûd "*gayru sikâ'*"[422] olduğunu belirtmiştir.

Süfyân b. Uyeyne (ö. 198/813): Zehebi "*sikâ*"[423] olduğunu belirtmiştir.

Saîd b. Müseyyib (ö. 90/708): Ebû Hâtim "*şeyh*"[424] olduğunu belirtmiştir.

Ebî Hureyre (ö. 57/678): Zehebi "*sahâbî*"[425] olduğunu belirtmiştir.

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet sadece Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde geçmektedir. İlk dönem hadis kaynakları ile *Kütüb-i Tis'a*'nın diğer kaynaklarında bu rivâyet bulunmamaktadır.

2. Rivâyet: Sultana itaat

" حدثنا بندار قال: حدثنا أبو داود قال: حدثنا حميد بن مهران، عن سعد بن أوس، عن زياد بن كسيب العدوي، قال: كنت مع أبي بكرة تحت منبر ابن عامر وهو يخطب وعليه ثياب رقاق، فقال أبو بلال: انظروا إلى أميرنا يلبس ثياب الفساق، فقال أبو بكرة: اسكت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: من أهان سلطان الله في الأرض أهانه الله: هذا حديث حسن غريب"

"Bündâr, Ebû Dâvûd'dan o da Humeyd b. Mihrân, Sa'd b. Evs'ten o da Ziyâd b. Kuseyb el-Adevî'den bildirdi dedi ki: *'Ebû Bekre ile beraber minberin altındaydık. İbn Âmr üzerinde ince bir elbise ile hitap ediyordu. Ebû Bilâl 'Ahlaksız elbise giyen amirimize bak.' dedi. Bunun üzerine Ebû Bekre: 'Sus! Resûlullah'tan (s.a.v.): 'Kim*

[422] Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 5/181.
[423] Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 2/161.
[424] Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 11/118.
[425] Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 2/578.

Allah'ın (c.c.) yeryüzündeki sultanına ihanet ederse, Allah (c.c.) da ona ihanet eder.' dediğini işittim.' dedi." [426]

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Bündâr, Ebû Dâvûd, Humeyd b. Mihrân, Sa'd b. Evs, Ziyâd b. Kuseyb el-Adevî, Ebû Bekre'dir."

Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Bündâr (ö. 252/866): Ziriklî "*hafız*"[427] olduğunu belirtmiştir.

Humeyd b. Mihrân (ö. ?): İbn Hacer ve Zehebi "*sikâ*" olduğunu belirtmiştir.

Ziyâd b. Kuseyb el-Adevî (ö. ?): İbn Hacer "*makbûl*"[428] olduğunu belirtmiştir.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) Ahmed bin Hanbel el-Müsned: Ebû Bekre tarikiyle Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde bu rivâyet 2 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Muhammed b. Bekr → Humeyd b. Mihrân → Sa'd b. Evs → Ziyâd b. Kuseyb el-Adeviy → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[429]
2) "Muhammed b. Bekr → Humeyd b. Mihrân el-Kindiy → Sa'd b. Evs → Ziyâd b. Kuseyb el-Adeviy → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[430]

Bu rivâyet *Kütüb-i Tis'a*'da 3 yerde geçmektedir. İlk dönem hadis kaynaklarında bu rivâyet bulunmamaktadır. Bu rivâyet Ziyâd b. Kuseyb el-Adevî tarafından yayılmaktadır. Bu rivâyetin metinleri incelendiğinde Sünen-i Tirmizî de geçen söz konusu hadisin, Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde bulunan hadisin bir bölümü olduğu görülmektedir.

[426] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Fiten" 47 (No: 2224).
[427] ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, 3/6/52.
[428] Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 9/504.
[429] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/79 (No: 20433).
[430] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/135 (No: 20495).

3. Rivâyet: Beni rüyada gören beni görmüş gibidir

" حدثنا محمد بن بشار قال: حدثنا عبد الرحمن بن مهدي قال: حدثنا سفيان، عن أبي إسحاق، عن أبي الأحوص، عن عبد الله، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «من رآني في المنام فقد رآني فإن الشيطان لا يتمثل بي» وفي الباب عن أبي هريرة، وأبي قتادة، وابن عباس، وأبي سعيد، وجابر، وأنس، وأبي مالك الأشجعي، عن أبيه، وأبي بكرة، وأبي جحيفة: هذا حديث حسن صحيح"

"Muhammed b. Beşşâr, Abdurrahman b. Mehdi'den o da Süfyan'dan o da bize Ebî İshâk'tan, o da Ebî Ahvas'tan, o da Abdullah'tan, o da Resûlullah'tan (s.a.v.) bize bildirdi. Resûlullah (s.a.v.): '*Beni rüyada gören beni görmüş gibidir: Çünkü şeytan beni taklit edemez'* buyurdu. Bu hadis Ebû Hureyre, Ebî Katâde, İbn Abbâs, Ebî Saîd, Câbir, Enes, Ebî Mâlik el-Eşceî, Ebû Bekre başlığında bulunmaktadır. Bu hadis '*hasen sahih*'tir."[431]

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Muhammed b. Beşşâr, Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan, Ebî İshâk, Ebî Ahvas, Abdullah'tır."

Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Abdurrahman b. Mehdi (ö. 198/813): Zehebi "*imam*"[432] olduğunu belirtmiştir.

Ebû Bekre tarikiyle bu rivâyet sadece Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde geçmektedir. *Kütüb-i Tis'a'*nın diğer kaynaklarında ve erken dönem hadis kaynaklarında bu rivâyet yer almamaktadır.

3.6.8. Ebû Bekre'nin Nesâî'nin es-Sünen'indeki Rivâyetleri

Ebû Bekre tarikiyle Nesâî'nin *es-Sünen*'inde en çok rivâyet "*tahrim*" konusundan gelmektedir. Tüm rivâyetlerin kitap/bölümlere göre dağılımı tablo 3-17'te belirtilmektedir.

[431] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Rüʾyâ" 4 (No: 2276).
[432] Zehebî, *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâ*, 9/192.

Tablo 3-17: Nesâî'nin es-Sünen'indeki rivâyetlerin konulara göre dağılımı

SN	Kitap/Bölüm	Sayı	SN	Kitap/Bölüm	Sayı
1	Âdâbü'l-kudât	3	8	Kasâme	2
2	Büyû	2	9	Küsûf	6
3	Cenâ'iz	2	10	Salâtü'l-havf	2
4	Cum'a	1	11	Sehv	1
5	Dahâyâ	1	12	Sıyâm	1
6	İmâmet	2	13	Tahrîm	7
7	İsti'âze	1			

3.6.8.1. Ebû Bekre'nin Nesâî'nin es-Sünen'inde Geçen Rivâyetleri

Çalışmanın bu bölümünde Nesâî'nin es-Sünen'inde Ebû Bekre tarikiyle geçen 3 rivâyet ve bu rivâyetlerin tahrici hakkında bilgi verilmektedir.

1.Rivâyet: Namazdan sonra yapılan dua

" أخبرنا عمرو بن علي قال حدثنا يحيى عن عثمان الشحام عن مسلم بن أبي بكرة قال كان أبي يقول في دبر الصلاة اللهم إني أعوذ بك من الكفر والفقر وعذاب القبر فكنت أقولهن فقال أبي أي بني عمن أخذت هذا قلت عنك قا إن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يقولهن في دبر الصلاة"

"Amr b. Ali, Yahyâ'dan o da bize Osman eş-Şihâm'dan o da Müslim b. Ebî Bekre'den bize bildirdi dedi: '*Babam her namazdan sonra şöyle derdi: 'Allah'ım (c.c.) küfürden, fakirlikten ve kabir azabından sana sığınırım.*' Bu sözleri ben de söylerdim. Babam bana dedi ki: '*Oğlum bunu kimden öğrendin*?' ben: '*sizden*' dedim. '*Resûlullah (s.a.v.) bunu namazlardan sonra okurdu*' buyurdu." [433]

[433] Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Sehv" 90 (No: 1346).

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Amr b. Ali, Yahyâ, Osman eş-Şihâm, Müslim b. Ebî Bekre'dir."

Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Amr b. Ali (ö. 249/863): Zehebi "*hâfız, imâm*"[434] olduğunu belirtmiştir.

Osman eş-Şihâm (ö.?): Ahmed b. Hanbel "*lâ be's bihî*"[435] olduğunu belirtmiştir.

Müslim b. Ebî Bekre (ö. 90/708): İbn Hacer "*sadûk*"[436] olduğunu belirtmiştir.

Nesâî'de bu rivâyet 1 yerde daha geçmektedir. Diğer rivâyetin senedi aşağıdaki gibidir:

1) "Muhammed b. Musennâ → İbn. Ebî Adiy → Osman → Müslim b. Ebî Bekre'dir"[437]

Bu Rivâyetin Tahrici

a) Ebû Davûd et-Tayâlisi, el-Müsned: Ebû Dâvûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Ebû Dâvûd → Abdulcelîl → Ca'fer b. Meymûn → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[438]

b) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 4 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Vekî'→ Osman eş-Şihâm → Müslim b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[439]

2) "Vekî'→ Osman eş-Şihâm → Müslim b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[440]

---

[434] Zehebî, *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâ*, 11/470.
[435] Ebü'l-Meʿâtî en-Nûrî vd., *Mevsûʿatü akvâli'l-İmâm Ahmed*, 2/438. Lâ be's bihî terimi için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 86.
[436] Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 27/493.
[437] Nesâî, *es-Sünen*, ts., "İstiʿâze" 16 (No: 5480).
[438] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/199 (No: 909).
[439] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 7/451 (No: 12155).
[440] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 15/75 (No: 29748).

3) "Vekî' → Osman eş-Şihâm → Müslim b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[441]

4) "Ebû Bekir → Vekî' → Osman eş-Şihâm → Müslim b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[442]

c) Ahmed bin Hanbel el-Müsned: Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 4 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Veki' → Osman eş-Şihâm → Müslim b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[443] "Ahmed b. Hanbel, bu hadisin senedinin Müslim'in şartlarına göre '*kuvvetli*' olduğunu belirtmiştir."

2) "Veki' → Osman eş-Şihâm → Müslim b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[444] "Ahmed b. Hanbel, bu hadisin senedinin Müslim'in şartlarına göre '*kuvvetli*' olduğunu belirtmiştir."

3) "Revh → Osman eş-Şihâm → Müslim b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[445] "Ahmed b. Hanbel, bu hadisin senedinin Müslim'in şartlarına göre '*kuvvetli*' olduğunu belirtmiştir."

4) "Ebû Âmir → Abdulcelîl → Ca'fer b. Meymûn → Abdurrahman b. Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[446] "Ahmed b. Hanbel, bu hadisin senedinin '*hasen*' olduğunu belirtmiştir."

d) Ebû Davûd, es-Sünen: Ebû Davûd'un es-Sünen'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Ali b. Abdullah → Abbâs b. Abdulazîm → Muhammed b. Musennâ → Abdulmelik b. Amr → Abdulcelîl b. Atiyye → Ca'fer b. Meymûn → Abdurrahman b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[447]

[441] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 3/50 (No: 12030).
[442] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 6/18 (No: 29138).
[443] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/17 (No: 20381).
[444] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/52 (No: 20409).
[445] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/97-8 (No: 20447).
[446] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/74-5 (No: 20430).
[447] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Edeb" 109 (No: 5090).

e) Tirmizî, es-Sünen: Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:
1) "Muhammed b. Beşşâr → Ebû Âsım → Osman eş-Şihâm → Müslim b. Ebî Bekre → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[448] Tirmizî eserinde bu hadisin "*hasen ğarib"* olduğunu belirtmiştir.

Bu rivâyet erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da toplam 13 yerde geçmektedir. Bu rivâyet Ebû Bekre'nin oğulları Abdurrahman ve Müslim tarafından yayılmaktadır. İlk dönem hadis kaynakları ile *Kütüb-i Tis'*a'da rivâyetin aynı metinle geçtiği ancak Tirmizî'de hadisin metnine "الهم والكسل" (umutsuzluk ve tembellik) kelimelerinin eklendiği, Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde " اللهم عافني في بدني، اللهم عافني في سمعي، اللهم عافني في بصري، لا إله إلا أنت" ("*Allah'ım bedenime, kulağıma ve gözüme afiyet ver. Senden başka ilah yoktur*.")[449] ibaresinin eklendiği görülmektedir.

2. Rivâyet: Hz. Hasan ile ilgili rivâyet

" أخبرنا محمد بن منصور قال حدثنا سفيان قال حدثنا أبو موسى إسرائيل بن موسى قال سمعت الحسن يقول سمعت أبا بكرة يقول لقد رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم على المنبر والحسن معه وهو يقبل على الناس مرة وعليه مرة ويقول إن ابني هذا سيد ولعل الله أن يصلح به بين فئتين من المسلمين عظيمتين"

"Muhammed b. Mansûr bize Sufyân'dan bildirdiğine göre Ebû Musa İsrâîl b. Musa, Hasan'ın Ebû Bekre'nin ben Resûlullah'ı (s.a.v.) minberde Hasan onun yanındayken gördüm ve o insanları kabul etti ve tekrar etti ve dedi ki: '*Muhakkak bu benim oğlumdur, belki de Allah (c.c.) iki Müslüman grup arasında onunla barışı sağlayacaktır*' dediğini söylerken duyduğunu söyledi."[450]

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "Muhammed b. Mansûr, Sufyân, Ebû Musa İsrâîl b. Musa, Hasan, Ebû Bekre'dir."

[448] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Deʿavât" 80 (No: 3503).
[449] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/74-5 (No: 20430).
[450] Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Cumʿa" 27 (No: 1409).

Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta‘dîli şöyledir:

Muhammed b. Mansûr (ö. 252/866): Nesâî "*sikâ*"[451] olduğunu belirtmiştir.

Ebû Musa İsrâîl b. Musa (ö.?): Ebû Hâtim "*sikâ*"[452] olduğunu belirtmiştir.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) Ma‘mer b. Râşid, el-Câmi’i: Ma‘mer b. Râşid'in *el-Câmi'*sinde Ebû Bekre tarikiyle bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Abdurrezzâk → Ma'mer → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[453]

b) Ebû Davûd et-Tayâlisi, el-Müsned: Ebû Dâvûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Ebû Dâvûd → İbn Feddâle → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[454]

c) İbn Ca‘d, el-Müsned: İbn Ca‘d'ın *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Ali → Mübârek → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[455]

d) Ahmed bin Hanbel el-Müsned: Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde Ebû Bekre tarikiyle bu rivâyet 5 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Sufyân → Ebî Musa → İsrâîl → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[456]
"Ahmed b. Hanbel, bu hadisin isnadının Buhâri'nin şartlarına göre '*sahîh*' olduğunu belirtmiştir."

2) "Hâşim → Mubârek → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[457] "Ahmed b. Hanbel, bu hadisin '*sahih*', isnadının '*hasen*' olduğunu belirtmiştir."

---

[451] Zehebî, *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâ*, 12/212.
[452] Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 2/515.
[453] Maʿmer b. Râşid, *el-Câmiʿ*, "Zukire Hasan" 11/452 (No: 20981).
[454] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/203 (No: 915).
[455] İbnü'l-Caʿd, *el-Müsned*, 1/462 (No: 3178).
[456] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/33-4 (No: 20392).
[457] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/98-9 (No: 20448).

3) "Affân → Mubarek b. Fedâle → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[458] "Ahmed b. Hanbel, bu hadisin '*sahih*', isnadının '*hasen*' olduğunu belirtmiştir."
4) "Abdurrezzâk → Ma'mer → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[459] "Ahmed b. Hanbel, bu hadisin '*sahih*', isnadının Ma'mer ve Hasan arasındaki aracının bilinmemesinden ötürü '*zayıf*' olduğunu belirtmiştir."
5) "Müemmel → Hammâd b. Zeyd → Ali b. Zeyd → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[460] "Ahmed b. Hanbel, bu hadisin '*sahih*', isnadının Ali b. Zeyd'den ötürü 'zayıf' olduğunu belirtmiştir."

e) Buhari, es-Sahîh: Buhari'nin *es-Sahîh*'inde Ebû Bekre tarikiyle bu rivâyet 3 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:
1) "Abdullah b. Muhammed → Yahya b. Âdem → Hüseyin el-Cu'fi → Ebî Musa → Hasan → Ebû Bekre→ Resûlullah (s.a.v.)"[461]
2) "Sadaka → İbn Uyeyne → Ebû Musa → Hasan → Ebû Bekre→ Resûlullah (s.a.v.)"[462]
3) "Ali b. Abdullah → Sufyân → İsrâîl → Ebû Musa → Hasan → Amr b. As → Abdullah b. Amr → Abdullah b. Semure → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[463]

f) Ebû Davûd, es-Sünen: Ebû Davûd'un *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zinciri aşağıdaki gibidir:
1) "Müsedded → Müslim b. İbrahim → Hammâd → Ali b. Zeyd → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[464]

g) Tirmizî, es-Sünen: Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:
1) "Muhammed b. Beşşâr → Ensârî Muhammed b. Abdullah → Eşa's b. Abdulmelik → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[465]

---

[458] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/148 (No: 20516).
[459] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/120 (No: 20473).
[460] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/138 (No: 20499).
[461] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "Menâkıb" 25 (No: 3629).
[462] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "Ashâbü'n-Nebî (s.a.v.)" 22 (No: 3746).
[463] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "Fiten" 20 (No: 7109).
[464] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Sünne" 13 (No: 4662).
[465] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Menâkıb" 31 (No: 3773).

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da toplam 14 yerde geçmektedir. Bu rivâyet Ebû Bekre'den Hasan el-Basri ve Abdullah b. Semure tarafından yayılmaktadır. İlk dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da aynı metinle yer almakta ve bu hadis "ابني" (oğlumdur) kelimesi ile başlamaktadır.

3. Rivâyet: Ramazan orucu

" أخبرنا إسحق بن إبراهيم قال أنبأنا يحيى بن سعيد قال أنبأنا المهلب بن أبي حبيبة ح وأنبأنا عبيد الله بن سعيد قال حدثنا يحيى عن المهلب بن أبي حبيبة قال أخبرني الحسن عن أبي بكرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال لا يقولن أحدكم صمت رمضان ولا قمته كله ولا أدري كره التزكية أو قال لا بد من غفلة ورقدة"

"İshak b. İbrahim bize bildirdi ve dedi ki; Yahya b. Saîd bize anlattı dedi ki; bize Muhalleb b. Ebî Habîbe anlattı. Aynı şekilde başka bir yoldan rivâyet edildi ve bize bildirildi; Ubeydullah b. Saîd dedi ki: Yahya bize Muhalleb b. Ebû Habibe'den anlattı; Hasan bana Ebû Bekre'den Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle dediğini bildirdi: '*Hiçbiriniz Ramazan orucunun tamamını tuttum ve gecelerini namazla geçirdim demesin*' Râvi der ki: '*Bilmiyorum belki de kişinin kendisini tezkiye etmesini Resûlullah (s.a.v.) hoş görmedi veya uyku veya istirahat yapıldığını da mı söylemek istedi bilmiyorum*'"[466]

Bu hadisin sened zincirindeki râviler: "İshak b. İbrahim, Yahya b. Saîd, Muhalleb b. Ebî Habîbe, Ubeydullah b. Saîd, Hasan, Ebû Bekre'dir."

Bu rivâyette geçen daha önceki rivâyetlerde geçmeyen râvilerin cerh ve ta'dîli şöyledir:

Yahya b. Saîd (ö. 194/809): Zehebi "*imam*" ve "*sika*"[467] olduğunu belirtmiştir.

Muhalleb b. Ebî Habîbe (ö.?): Ahmed b. Hanbel "*sika*"[468] olduğunu belirtmiştir.

Ubeydullah b. Saîd (ö. ?): Zehebi "*mechûl*"[469] olduğunu belirtmiştir.

[466] Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Sıyâm" 6 (No: 2108).
[467] Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/139.
[468] Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 29/5.
[469] Zehebî, *Dîvânü'd-du'afâ*, 1/264. Mechûl teriminin tanımı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 94.

Bu Rivâyetin Tahrici

a) İshâk b. Râhûye, el-Müsned: İshâk b. Râhûye'nin *el-Müsned* adlı eserinde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Yahya b. Saîd → Mühelleb b. Ebî Habîbe → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[470]

b) Ahmed bin Hanbel el-Müsned: Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde bu rivâyet 6 yerde geçmektedir. Bu rivâyetlerin sened zinciri aşağıdaki gibidir:

1) "Yahya b. Saîd → Muhalleb b. Ebî Habîbe → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[471] Ahmed b. Hanbel, bu hadiste geçen râvilerin "*sika*" olduklarını belirtmiştir.

2) "Yezîd → Hemmâm → Katâde → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[472] Ahmed b. Hanbel, bu hadiste geçen râvilerin "*sika*" olduklarını ancak Hasan-ı Basri'nin "*müdellis*"[473] olduğunu belirtmiştir.

3) "Behz → Hemmâm → Katâde → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[474] Ahmed b. Hanbel, bu hadiste geçen râvilerin "*sika*" olduklarını ancak Hasan-ı Basri'nin "*müdellis*" olduğunu belirtmiştir.

4) "Muhammed b. Ca'fer → Saîd → Abdulvehhâb → Saîd → Katâde → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[475] Ahmed b. Hanbel, bu hadiste geçen râvilerin "*sika*" olduklarını, Abdulvehhâb dışındaki râvilerin "*şeyh*"[476] olduklarını ve Hasan-ı Basri'nin "*müdellis*" olduğunu belirtmiştir.

5) "Yezid → Hemmâm → Affân → Hemmâm → Katâde → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[477] Ahmed b. Hanbel, bu hadiste geçen râvilerin "*sika*" ve "*şeyh*" olduklarını ancak Hasan-ı Basri'nin "*müdellis*" olduğunu belirtmiştir.

6) "Behz→ Hemmâm → Katâde → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[478] Ahmed b. Hanbel, bu hadiste geçen râvilerin "*sika*" ve "*şeyh*" olduklarını ancak Hasan-ı Basri'nin "*müdellis*" olduğunu belirtmiştir.

---

[470] İbn Râhûye, *el-Müsned*, 1/404 (No: 450).
[471] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/46 (No: 20406).
[472] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/58-9 (No: 20416).
[473] Müdellis terimin tanımı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 106.
[474] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/72 (No: 20427).
[475] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/128-9 (No: 20488).
[476] Şeyh: Bir râvinin kendisinden hadis aldığı kimse. (bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 144.)
[477] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/129-30 (No: 20489).
[478] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/150-1 (No: 20521).

b) Ebû Davûd, es-Sünen: Ebû Davûd'un *es-Sünen*'inde Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet 1 yerde geçmektedir. Bu rivâyetin sened zincirindeki râviler şunlardır:

1) "Müsedded → Yahyâ → Muhalleb b. Ebî Habîbe → Hasan → Ebû Bekre → Resûlullah (s.a.v.)"[479]
Ebû Dâvûd bu hadisin senedinin "*sahih*" olduğunu belirtmiştir.

Ebû Bekre tarikiyle gelen bu rivâyet erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da toplam 8 yerde geçmektedir. Bu rivâyet Hasan-ı Basri tarafından yayılmaktadır. İlk dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da söz konusu bu rivâyet aynı metinle geçmektedir.

3.7. Namaz İle İlgili Rivâyetler

Çalışmanın bu bölümünde Ebû Bekre tarikiyle gelen namaz ile ilgili 5 rivâyet ve bu rivâyetlerin tahrici hakkında bilgi verilmektedir.

1. Rivâyet: Küsûf Namazı

" حدثنا عمرو بن عون، قال: حدثنا خالد، عن يونس، عن الحسن، عن أبي بكرة، قال: كنا عند رسول الله صلى الله عليه وسلم فانكسفت- الشمس، فقام النبي صلى الله عليه وسلم يجر رداءه حتى دخل المسجد، فدخلنا، فصلى بنا ركعتين حتى انجلت الشمس، فقال صلى الله عليه وسلم: إن الشمس والقمر لا ينكسفان لموت أحد، فإذا رأيتموهما، فصلوا، وادعوا حتى يكشف ما بكم"

"Ebû Bekre: 'Resûlullah'ın (s.a.v.) yanında bulunuyorduk, bu sırada Güneş tutuldu. Hz. Peygamber (s.a.v.) hemen kalkıp ridasını sürüyerek mescide girdi, biz de arkasından girdik, Güneş açılana kadar bize iki rekat namaz kıldırdı ve: '*Şüphesiz Güneş ve Ay bir kimsenin ölümü nedeniyle tutulmaz. Bu ikisinin tutulduğunu*

[479] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Savm" 47 (No: 2415).

görürseniz size açılana kadar [tutulma bitinceye kadar] namaz kılın' buyurdu.' demiştir."[480]

Bu hadis Ebû Bekre tarikiyle erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'* da farklı metin ve senetlerle Ebû Davûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned*'inde 1 yerde[481]; İbn Ca'd'ın *el-Müsned*'inde 3 yerde[482]; İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef*'inde 3 yerde[483]; Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned*'inde 2 yerde[484]; Buhari'nin *es-Sahîh*'inde 7 yerde[485]; Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde 1 yerde [486]; Nesâî'nin *es-Sünen*'inde 6 yerde[487] toplamda 23 yerde geçmektedir. Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin "*sahih*"[488] olduğunu belirtmiştir.

2. Rivâyet: Cemaatle namaz adabı

" حدثنا موسى بن إسماعيل، قال: حدثنا همام، عن الأعلم وهو زياد، عن الحسن، عن أبي بكرة، أنه انتهى إلى النبي صلى الله عليه وسلم وهو راكع، فركع قبل أن يصل إلى الصف، فذكر ذلك للنبي صلى الله عليه وسلم فقال: زادك الله حرصا ولا تعد"

"Ebû Bekre, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) rükûdayken yetişmiş ve safa girmeden rükû etmiş. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.): '*Allah (c.c.) senin gayretini arttırsın, böyle yapma*' buyurmuştur."[489]

Bu hadis Ebû Bekre tarikiyle erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'* da farklı metin ve senetlerle Ebû Davûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned*'inde 1 yerde[490];

[480] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "Küsûf" 1 (No: 1040).
[481] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/202 (No: 913).
[482] İbnü'l-Caʿd, *el-Müsned*, 1/205 (No: 1343-4-5).
[483] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 2/218 (No: 8308); İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 5/422 (No: 8394); 20/204 (No: 37650).
[484] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/30 (No: 20390); 34/33 (No: 20391).
[485] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "Küsûf" 6 (No: 1048); "Küsûf" 13: "Küsûf" 17 (No: 1062); "Küsûf" 17 (No: 1063); "Libâs" 2 (No: 5785); "Edeb"109 (No: 6199).
[486] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Salât" 396 (No: 560).
[487] Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Küsûf" 1 (No: 1458); "Küsûf" 5 (No: 1462); "Küsûf" 5 (No: 1463); "Küsûf" 16 (No: 1490); "Küsûf" 16 (No: 1491);"Küsûf" 24 (No: 1501).
[488] Ayrıntılı bilgi için ilgili kaynaklardaki hadislerin dipnotlarına bknz.
[489] Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1993, "Ezân" 114 (No: 783).
[490] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/204 (No: 917).

Abdurrezzak es-San'âni'nin *el-Musannef*'inde 2 yerde[491]; Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde 7 yerde[492]; Buhari'nin *es-Sahîh*'inde 1 yerde, Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inde 2 yerde[493], Nesâî'nin *es-Sünen*'inde 1 yerde[494] toplam 14 yerde geçmektedir. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd bu hadisin senedinin "*sahih*"[495] olduğunu belirtmiştir.

3. Rivâyet: Korku Namazı

" حدثنا روح، حدثنا أشعث، عن الحسن، عن أبي بكرة، أنه قال: صلى بنا النبي صلى الله عليه وسلم صلاة الخوف، فصلى ببعض أصحابه ركعتين، ثم سلم، فتأخروا، وجاء آخرون، فكانوا في مكانهم، فصلى بهم ركعتين، ثم سلم، فصار للنبي صلى الله عليه وسلم أربع ركعات، وللقوم ركعتان ركعتان"

"Ebû Bekre: '*Hz. Peygamber (s.a.v.) ile beraber korku namazı kıldık. Bazı sahâbîler iki rekât kıldı sonra selam verdiler. Böylece ertelediler. Diğerleri onların yerine geldi. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile 2 rekât kıldılar sonra selam verdiler. Hz. Peygamber (s.a.v.) dört rekât kılmış oldu. Kavmi ise iki rekât, iki rekât kıldılar'* dedi."[496]

Bu hadis Ebû Bekre tarikiyle erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'* da farklı metin ve senetlerle Ebû Davûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned'*inde 1 yerde[497]; Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde 2 yerde[498]; Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inde 1 yerde[499]; Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde 1 yerde[500]; Nesâî'nin *es-Sünen*'inde 3 yerde[501] toplam 8 yerde geçmektedir. Ahmed b. Hanbel bu hadisin "*sahih li-ğayrihi*", Tirmizî "*hasen sahih*"[502] olduğunu belirtmiştir.

---

[491] Abdürrezzâk es-Sanʿânî, *el-Musannef*, "Sâlat" 2/282 (No: 3376-7).
[492] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/44 (No: 20405); 34/81-2 (No: 20435); 34/109 (No: 20457); 34/110 (No: 20458); 34/118 (No: 20470); 34/119 (No: 20471); 34/144 (No: 20509).
[493] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Salât" 101 (No: 683); "Salât" 101 (No: 684).
[494] Nesâî, *es-Sünen*, ts., "İmâmet" 63 (No: 870).
[495] Ayrıntılı bilgi için ilgili kaynaklardaki hadislerin dipnotlarına bakınız.
[496] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/136 (No: 20497).
[497] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/204 (No: 918).
[498] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/50 (No: 20408).
[499] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Salât" 287 (No: 1248).
[500] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Salât" 398 (No: 564).
[501] Nesâî, *es-Sünen*, ts., "İmâmet" 41 (No: 835); "Salâtü'l-havf" (No: 1550); "Salâtü'l-havf" (No: 1554).
[502] Ayrıntılı bilgi için ilgili kaynaklardaki hadislerin dipnotlarına bkz.

4. Rivâyet: Sabah Namazına çağırma ile ilgili rivâyet

" حدثنا عباس العنبري وزياد بن يحيي، قالا: حدثنا سهل بن حماد، عن أبي مكين، حدثنا أبو الفضل- رجل من الأنصار عن مسلم بن أبي بكرة عن أبيه، قال: خرجت مع النبي- صلى الله عليه وسلم- لصلاة الصبح فكان لا يمر برجل إلا ناداه بالصلاة، أو حركه برجله"

"Ebû Bekre: '*Hz. Peygamber (s.a.v.) ile beraber sabah namazı için çıktım. Onu [bir adamı] namaza çağırmadan veya hareket ettirmeden geçmezdi*.' dedi."[503]

Bu hadis Ebû Bekre tarikiyle *Kütüb-i Tis'a'*da Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inde 1 yerde geçmektedir. İlk dönem hadis kaynaklarında ve *Kütüb-i Tis'a'*nın diğer kaynaklarında bu rivâyet yer almamaktadır. Ebû Dâvûd bu hadisin senedinin İbn Halef ile İbn Fadl arasındaki râvinin bilinmemesinden ötürü "*zayıf*" olduğunu belirtmiştir.

5. Rivâyet: "Allah (c.c.) temizlenmeden namazı kabul etmez."

" حدثنا محمد بن عقيل، حدثنا الخليل بن زكريا، حدثنا هشام بن حسان، عن الحسن عن أبي بكرة، قال: قال رسول الله- صلى الله عليه وسلم-: "لا يقبل الله صلاة بغير طهور، ولا صدقة من غلول"

"Ebû Bekre, Hz. Peygamber'in (s.a.v.): '*Allah (c.c.) temizlenmeden namazı kabul etmez. Kirlilikten sadaka olmaz*' buyurduğunu söyledi."[504]

Bu hadis Ebû Bekre tarikiyle *Kütüb-i Tis'a'* da İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde 1 yerde geçmektedir. İlk dönem hadis kaynaklarında ve *Kütüb-i Tis'a'*nın diğer kaynaklarında yer almamaktadır. İbn Mâce, bu hadisin senedinin çok zayıf olduğunu, râvilerden Halîl b. Zekeriyya'nın "*metrûk*"[505] olduğunu belirtmiştir.

[503] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Salât" 293 (No: 1264).
[504] İbn Mâce, *es-Sünen*, 2009, "Tahâret" 2 (No: 274).
[505] Metrûk teriminin tanımı için bkz. Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 99.

3.8. Ebû Bekre es-Sakafî'nin Rivâyetlerinin Konulara Göre Dağılımı

Erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a'*da Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyetlerin kaynaklarda en çok geçen konulara göre dağılımı tablo 3-18'de belirtilmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere kaynaklarda en çok geçen rivâyetler incelendiğinde, toplam rivâyetler içerisinde en çok "*fiten"* konusunda rivâyetin geldiği görülmekle beraber Ebû Bekre'nin birçok konuda hadis rivâyet ettiği görülmektedir. Ebû Bekre, Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'den (s.a.v.) ayrılmamış dolayısıyla onun hem fiili hem kavli sünnetinin ilk tanıklarından olduğundan belli konularda değil de karşılaştığı birçok konuda hadis rivâyet ettiği düşünülmektedir.

Tablo 3-18: Kaynaklarda en çok geçen konular

	Kaynak	Toplam Rivayet Sayısı	Konu/Bab										
			Ahkam	Büyu'	Edeb	Fezâ'ilü's-sahâbe	Fiten	Küsûf	Salât	Savm	Siyer	Taharet	Tahrim
1	Ma'mer b. Râşid, el-Câm'i	5					2						
2	Şâfiî, el-Müsned	3		2									
3	Ebû Davûd et-Tayâlisi, el-Müsned	26			3					3			
4	Abdurrezzak es-San'âni, el-Musannef	4							2				
5	Humeydi, el-Müsned	1	1										
6	İbn Ca'd, el-Müsned	7						3					
7	İbn Ebî Şeybe, el-Musannef	76			12								
8	İshâk b. Râhûye, el-Müsned	1								1			
9	Ahmed b. Hanbel; el-Müsned	158					38						
10	Dârimî; es-Sünen	8									4		
11	Buhârî; es-Sahih	46					6						
12	Müslim; es-Sahih	26				5	5						
13	İbn-i Mâce; es-Sünen	13										3	
14	Ebû Davud; es-Sünen	26			5								
15	Tirmizî; es-Sünen	42					6						
16	Nesâî; es-Sünen	31											7
	Toplam	473	1	2	20	5	57	3	2	4	4	3	7

3.9. Fiten Konusu ve Bu Konudaki Rivâyetlerin İncelenmesi

Çalışmanın bu bölümünde alimler tarafından tartışma konusu olan "*fiten*" konusunda Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyetleri incelenmektedir. Bu konudaki rivâyetleri incelemeden önce konunun daha iyi anlaşılması için hadis ilminde "*fiten*" konusunda bilgi verilmektedir. Bu bölümde "*fiten*" kelimesinin sözlük ve ıstılahi anlamının yanında hadis kaynaklarında bu konunun nasıl işlendiği hakkında kısaca bilgi verilmektedir.

Fitne kelimesinin çoğulu olan fiten, "فتن" (f-t-n) kökünden türemiş bir kelimedir. Sözlük anlamı olarak "*altın, gümüş ve kıymetli madenlerin saflığını artırmak için ateşte eritme, sınama, bela, ayartma, hayvanın derisini daha kolay yüzebilmek için sıcak kuma gömme, pusu kurarak gasb"* gibi anlamlara gelir.[506] Sonuç olarak fitne kelimesi olumlu ve olumsuz iki manayı da içermesinden ötürü iki şekilde sonuçlanan olaylara fitne denilmektedir.[507] "Fiten kelimesi hadis literatüründe İslam toplumunda çeşitli dinî ve siyasî sebeplerle ortaya çıkan Müslümanların birlikteliğini zedeleyen her türlü kargaşa, küfür, iç savaş ve günah gibi olumsuz faaliyetleri ifade etmektedir."[508]

Hadis kaynaklarını incelendiğinde fiten konusunun kaynaklarda "*Kitabu'l-Fiten", Bâbu'l-Fiten*" ve "*Fiten*" gibi başlıklarda geçtiği görülmektedir. Kaynaklar içerisinde bu konu, "*Bâbu'l-Fiten*" başlığı altında ilk olarak ele alan Ma'mer b. Râşid'in *el-Câm'i'*sinde[509] geçmektedir. Ebû Davûd et-Tayâlisi ve İbn Ca'd *el-Müsned* adlı eserlerinde hadisleri konularına göre tasnif etmediklerinden bu konu müstakil bir başlık altında ele alınmamakta, ancak konu bakımından incelediğinde ilgili eserlerde "*fiten*" konusunda rivâyetler görülmektedir. İbn Ebî Şeybe *el-Musannef*'inde bu konuyu "*Kitabu'l-Fiten"* başlığı altında ele almaktadır. *Kütüb-i Tis'a*'da Buhari *es-Sahih*'inde, Müslim *es-Sahih*'inde, Tirmizi *es-Sünen*'inde, Ebû Davûd *es-Sünen*'inde ve İbn Mâce *es-Sünen*'inde "*fiten*" konusunu müstakil bir başlık altında ele almaktadır.

---

[506] Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, thk. Ahmed Fâris eş-Şidyâk (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.), 10/178.
[507] Harun Reşit Demirel, "Bazı Fiten, Melâhim ve Siyâsî Hadislerin Gaybî Haberler Açısından Değerlendirilmesi", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (2000), 102.
[508] Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *'Umdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.), 20/57.
[509] Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*.

Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, Dârimî'nin *es-Sünen*'inde[510] müstakil bir başlık altında olmamakla beraber konu hakkında rivâyetler görülmektedir. Nesâi'nin *es-Sünen*'inde "*fiten*" konusunda herhangi bir bab/kitap başlığına rastlanmadı, ancak diğer kaynaklarda "*fiten*" konusunda geçen rivâyetlerin "*Cum'a*", "*Tahrîm*" ve "*Âdâbü'l-Kudat*" bablarında geçtiği görülmektedir. Ebû Bekre tarikiyle gelen ve kaynaklarda geçen "*fiten*" konusundaki rivâyet sayılarının dağılımı tablo 3-19'da gösterildiği şekildedir.

Tablo 3-19: Ebû Bekre tarikiyle gelen fiten konusundaki rivâyet sayıları

	Kaynak	Toplam Rivayet	Konu/Bab
			Fiten
1	Ma'mer b. Râşid, el-Câm'i	5	2
2	Şâfiî, el-Müsned	3	
3	Ebû Davûd et-Tayâlisi, el-Müsned	26	2
4	Abdurrezzak es-San'âni, el-Musannef	4	2
5	Humeydi, el-Müsned	1	
6	İbn Ca'd, el-Müsned	7	1
7	İbn Ebî Şeybe, el-Musannef	76	12
8	İshâk b. Râhûye, el-Müsned	1	
9	Ahmed b. Hanbel; el-Müsned	158	38
10	Dârimî; es-Sünen	8	1
11	Buhârî; es-Sahih	46	6
12	Müslim; es-Sahih	26	5
13	İbn-i Mâce; es-Sünen	13	1
14	Ebû Davud; es-Sünen	26	4
15	Tirmizî; es-Sünen	42	6
16	Nesâî; es-Sünen	31	11
	Toplam	473	**93**

[510] Dârimî'nin *es-Sünen*'inde geçen "*fiten*" rivâyeti Ebû Bekre tarikiyle gelmediğinden tabloya eklenmemiştir. İlgili rivâyet için bkz. Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdirrahmân ed-Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî*, thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî (Riyad: Dâru'l-Muğnî, 2000), "Mukaddime" (No: 350).

Tablo 3-18 ile tablo 3-19 arasında "*fiten*" konusunda gelen rivâyetlerin sayısının farklı olmasının sebebi tablo 3-18'de ilgili kaynaklarda tüm konuların değil en fazla geçen konuların belirtilmesinden dolayıdır. Ayrıca "*fiten*" konusundaki rivâyetlerin tespitini yaparken, herhangi bir kaynakta "*fiten*" başlığında geçmiş olması baz alınarak aynı rivâyetin diğer kaynaklardan tahrici yapılmıştır.

3.9.1. Fiten Rivâyetlerinin Konularına Göre Dağılımı

Müslümanların arasında gerçekleşen ve "*fitne olayları*" olarak bilinen olayların Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından Müslümanlara bildirildiği ve hadis kaynaklarında yer alan, Ebû Bekre tarikiyle gelen "*fiten*" rivâyetlerinin tahrici yapılırken kaynaklardaki sayılar baz alınarak tasnifi yapılmıştır. Konularına göre rivâyet sayıları Tablo 3-20'deki gibidir.

Tablo 3-20: Fiten rivâyetlerinin dağılımı

	Konular	Ma'mer b. Râşid, el-Câm'i	Ebû Davûd et-Tayâlisi, el-Müsned	Abdurrezzak es-San'âni, el-	İbn Ca'd, el-Müsned	İbn Ebî Şeybe, el-Musannef	Ahmed b. Hanbel; el-Müsned	Darimî, es-Sünen	Buhârî; el-Câmiu's-Sahih	Müslim; el-Câmiu's-Sahih	İbn-i Mâce; es-Sünen	Ebû Davud; es-Sünen	Tirmizî; es-Sünen	Nesâî; es-Sünen	Toplam
1	"Kim haksız yere birini öldürürse ….."		1	2		6	7	1				1	1	2	21
2	"Ölen de öldüren de cehennemdedir. (ateştedir)"	2					3		1	4	1	2		6	19
3	Mesih, Deccal		1			4	9		2				2		18
4	"Amiri kadın olan toplumlar iflah olmaz."						7		1				1	1	10
5	Hz. Hasan ile ilgili rivâyetler		1		1		5		1					1	9
6	Fitne rivâyetleri					2	2			1		1	1		7
7	"Benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kafirlere dönmeyin"		1				3		1					1	6
8	"Kim Allah (c.c.)'ın yeryüzündeki sultanına hakaret ederse …"						2						1		3
	Toplam Rivâyet Sayısı	2	4	2	1	12	38	1	6	5	1	4	6	11	93

3.9.2. Fiten Rivâyetleri

Çalışmamızın bu bölümünde Ebû Bekre tarikiyle gelen "*fiten*" rivâyetleri ve bu rivâyetlerin tahricleri hakkında bilgi verilmektedir.

3.9.2.1. "Kim aralarında anlaşma bulunan toplumdan birini anlaşma süresi sona ermeden öldürürse, Allah (c.c.) ona cenneti haram kılar"

Bu rivâyetlerin tahrici daha önceki bölümlerde verildiğinden bu bölümde bu rivâyete tekrar değinilmeyecek sadece değerlendirme yapılacaktır.[511]

Bir kimsenin birisiyle veya bir kavimle bir ahdi varsa bu ahdini yerine getirmesi gerekmektedir. Antlaşma yaptığı kişi/kişilere karşı bu ahde göre davranmalı ve bu süre içerisinde onun/onların canına karışmayacağına söz verdiği için onu/onları öldürmemelidir. Ancak karşı taraf öldürülmeyi hak edecek bir fiil işlerse yani şer'i bir durum ortaya çıkarsa o zaman fail bu cezayı hak etmez. Bu hadis cennetin haram kılındığı uyarı niteliğindeki hadislerden birisidir. Ancak kişinin bu fiili işlemesi durumunda cehennemde kafirler gibi ebediyen kalacağı anlamına gelmez. Cehennemde cezasını çektikten sonra Cennete girecektir.[512]

3.9.2.2. "Ölen de öldüren de cehennemdedir" Rivâyetleri

"*Ölen de öldüren de cehennemdedir*" rivâyetlerinin tahrici yapıldığında Ebû Bekre tarikiyle gelen 19 rivâyetten mükerrerler çıkarıldıktan sonra geriye 3 farklı metin kalmaktadır. Bu rivâyetlere ait metinler aşağıdaki gibidir:

1. Rivâyet

"إذا تواجه المسلمان بسيفيهما، فالقاتل والمقتول في النار قال: يا رسول الله، هذا القاتل، فما بال المقتول؟ قال:إنه أراد قتل صاحبه"

[511] Bkn. Dârimî'nin es-Sünen'inde geçen rivâyetler
[512] Abdulmuhsin Abbâd, *Şerhu Süneni Ebî Dâvud* (y.y.: mektebetü'ş-şâmile, versiyon: 3,1, ts.), 15/79.

"*İki Müslüman kılıçlarıyla karşılaştıkları zaman ölen de öldüren de cehennemdedir*."[513] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir." [514]

2. Rivâyet

"إذا المسلمان حمل أحدهما على صاحبه السلاح، فهما على جرف جهنم، فإذا قتل أحدهما صاحبه، دخلاها جميعا"

"*İki Müslüman, arkadaşlarına karşı silaha sarılırlarsa cehennemin eşiğindedirler ve içlerinden biri arkadaşını öldürürse ikisi de cehenneme girer*."[515] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir." [516]

3. Rivâyet

" فذكر بعض حديث أبي بكرة، قال: قتلاها كلهم في النار قال فيه: قلت: متى ذلك يا ابن مسعود؟ قال: تلك أيام الهرج حيث لا يأمن الرجل جليسه، قلت: فما تأمرني إن أدركني ذلك الزمان؟ قال: تكف لسانك ويدك، وتكون حلسا من أحلاس بيتك، فلما قتل عثمان طار قلبي مطاره، فركبت حتى أتيت دمشق، فلقيت خريم بن فاتك الأسدي فحدثته، فحلف بالله الذي لا إله إلا هو لسمعه من رسول الله – صلى الله عليه وسلم – كما حدثنيه ابن مسعود"

"Ebû Bekre hadisinin bir kısmını anlatarak şöyle dedi: '*O kargaşada ölenlerin tümü ateştedir.*' [Vabise] İbn Mes'ud'a: '*Bu ne zaman olacak?*' diye sordu. O da: '*O kargaşa günleri ki, kişi birlikte olduğu kimseden emin olmayacaktır.*' dedi. Bu sefer ben: '*O günlere ulaşırsam ne yapmamı tavsiye edersin?'* diye sordum. O da şöyle dedi:

---

[513] Maʿmer b. Râşid, *el-Câmiʿ*, "Bâbu'l-Fiten" 11/351 (No: 20728); "Bâbu'l-Fiten" 11/358 (No: 20737); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/87 (No: 20439); 34/119 (No: 20472); 34/132 (No: 20493); 34/149 (No: 20518); 34/150 (No: 20519); Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır (Beyrut: Dâru Tavkı'n-Necât, 1422), "Fiten" 10 (No: 7083); Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1991), "Fiten" 14 (2888); "Fiten" 15 (2888); "Fiten" 15; "Fiten" 16 (2888); Süleymân b. el-Eşʿas Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Kamil Karabelli vd. (Dımaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), "Fiten" 5 (No: 4268); Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî*, thk. Mektebü Tahkîki't-Türâsi'l-İslâmî (Beyrut: Dâru'l-Maʿrife, ts.), "Tahrîm" 29 (No: 4131-2-3-4).

[514] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/132.

[515] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/67-8 (No: 20424); Ebû Abdillâh Muhammed İbn Mâce, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), "Fiten" 11 (No: 3965); Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Tahrîm" 29 (No: 4127-8).

[516] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/68.

‘*Dilini ve elini fitneden uzak tutarsın, evindeki sergilerden biri gibi devamlı evde kalırsın.’* Osman öldürüldüğü zaman gönlüm bir tarafa uçup gitmek istedi, binitime binip Dımaşk’a geldim. Hüreym b. Fatik’e vardım ve İbn Mes’ud’un anlattıklarını ona söyledim. O da yemin ederek anlatılanları Resûlullah’tan (s.a.v.) aynen işittiğini söyledi.”[517]

“Ölen de öldürülen de cehennemdedir” Rivâyetlerinin Değerlendirilmesi

Hz. Ali ile Hz. Ayşe’nin arasında geçen Cemel Savaşı’nda Hz. Ali’nin yanında savaşmak için yola çıkan Ahnef b. Kays, Ebû Bekre ile karşılaştığında, Ebû Bekre ona bu rivâyeti bildirmiştir.[518]

İki Müslüman grubun savaşmasında hem ölenin hem öldürenin cehennemde olduklarından maksat onların cehennemlik bir iş yapmış olmalarındandır. Hem ölen hem de öldüren Müslümanın cehennemi hak ettikleri savaş; savaşın gerekli olacağı şer‘an bir durumun bulunmadığı savaşlar için geçerlidir. Zira Hz. Ali gibi ilmin kapısı olarak Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından iltifat edilen[519] önemli bir şahsiyetin ve sahâbenin Cemel ve Sıffîn savaşlarına şer‘an bir delil olmadan katılması düşünülemez. Aksi halde “*sahih*” bir senedle gelen bu rivâyet Kur’an-ı Kerim’in “*Eğer müminlerden iki grup birbiriyle kavgaya tutuşursa hemen aralarını düzeltin; ikisinden biri diğerinin hakkına tecavüz etmiş olursa (Allah’ın emrine geri dönünceye kadar) haksızlığa sapanlara karşı savaşın; dönerlerse aralarındaki anlaşmazlığı adaletle çözüme bağlayın ve herkese hakkını verin. Allah hakkı yerine getirenleri sever*.”[520] ayetine ters düşecektir. Konu hakkındaki rivâyetler incelendiğinde ve Ebû Bekre’nin Cemel ve Sıffîn savaşlarında tarafsız kalmasından hareketle Ebû Bekre’nin “*fiten*” konusundaki rivâyetlerin lafzına bağlı kalarak ihtiyatlı davrandığı düşünülmektedir.

[517] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, “Fiten” 2 (No: 4258).
[518] Buhârî, *Sahîhu’l-Buhârî*, 1422, “Fiten” 10 (No: 7083).
[519] Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ et-Tirmizî, *Sünenü’t-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir vd. (Mısır: Şirketü Mektebeti ve Matbaʿati Mustafâ el-Bâbî, 1977), “Menâkıb” 20 (No: 3723); Ebû Muhammed Hüseyin b. Mesʿûd Ferrâ el-Beğavî, *Mesâbîhu’s-sünne*, thk. Yûsuf Abdurrahman el-Marʿaşlî, Cemal Hamdi ez-Zehebî vd. (Beyrut: Dâru’l-Maʿrife, 1987), 1/80.
[520] El-Hucûrat 49/9.

3.9.2.3. Mesih, Deccâl İle İlgili Rivâyetler

Mesih, Deccal ile ilgili rivâyetlerin tahrici yapıldığında Ebû Bekre tarikiyle gelen 18 rivâyetten mükerrerler çıkarıldıktan sonra geriye 5 farklı metin kalmaktadır. Bu rivâyetlere ait metinler şöyledir:

1. Rivâyet

" يمكث أبوا الدجال ثلاثين عاما لا يولد لهما ثم يولد لهما غلام أعور أضر شيء وأقله نفعا تنام عيناه ولا ينام قلبه قال ونعت رسول الله صلى الله عليه وسلم أباه رجل طوال ضرب اللحم كأن أنفه منقار وأما أمه فامرأة طويلة ضاحية الثدي قال أبو بكرة: فسمعنا بمولود ولد بالمدينة في اليهود فذهبت أنا والزبير بن العوام فدخلنا على أبويه فإذا نعت رسول الله صلى الله عليه وسلم فيهما فقلنا: هل لكما من ولد؟ فقالا: مكثنا ثلاثين عاما لا يولد لنا ثم ولد لنا ولد أضر شيء وأقله نفعا تنام عيناه ولا ينام قلبه، فخرجنا من عندهما فإذا هو منجدل في قطيفة في الشمس له همهمة فكشف عن رأسه فقال: ما قلتما؟ قلنا: أوسمعت؟ قال: إني أنام ولا ينام قلبي"

"Deccâl'in anne ve babası otuz yıl beraber olacaklar fakat çocukları olmayacak sonra onların tek gözlü bir erkek çocukları dünyaya gelecektir ki bu çocuk zararı çok faydası az bir çocuktur, gözleri uyuyacak fakat kalbi uyumayacaktır. Sonra Resûlullah (s.a.v.) onun anne ve babasını bize tanıtmak üzere şöyle buyurdu: '*Babası uzun boylu olup eti sıkıdır. Burnu kuşun gagasına benzer. Annesi ise tombul olup, elleri de uzundur.*' Ebû Bekre dedi ki: '*Medine'de Yahudilerden doğan bir çocuk işittim ben ve Zübeyr b. Avvam gittik anne ve babasının yanına vardık onlara sizin başka çocuğunuz var mı?*' diye sorduk. Onlar*: 'Bizim otuz sene çocuğumuz olmadı sonra bir oğlumuz oldu ki çok zararlı ve faydasız bir şeydir. Gözleri uyur kalbi uyumaz.'* dediler. Ebû Bekre şöyle devam etti: '*Onların yanından çıktık o çocuğu bir kadife üzerinde güneşe uzanmış durumda gördük bir şeyler mırıldanıyordu hemen başını açtı ve anneme ve babama ne dediniz? diye sorunca biz de dediğimizi duydun mu? dedik. O da evet gözlerim uyur kalbim uyumaz dedi.*"[521]

[521] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/195 (No: 906); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/60-1 (No: 20418); 34/140 (No: 20502); 34/150 (No: 20520); Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Fiten" 63 (No: 2248).

"Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin '*zayıf*' olduğunu belirtmiştir." [522] Bu rivâyet Hanbel b. İshâk'ın *Fiten*'inde geçmektedir.[523]

2. Rivâyet

"أما بعد، ففي شأن هذا الرجل الذي قد أكثرتم فيه، وإنه كذاب من ثلاثين كذابا يخرجون بين يدي الساعة، وإنه ليس من بلدة إلا يبلغها رعب المسيح "

"Hakkında çoğaldığınız bu adam, kıyametten önce ortaya çıkacak otuz yalancıdan bir yalancıdır ve Mesih'in dehşetine ulaşmayan hiçbir ülke yoktur."[524]
"Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin '*zayıf*' olduğunu belirtmiştir." [525] Bu rivâyet Nuaym b. Hammâd'ın *Kitabu'l-Fiten*'inde geçmektedir.[526]

3. Rivâyet

"الدجال أعور بعين الشمال، بين عينيه مكتوب كافر، يقرؤه الأمي والكاتب"

"Deccâl'in sol gözü kördür. İki gözünün arasında kafir yazılıdır. Onu okuma yazma bilmeyen bir yazar okur."[527]
"Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir." [528]

4. Rivâyet

"لا يدخل المدينة رعب المسيح الدجال، لها يومئذ سبعة أبواب، على كل باب منها ملكان"

"Yedi kapısı olan ve her kapısında 2 melek bulunan yere Deccâl'in dehşeti girmeyecek."[529]

---

[522] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/61.
[523] Ebû Ali Hanbel b. İshâk, *el-Fiten*, thk. Âmir Hasan Sabri (Lübnan: Daru'l-Beşâiru'l-İslamiyye, 1998), 103 (No: 9); 149 (No: 40).
[524] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/72-3 (No: 20428); 34/114 (No: 20464).
[525] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/73.
[526] Ebû Abdullah Nuaym b. Hammâd, *Kitabu'l-Fiten*, thk. Semir Emîn ez-Züheyrî (Kahire: Mektebetü't-Tevhîd, 1412), 2/550 (No: 1546).
[527] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/42 (No: 20401).
[528] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/42.
[529] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 6/406 (No: 32425); 7/492 (No: 37483); İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 17/312 (No: 33092); 21/208 (No: 38638); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/92 (No: 20441-2); 34/120-1 (No: 20475); Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Fiten" 26 (No: 7125-6).

"Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin '*sahih'* olduğunu belirtmiştir."[530] Bu rivâyet Nuaym b. Hammâd'ın *Kitabu'l-Fiten*'inde geçmektedir.[531]

5. Rivâyet

"أنه سئل عن الدجال، فقال: ألا إن ربكم ليس بأعور ألا وإنه أعور عينه اليمنى كأنها عنبة طافية"

"Resûlullah'a (s.a.v.) Deccâl hakkında soruldu o da bunun üzerine: *'Dikkat ediniz Rabbiniz tek gözlü ve şaşı değildir. Dikkat ediniz Deccâl tek gözlü olup sağ gözü su üzerine çıkmış üzüm tanesine benzer."* buyurmuştur. "'[532] "Tirmizi bu hadisin '*sahih garip*' olduğunu belirtmiştir."[533]

Mesih, Deccâl İle İlgili Rivâyetlerinin Değerlendirilmesi

Konu hakkındaki tüm rivâyetler birlikte değerlendirildiğinde hadis alimlerinin bu rivâyetleri iki farklı anlamda yorumladıkları görülmektedir. Kimi hakiki anlamda kimi de mecazi anlamda bu rivâyetleri yorumlamaya çalışmıştır. Örneğin Deccâl'in alnındaki küfür işaretini, alimlerin ekseriyeti Allah'ın (c.c.) Deccâl'in insanları aldatmasına bir alamet olarak yerleştirdiğini belirterek[534] hakiki anlamı esas almaktadır. Deccâl'in gözündeki kusur ile ilgili olarak hakiki anlamı[535] esas alanlar olduğu gibi bu rivâyette geçen gözden maksadın fiziki değil, kalp gözü olabileceğine dair mecazi anlamda[536] yorum yapanlar da vardır. Kaynaklarda geçen yorum farklılıklarından bu tür rivâyetlerin hakiki ve mecazi anlamda yorumlanması, söz konusu "*fiten*" rivâyetlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

---

[530] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* 2001, 34/92.
[531] Nuaym b. Hammâd, *Kitabu'l-Fiten*, 2/550 (No: 1546); 2/564 (No: 1584).
[532] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Fiten" 60 (No: 2241).
[533] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, 4/514.
[534] Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed el-Hattâbî, *Aʿlâmüʿl-hadîs fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Muhammed b. Saʿd b. Abdurrahman Âl Suʿûd (Mekke: Câmiʿatü Ümmi'l-Kurâ, 1988), 4/2332.
[535] Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Abdülazîz b. Abdullah b. Bâz vd. (Beyrut: Dâru'l-Maʿrife, 1960), 14/609.
[536] Ebü'l-Hasen Ali b. Sultân Aliyyü'l-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtîh şerhu Mişkâtu'l-mesâbîh*, thk. Cemal Îtânî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 5/190; 6/190).

3.9.2.4. "Amiri kadın olan toplumlar iflah olmaz" Rivâyeti

"*Amiri Kadın Olan Toplumlar İflah Olmaz*" rivâyetinin tahrici yapıldığında Ebû Bekre tarikiyle gelen 11 rivâyetten mükerrerler çıkarıldıktan sonra geriye 3 farklı metin kalmaktadır. Bu rivâyetlere ait metinler şöyledir:

1. Rivâyet

" لن يفلح قوم ولوا أمرهم امرأة"

"Başlarına bir kadını geçiren bir toplum asla kurtuluşu elde edemeyecektir."[537]
Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinin "*sahih*"[538], Tirmizî bu hadisin "*sahih*"[539] olduğunu belirtmiştir.

2. Rivâyet

" لا يفلح قوم تملكهم امرأة"

"Bir kadının melik olduğu bir halk kurtuluşa eremez."[540]
"Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir." [541]

3. Rivâyet

" ما أفلح قوم يلي أمرهم امرأة"

"Bir kadın tarafından yönetilen bir halk ne kadar başarılı olur?"[542]
"Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir." [543]

[537] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/43 (No: 20402); 34/120 (No: 20474); 34/149 (No: 20517); Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Fiten" 18 (No: 7099); Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Fiten" 75 (No: 2262); Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Âdâbü'l-kudât" 8 (No: 5403).
[538] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/43.
[539] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, 4/527.
[540] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/85 (No: 20438); 34/121-2 (No: 20477); 34/122 (No: 20478).
[541] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/122.
[542] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/144 (No: 20508).
[543] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/144.

"Amiri kadın olan toplumlar iflah olmaz." Rivâyetinin Değerlendirilmesi

Ebû Bekre Cemel Savaşı'na Hz. Ayşe'nin yanında katılmayı düşünürken Hz. Peygamber'den (s.a.v.) duyduğu bir söz ile savaşa katılmaktan vazgeçmiştir. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) İranlıların Kisrâ'nın kızı Bûran'ı[544] devlet başkanı yaptıkları bildirilince Resûlullah (s.a.v.): "*İşlerini bir kadına teslim eden bir millet felah bulmaz*."[545] demiştir. Ebû Bekre'nin bu rivâyeti savaş esnasında hatırlaması ve dile getirmesi onun tenkit edilmesine sebep olmuştur. Kisrâ'nın Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında öldürülmüş olması[546] bu hadisin tarihi vakıayla çelişmediği ve senedenin "*sahih*" olduğu için mevzû olmadığı düşünülmektedir. Ancak Kur'an-ı Kerim'de Belkıs konusunda[547] herhangi olumsuz bir ifade bulunmadığından söz konusu bu hadisin hükmünün genel olmadığı düşünülmektedir. Daha önceki rivâyetlerde olduğu gibi bu rivâyette de Ebû Bekre, lafza bağlı kalarak ihtiyatlı davranmış ve tarafsızlığını korumuştur.

3.9.2.5. Hz. Hasan İle İlgili Rivâyetler

Hz. Hasan ile ilgili rivâyetlerin tahrici yapıldığında Ebû Bekre tarikiyle gelen 9 rivâyetten mükerrerler çıkarıldıktan sonra geriye 4 farklı metin kalmaktadır. Bu rivâyetlere ait metinler şöyledir:

1.Rivâyet

"إن ابني هذا سيد سيصلح الله عز وجل به بين فئتين من المسلمين"

"Bu benim oğlum bir seyyiddir. Allah (c.c.) onunla iki Müslüman topluluğu barıştıracaktır."[548] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir."[549]

---

[544] Ebû Caʿfer Muhammed b. Cerîr Taberî, *Târîhu't-Taberî Târîhu'r-rusül ve'l-mülûk*, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim (Kahire: Dâru'l-Meʿârif, ts.), 2/231-2.

[545] Rivâyetin kaynakları yukarıda geçti. Ancak Tirmizî'nin rivâyetinde "*Ayşe Basra'ya geldiği zaman hatırladığım bu söz ile Allah (c.c.) beni korudu*." ifadesi fazlalık olarak bulunmaktadır. (bkz. Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Fiten" 75 (No: 2262).

[546] Muhammed el-Emîn b. Abdillâh el-Hererî, *el-Kevkebü'l-vehhâc ve'r-ravzu'l-behhâc fî şerhi Sahîhi Müslim bin el-Haccâc* (Beyrut: Dâru'l-Minhâc – Dâru Tavkı'n-Necât, 2009), 26/188.

[547] En-Neml 27/41-44

[548] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/203 (No: 915); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/98-9 (No: 20448).

[549] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/99.

2. Rivâyet

" إن ابني هذا سيد، وعسى الله أن يصلح به بين فئتين من المسلمين"

"Bu benim oğlum bir seyyiddir. Belki de Allah (c.c.) onunla iki Müslüman grubu barıştırır."[550] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir." [551]

3. Rivâyet

" إن ابني هذا سيد، ولعل الله أن يصلح به بين فئتين من المسلمين"

"Bu benim oğlum bir seyyiddir, Umulur ki Allah (c.c.) onunla iki Müslüman grubu barıştırsın."[552] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir." [553]

4. Rivâyet

" إن ابني هذا لسيد، إن يعش يصلح بين طائفتين من المسلمين"

"Bu benim oğlum bir seyyiddir. Yaşarsa iki Müslüman grubu barıştırır."[554] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir." [555]

Hz. Hasan İle İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi

"Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Hz. Hasan'a "*seyyid*" dediğini nakleden sahîh rivayetler tevatür derecesine ulaşmış, Resûlullah'ın (s.a.v.) başka hiç kimseye "*seyyid*" diyerek iltifat etmediği görülmüştür."[556] Hz. Hasan, babası Hz. Ali'nin şehit edilmesinden sonra halifelik makamına getirilmiştir. Ancak Hz. Muâviye halifelikten vazgeçmemiş ve bunun için mücadeleye devam etmiştir. Hz. Hasan kısa bir süre halifelik yaptıktan sonra Müslümanlar arasında barışın muhafazası için bu makamı Muâviye'ye bırakarak

[550] İbnü'l-Caʿd, *el-Müsned*, 1/462 (No: 3178); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/148 (No: 20516).
[551] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/148.
[552] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/33-4 (No: 20392); 34/138 (No: 20499).
[553] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/138.
[554] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/120 (No: 20473).
[555] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/120.
[556] Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh İbn Abdilber en-Nemerî, *el-İstîʿâb fî maʿrifeti'l-ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1992), 1/384-5.

büyük bir fitnenin daha çıkmasının önüne geçmiştir.[557] Böylece Hz. Hasan, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yukarıdaki rivâyetlerde müjdelediği barışı sağlamıştır.

3.9.2.6. "Fitne" ve "Benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kafirlere dönmeyin" Rivâyetleri

"*Fitne*" rivâyetlerin tahrici yapıldığında Ebû Bekre tarikiyle gelen 7 rivâyetten mükerrerler çıkarıldıktan sonra geriye 2 farklı metin kalmaktadır. Bu rivâyetlere ait metinler şöyledir:

1. Rivâyet

" إنها ستكون فتنة ، المضطجع فيها خير من الجالس ، والجالس خير من القائم ، والقائم خير من الماشي ، والماشي خير من الساعي ، فقال رجل: يا رسول الله ، ما تأمرني ، قال: من كانت له إبل فليلحق بإبله ، ومن كانت له غنم فليلحق بغنمه ، ومن كانت له أرض فليلحق بأرضه ، ومن لم يكن له شيء من ذلك فليعمد إلى سيفه فليضرب بحده على صخرة ، ثم لينج إن استطاع النجاء"

"Yakında bir fitne meydana gelecektir. O fitne zamanında yatan, oturandan; oturan ayakta durandan, ayakta duran, yürüyenden; yürüyen koşandan daha hayırlıdır. Biri: Ya Rasulullah, [eğer o zamana rastlarsam] bana ne yapmamı emredersin? Resûlullah (s.a.v.): Kimin devesi varsa onun yanına gitsin [onunla ilgilensin], kimin bir koyunu varsa onunla ilgilensin, kimin de bir arazisi varsa onun yanına gitsin [onu ekip biçsin]. Biri: Peki bunlardan hiçbir şeye sahip olmayan ne yapsın? Rasulullah: 'Kılıcını alsın, onun keskin tarafını taşa vursun, gücünün yettiği kadar o fitneden korunsun.'"[558]

2. Rivâyet

" إنها ستكون فتنة القاعد فيها خير من القائم، والقائم خير من الماشي، والماشي خير من الساعي قال: أفرأيت إن دخل علي بيتي وبسط يده إلي ليقتلني؟ قال: كن كابن آدم"

[557] Muhammed Es'ad Erbilî, *Kenzu'l-İrfân* (İstanbul: Erkam Yayınları, 1434), 43.
[558] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2006, 21/25 (No: 38266); İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1989, 7/446 (No: 37111); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/54 (No: 20412); 34/130-1 (No: 20490); Müslim, *Sahîhu Müslim*, 1991, "Fiten" 13 (2887); Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 2009, "Fiten" 2 (No: 4256).

"Öyle bir karışıklık çıkacak ki oturan kimse ayakta olandan daha hayırlı olacaktır. Ayakta olan yürüyenden daha hayırlı durumda olacaktır. Yürüyen ise koşan kimseden daha hayırlı konumda olacaktır." [Saîd] şöyle dedi: "*Ey Allah'ın (c.c.) Resûlu evime girip beni öldürmek için elini uzatana ne dersin*?" Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: '*Adem'in oğlu [Habil] gibi ol*.'"[559]

3. Rivâyet

" لا ترجعوا بعدي ضلالا يضرب بعضكم رقاب بعض"

"Benden sonra birbirinizin boynunu vurarak doğru yoldan sapmayın."[560]

4. Rivâyet

" لا ترجعوا بعدي كفارا يضرب بعضكم رقاب بعض"

"Benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kafirlere dönmeyin"[561] "Ahmed b. Hanbel bu hadisin '*sahih*' olduğunu belirtmiştir."[562]

"Fitne" ve "Benden Sonra Birbirinizin Boynunu Vurarak Kafirlere Dönmeyin" Rivâyetlerinin Değerlendirilmesi

Alimlerin ekseriyeti fitne zamanlarında bu olaylardan uzak durmanın gerektiği konusunda ittifak etmişlerdir. Bazı alimler bu rivâyetlerin hakiki manasını esas alıp söz konusu bu olaylara karışmanın caiz olmadığını; diğer bir grup alim de bu savaşlara katılabilmek için nefsi müdafaa gibi şer'i bir durum olması gerektiğini savunmaktadır. Alimlerin ekseriyeti fitne zamanında haksızlığa karşı savaşmanın vacip olduğu görüşünü benimsemektedirler.[563] Ebû Bekre'nin "*fiten*" konusundaki diğer

[559] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Fiten" 28 (No: 2194).
[560] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 2/190 (No: 899); Nesâî, *es-Sünen*, ts., "Tahrîm" 29 (No: 4141).
[561] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/99-100 (No: 20449); 34/111 (No: 20460); 34/112 (No: 20461); Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 1422, "Diyât" 2 (No: 6869).
[562] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2001, 34/112.
[563] Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Sahîhu Müslim bi-şerhi'n-Nevevî* (Mısır: el-Matbaʿatü'l-Mısriyye, 1930), 18/9-10.

rivâyetlerde olduğu gibi bu rivâyetlerde de lafza bağlı kalarak ihtiyatlı davrandığı düşünülmektedir.

3.9.2.7. "Kim Allah'ın (c.c.) yeryüzündeki sultanına hakaret ederse …" Rivâyetleri

Bu rivâyetlerin tahrici daha önceki bölümlerde verildiğinden bu bölümde tekrar değinilmeyecek sadece değerlendirme yapılacaktır.[564]

İbn Âmir ince bir elbise giyerek hutbe okurken Ebû Bilal'in idarecimize bakın fasıkların giydiği elbiseyi giydiğini söylemesi üzerine Ebû Bekre: "*Kim Allah'ın (c.c.) yeryüzündeki halifesine hakaret ederse Allah (c.c.) da o kimseyi küçük düşürücektir*." hadisini söyleyerek onu uyarmıştır.[565] Bu hadisten sultanların incitilmemesi ve onlara hakaret edilmemesi tavsiye edilmektedir.[566] Bu rivâyetten anlaşılacağı üzere Ebû Bekre ihtiyaca binaen hadis rivâyet etmektedir.

[564] Bkn. Sünen-i Tirmizî geçen rivâyetler başlığı
[565] Tirmizî, *es-Sünen*, 1977, "Fiten" 47 (No: 2224).
[566] Hüseyin b. Mahmûd Müzhirüddîn ez-Zeydânî, *el-Mefâtîh fî şerhi'l-Mesâbîh*, thk. Nûreddin Tâlib vd. (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf ve'ş-Şüûni'l-İslâmiyye, 2012), 4/303.

SONUÇ

Dinimizin Kur'an-ı Kerim'den sonraki ikinci ana kaynağı olan sünnetin, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) alınıp sonraki nesillere aktarılmasında sahâbenin konumu önemlidir. Sahâbe, Resûlullah'ın (s.a.v.) sözlerini, davranışlarını, her hal ve hareketini titizlikle incelemiş, sonraki nesillere doğru bir şekilde aslına uygun olarak aktarabilmek için büyük bir çaba sarfetmiştir. Sahâbeden sonraki nesiller tarafından onların bu tutum ve davranışları örnek alınmış ve aynı şekilde devam ettirilmeye çalışılmıştır.

Sahâbeden olan Ebû Bekre'nin hayatı ve rivâyetleri hakkında kapsamlı bir çalışma yapılmadığı görüldüğünden onun daha iyi tanınabilmesi ve rivâyetlerinin tespit edilebilmesi için bu konu seçilmiştir. Ancak hayatı hakkında fazla bilgiye ulaşılamamıştır. Ebû Bekre'nin çocukluk ve gençlik yıllarına ait bir bilginin olmayışı onun soyu ve Müslüman olmadan önceki hayatı hakkında bir değerlendirme ve tespit yapabilmemizi sınırlandırmaktadır. Bu nedenle kaynaklarda, sonraki dönemlere ait bilgiler yer aldığından bu çalışmada Müslüman olduktan sonraki hayatına değinilmektedir.

Taif'in önde gelen ailelerinden olan Sakif'e nisbet edilen ve babası hakkında farklı rivâyetler bulunan ve sahabilerden olan Ebû Bekre, Müslüman oluncaya kadar köle olarak yaşamış olmasına rağmen İslam ile şereflendikten sonra kişiliği ve takvası ile yaşadığı bölgenin önde gelen şahsiyetlerinden birisi olmuştur. Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle Müslümanlar arasında ortaya çıkan fitne olayları olarak adlandırılan Müslümanların karşı karşıya gelmelerine sebep olan Hz. Ali dönemindeki Cemel ve Sıffın Savaşlarına katılmamıştır. Ahnef b. Kays gibi şahsiyetlerin de Basra yakınlarında gerçekleşen Cemel Savaşında tarafsız kalmalarını sağlamıştır. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nakledilen fitne hadisi v.b. rivâyetlere sadık kalarak Müslümanların karşı karşıya geldikleri bu olaylarda adeta kendi kabuğuna çekilerek tarafsızlığını korumuştur.

Fitne olayları başta olmak üzere büyük günah işleyenlerin durumları hakkında net bir çıkarıma varmayarak hükmü Allah'a (c.c.) bırakan sahâbîlerin arasında yer almıştır.

Fitne olaylarında tarafsız kalan "*fiten*" hadislerini çokça zikreden Ebû Bekre ve arkadaşlarının bu tutumlarının itikadi bir fırka olan Mürcie Mezhebi'nin temelinin atılmasına sebep olduğu muhtemeldir.

Hz. Ali döneminde yaşanan Cemel Savaşı sonunda Hz. Ali'nin Ebû Bekre'ye Basra Şehri'nin valiliğini teklif etmesi ve çocukları ile yeğenlerinin idamdan kurtarılması için Hz. Muaviye'den berat alması olayları birlikte değerlendiğinde Ebû Bekre'nin yaşadığı bölgede ve dönemde etkin bir figür olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma ile Ebû Bekre'nin rivâyetlerinın niceliği hakkında erken dönem hadis kaynakları ve *Kütüb-i Tis'a*'da yer alan hadis kaynaklarında mükerrerler dahil 473, mükerrerler çıktıktan sonra 78 rivâyeti tespit edilmiştir. İlk dönem hadis kaynaklarından Ma'mer b. Râşid'in *el-Câm'i,* İmam-ı Şâfiî'nin *el-Müsned,* Ebû Davûd et-Tayâlisi'nin *el-Müsned,* Abdurrezzak es-San'âni'nin *el-Musannef,* Humeydi'nin *el-Müsned,* İbn Ca'd'ın *el-Müsned,* İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef,* İshâk b. Râhûye'nin *el-Müsned* adlı hadis kaynaklarında ve *Kütüb-i Tis'a*'nın İmam-ı Mâlik'in *el-Muvatta* adlı eseri dışındaki diğer kaynaklarında Ebû Bekre tarikiyle rivâyetler bulunmaktadır. Diğer kaynaklarda Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâylerin yer almamasının sebebi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla beraber 158 hadisle en çok rivâyet Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned* adlı eserinde; en az rivâyet ise 1 rivâyetle Humeydi'nin *el-Müsned'*inde ve İshâk b. Râhûye'nin *el-Müsned*'inde bulunmaktadır. Söz konusu bu kaynaklarda geçen Ebû Bekre tarikiyle gelen rivâyetler incelendiğinde Ebû Bekre'nin ihtiyaca binaen karşılaştığı durumlarda hadis naklettiğinden rivâyetletinin muhteviyatının hayli geniş olduğu görülmektedir. Ebû Bekre'nin rivâyetlerinin tahricinin yapıldığı bu çalışmanın üçüncü bölümünde içeriği zenginleştirmek ve Ebû Bekre'nin rivâyetlerindeki konu çeşitliliğinin daha iyi anlaşılması için farklı konularda 33 rivâyet ve bu rivâyetlerin tahrici hakkında bilgi verilmektedir. Kaynaklarda yer alan rivâyetler arasında metin farklılıkları kelimeler üzerinde anlam bütünlüğü bozulmayacak şekilde yer almaktadır. Tüm rivâyetler birlikte değerlendirildiğinde Hz. Peygamber'den (s.a.v.) rivâyet ettiği hadislerin lafzına bağlı kalarak bu hadisler doğrultusunda hareket ettiği için Cemel ve Sıffin savaşlarına katılanların arasında yer almadığı görülmektedir.

Hadis kaynaklarında muhtelif konularda rivâyetleri bulunan Ebû Bekre'nin rivâyetlerinin başında günümüzde bile tartışma konusu olan "*fiten*" konusu gelmektedir. Çalışmanın sonunda Müslümanların karşı karşıya gelerek savaştıkları ve "*fitne olayları*" olarak bilinen olaylarla ilgili Ebû Bekre tarikiyle nakledilen "*fiten*" rivâyetleri ve bu rivâyetlere ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır. "*Fiten rivâyetleri*" her ne kadar başlı başına bir araştırma konusu olsa da bu rivâyetler Ebû Bekre tarafından nakledildiğinden çalışmaya eklenmiştir. Böylece Ebû Bekre'nin rivâyetlerinin muhteviyatı ve onun hadislere olan bağlılığı ve hassasiyetinin daha iyi anlaşılacağı kanaatindeyiz. Bu bağlamda çalışmanın, Ebû Bekre es-Sakafî'nin hayatı hakkında ve onun tarikiyle gelen rivâyetleri hakkında araştırma yapmak isteyenler için yardımcı kaynaklardan biri olabileceğini düşünmekteyiz.

Ebû Bekre tarikiyle gelen çalışmanın konusunu teşkil eden tüm rivâyetler incelendiğinde, Ebû Bekre'den birçok sahâbînin ve tâbiûnun rivâyetlerinde istifade etmiş olmaları ve Ebû Bekre'nin rivâyetlerinin günümüzde hala ehemmiyetini koruyan konular olması onun iyice tanınmasını gerekli kılmıştır.

KAYNAKÇA

Abbâd, Abdulmuhsin. *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*. y.y.: mektebetü'ş-şâmile, versiyon: 3,1, ts.

Abdürrezzâk es-Sanʿânî, Abdürrezzâk b. Hemmâm. *el-Musannef*. thk. Habîbürrahman el-Aʿzamî. 12 Cilt. el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed bin Hanbel*. thk. Şuayb el-Arnaût, Âdil Mürşid vd. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.

Aliyyü'l-Kârî, Ebü'l-Hasen Ali b. Sultân. *Mirkâtü'l-mefâtîh şerhu Mişkâtu'l-mesâbîh*. thk. Cemal Îtânî. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.

Asar, Muhammet Ali. "Yorum-Bağlam İlişkisi Bakımından Hutbelerde Hadis Kullanımı". *Bilimname* 2020/41 (15 Mayıs 2020), 603-632. https://doi.org/10.28949/bilimname.686946

Aycan, İrfan. "Nadr b. Hâris". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/280-281. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Aycan, İrfan. "Ziyâd b. Ebîh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/480-482. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Aydınlı, Abdullah. *Hadis Istılahları Sözlüğü*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1987.

Aynî, Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed el-. *ʿUmdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. 25 Cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.

Bağcı, H. Musa. *Hadis Tarihi ve Usûlü*. Ankara: Bilay Yayınları, 2018.

Bakır, Abdulhalik. "Basra". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 5. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

Bayraktutar, Muammer. "Ravinin Vasıfları, Tenkidi ve Tabakaları". *Hadis Usulü*. ed. Muhammet Yılmaz - Nagihan Emiroğlu. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 1. Basım, 2019.

Bekrî el-Endulisî, Ebu Ubeyd Abdullah b. Abdilaziz (487/1094). *Muʻcem mâ istaʻceme min esmai'l-bilâd ve'l-mevâdî*. Beyrut, 1998.

Belâzürî, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Yahya (279/892). *el-Ensâbu'l-Eşrâf*. çev. Hamîdullah Muhammed. Kahire, t.s.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-. *Sahîhu'l-Buhârî*. thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavkı'n-Necât, 1422.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-. *Sahîhu'l-Buhârî*. thk. Mustafa Dîb el-Buğâ. 7 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1993.

Çakan, İsmail Lütfi. "Ebû Osman en-Nehdi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/210. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Usûlü*. İstanbul: Marmara Ünv. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 47. Basım, 2019.

Çubukçu, Asri. "Ebû Bekre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/114. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdirrahmân ed-. *Sünenü'd-Dârimî*. thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî. 4 Cilt. Riyad: Dâru'l-Muğnî, 2000.

Demirel, Harun Reşit. "Bazı Fiten, Melâhim ve Siyâsî Hadislerin Gaybî Haberler Açısından Değerlendirilmesi". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (2000).

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Süleymân b. Dâvûd. *Müsnedü Ebî Dâvûd et-Tayâlisî*. thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî. 4 Cilt. Kahire: Dâru Hicr, 1999.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eşʿas. *Sünenü Ebî Dâvûd*. thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Kamil Karabelli vd. 7 Cilt. Dımaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.

Ebû Nuaym el-İsfahânî, Ahmed b. Abdillâh. *Maʿrifetü's-sahâbe*. thk. Âdil b. Yûsuf el-Azâzî. 7 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1998.

Ebu Zehra, Muhammed. *Ebu Hanife*. çev. Osman Keskinoğlu. Ankara: DİB Yayınları, 2. Basım, 1997.

Ebü'l-Arab, Muhammed b. Ahmed. *Kitâbü'l-Mihan*. thk. Yahyâ Vüheyb el-Cebbûrî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2006.

Ebü'l-Meʿâtî en-Nûrî vd. *Mevsûʿatü akvâli'l-İmâm Ahmed bin Hanbel fî ricâli'l-hadîs ve ʿilelihî*. 4 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1997.

Erbilî, Muhammed Es'ad. *Kenzu'l-İrfân*. İstanbul: Erkam Yayınları, 1434.

Ertaş, Hikmetullah. "Makbûl Hadis". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12/1 (30 Nisan 2021), 68-98.

Ferrâ el-Beğavî, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mesʿûd. *Mesâbîhu's-sünne*. thk. Yûsuf Abdurrahman el-Marʿaşlî, Cemal Hamdi ez-Zehebî vd. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Maʿrife, 1987.

Fesevî, Ebû Yûsuf Yaʿkûb b. Süfyân el-. *el-Maʿrife ve't-târîh*. thk. Ekrem Ziyâ el-Ömerî. 4 Cilt. Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1990.

Gökçe, Ferhat. *İslam'da Peygamberlere İman*. Ankara: DİB Yayınları, 2. Basım, 2019.

Halîfe b. Hayyât. *Târîhu Halîfe bin Hayyât*. thk. Ekrem Ziyâ el-Ömerî. Riyad: Dâru Taybe, 1985.

Hanbel b. İshâk, Ebû Ali. *el-Fiten*. thk. Âmir Hasan Sabri. Lübnan: Daru'l-Beşâiru'l-İslamiyye, 1998.

Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali. *el-Kifâye fî ʿilmi'r-rivâye*. thk. Ebû Abdillâh es-Sûrkî, İbrâhim Hamdî el-Medenî. Medine: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 1357.

Hattâbî, Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed el-. *Aʿlâmüʿl-hadîs fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Muhammed b. Saʿd b. Abdurrahman Âl Suʿûd. 4 Cilt. Mekke: Câmiʿatü Ümmi'l-Kurâ, 1988.

Hererî, Muhammed el-Emîn b. Abdillâh el-. *el-Kevkebü'l-vehhâc ve'r-ravzu'l-behhâc fî şerhi Sahîhi Müslim bin el-Haccâc*. 26 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Minhâc – Dâru Tavkı'n-Necât, 2009.

Humeydî, Ebû Bekr Abdullah b. ez-Zübeyr el-. *Müsnedü'l-Humeydî*. thk. Hüseyin Selîm Esed. 2 Cilt. Dımaşk: Dâru's-Sakâ, 1996.

İbn Abdilber en-Nemerî, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh. *el-İstîʿâb fî maʿrifeti'l-ashâb*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1992.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Ali b. Hasan (571/1176). *Tarihu Medîneti Dımaşk*. Beyrut, 1995.

İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed. *el-Cerh ve't-taʿdîl*. thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muʿallimî. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1952.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr. *el-Musannef*. thk. Kemâl Yûsuf el-Hût. Lübnan: Dâru'l-Tâc, 1989.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr. *el-Musannef*. thk. Muhammed Avvâme. 26 Cilt. Cidde-Dımaşk: Dâru'l-Kıble-Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, 2006.

İbn Ebû Hayseme, Ebû Bekr Ahmed b. Züheyr. *et-Târîhu'l-kebîr*. thk. Salâh b. Fethî Helel. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-Fârûki'l-Hadîsiyye, 2006.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali. *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Ali Muhammed Muʿavvaz. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali. *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Abdülazîz b. Abdullah b. Bâz vd. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Maʿrife, 1960.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali. *Lisânü'l-Mîzân*. thk. Abdülfettâh Ebû Gudde. 10 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Matbûʿâti'l-İslâmiyye, 2002.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali. *Takrîbü't-Tehzîb*. thk. Muhammed Avvâme. Halep: Dâru'r-Reşîd, 1991.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali. *Tehzîbü't-Tehzîb*. 12 Cilt. Haydarâbâd: Matbaʿatü Dâireti'l-Meʿârifi'n-Nizâmiyye, 1327.

İbn Hallikân, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed. *Vefeyâtü'l-aʿyân ve enbâʾü ebnâi'z-zamân*. thk. İhsân Abbâs. 8 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdr, 1978.

İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed el-Endelüsî (456/1064). *Cevâmiʿu's-Sîre*. Beyrut, 1986.

İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed. *Meşâhîru 'ulemâi'l-emsâr*. thk. Yahyâ b. Mansûr b. Seyyidişşevrî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995.

İbn Hişâm, Ebu Muhammed Cemalüddin Abdülmelik b. Hişam el-Meafirî (213/828). *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. çev. thk. Mustafa es-Sakka v.dğr. Kahire, 1955.

İbn Kâniʿ, Ebü'l-Hüseyn Abdülbâkî. *Muʿcemü's-sahâbe*. thk. Ebû Abdurrahman Salâh b. Sâlim el-Musarrâtî. 3 Cilt. Medine: Mektebetü'l-Ğurabâi'l-Eseriyye, 1997.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Ömer. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Komisyon. 15 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Meʿârif, 1990.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Ömer. *et-Tekmîl fi'l-cerh ve't-taʿdîl ve maʿrifetü's-sikât ve'd-duʿafâ ve'l-mecâhîl*. thk. Şâdî b. Muhammed b. Sâlim. 4 Cilt. Sana: Merkezü'n-Nuʿmân, 2011.

İbn Kesîr, Imâdü'd-Dîn Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Ömer ed-Dımaşkî. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. 14 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l Maârif, 1966.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim. *el-Meʿârif*. thk. Servet Ukkâşe. Kahire: Dâru'l-Meʿârif, ts.

İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim (276/889). *el-Kitâbül-Meârif*. Beyrut, 1970.

İbn Kutluboğa, Ebü'l-Adl Zeynüddin Kasım b. Kutluboğa. *Es-Sikât Mimmen Lem Yek'a fîl Kütübi's-Sitte*. çev. Hâmid Abdullah el-Mahlâvi. 7 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnaût vd. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnaût vd. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.

İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrem. *Lisânü'l-Arab*. thk. Ahmed Fâris eş-Şidyâk. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.

İbn Râhûye, Ebû Yaʿkûb İshâk. *Müsnedü İshâk bin Râhûye*. thk. Abdülgafûr b. Abdülhak Hüseyin el-Belûşî. 5 Cilt. Medine: Mektebetü'l-Îmân, ts.

İbn Saʿd, Ebû Abdillâh Muhammed. *et-Tabakâtü'l-kebîr*. thk. Ali Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2001.

İbnü'l-Caʿd, Ebü'l-Hasen Ali. *Müsnedü İbni'l-Caʿd*. thk. Âmir Ahmed Haydar. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali. *el-Muntazam fî târîhi'l-mülûk ve'l-ümem*. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ, Mustafâ Abdülkâdir Atâ. 18 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali. *Telkîhu fühûmi ehli'l-eser fî 'uyûni't-târîh ve's-siyer*. Beyrut: Dâru'l-Erkam, 1997.

İclî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Abdillâh el-. *Maʿrifetü's-sikât*. thk. Abdülalîm Abdülazîm el-Bestevî. 2 Cilt. Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1985.

İzzüddîn İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen Ali b. Ebi'l Kerem Muhammed b. Abdi'l-Kerim b. Abdi'il-Vâhid eş-Şeybânî. *el-Kâmil fi't-târîh*. 12 Cilt. Beyrut: Dâr-u Sâdır, 1979.

İzzüddîn İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed. *el-Kâmil fi't-târîh*. thk. Ebü'l-Fidâ Abdullâh el-Kâdî, Muhammed Yûsuf ed-Dekkâk. 11 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Koçyiğit, Talat. *Hadis Tarihi*. Ankara: TDV Yayınları, 7. Basım, 2010.

Koçyiğit, Talat. *Hadis Usûlü*. Ankara: TDV Yayınları, 19. Basım, 2019.

Köktaş, Yavuz. "Rıb'î b. Hırâş". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/79-80. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

Köşe, Abdullah. "Hâris b. Kelede". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/198-199. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Küçükaşcı, Mustafa Sabri. "Taif". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/443-447. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Maʿmer b. Râşid. *el-Câmiʿ (el-Musannef ile birlikte)*. thk. Habîbürrahman el-Aʿzamî. 12 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1983.

Mehmed Zihni Efendi. *El Hakaik Mimma fil Cami'is-Sagir vel-Meşarik*. İstanbul: Mearif, 1310.

Mizzî, Ebü'l-Haccâc Yûsuf b. Abdirrahmân el-. *Tehzîbü'l-Kemâl*. thk. Beşşâr Avvâd Maʿrûf. 35 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1992.

Moğultay b. Kılıç, Ebû Abdillâh Alâüddîn. *İkmâlü Tehzîbi'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl*. thk. Âdil b. Muhammed, Üsâme b. İbrâhîm. 12 Cilt. Kahire: el-Fârûku'l-Hadîsiyye li't-Tıbâʿa ve'n-Neşr, 2001.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *Sahîhu Müslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki. 5 Cilt. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1991.

Müzhirüddîn ez-Zeydânî, Hüseyin b. Mahmûd. *el-Mefâtîh fî şerhi'l-Mesâbîh*. thk. Nûreddin Tâlib vd. 6 Cilt. Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf ve'ş-Şüûni'l-İslâmiyye, 2012.

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb en-. *Sünenü'n-Nesâî*. thk. Mektebü Tahkîki't-Türâsi'l-İslâmî. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Maʿrife, ts.

Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref en-. *Sahîhu Müslim bi-şerhi'n-Nevevî*. 18 Cilt. Mısır: el-Matbaʿatü'l-Mısriyye, 1930.

Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref en-. *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lüğât*. thk. Komisyon. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Nuaym b. Hammâd, Ebû Abdullah. *Kitabu'l-Fiten*. thk. Semir Emîn ez-Züheyrî. 2 Cilt. Kahire: Mektebetü't-Tevhîd, 1412.

Önkal, Ahmet. "Ahnef b. Kays". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/174. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.

Özkuyumcu, Nadir. "Ebû Bekre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 19. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

Özkuyumcu, Nadir. "İbn Ebî Bekre (Ubeydullah)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/425-426. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Rabaî, Ebû Süleymân Muhammed b. Abdillâh er-. *Târîhu mevlidi'l-ʿulemâ ve vefeyâtihim*. thk. Abdullah b. Ahmed b. Süleyman el-Hamed. 2 Cilt. Riyad: Dâru'l-Âsıme, 1410.

Sıbt İbnü'l-Cevzî, Yûsuf b. Kızoğlu. *Mirʾâtü'z-zamân fî târîhi'l-aʿyân*. thk. Muhammed Berekât, Kâmil Muhammed el-Harrât vd. 23 Cilt. Dımaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2103.

Somâlî, Ebû Bekir b. Ali es-. *Merviyyâtü's-sahâbî Ebî Bekre fî Müsnedi'l-İmâm Ahmed*. Mekke: Ümmülkurâ Üniversitesi, 1399.

Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs eş-. *Müsnedü'ş-Şâfiî*. thk. Muhammed Zâhid b. el-Hasan Kevserî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1951.

Taberî, Ebû Caʿfer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu't-Taberî Târîhu'r-rusül ve'l-mülûk*. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim. 11 Cilt. Kahire: Dâru'l-Meʿârif, ts.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ et-. *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir vd. 5 Cilt. Mısır: Şirketü Mektebeti ve Matbaʿati Mustafâ el-Bâbî, 1977.

Uludağ, Süleyman. "Hasan-ı Basri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/291-293. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Yakut el-Hamevi, Şihabüddin Ebu Abdillah Yakut b. Abdillah. *Mu`cemu'l-Buldân*. Beyrut: Daru Sadır, 1975.

Yarba, Rıdvan. "Mâlik b. Huveyris (öl. 74/693-4) ve Rivayetleri". *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 4/1 (2021), 82-103. https://doi.org/10.52637/kiid.902944

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. Ankara: Berikan Yayınları, 2004.

Yiğit, İsmail. "Sıffîn Savaşı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/107-108. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Yücel, Ahmet. *Hadis Tarihi*. İstanbul: İFAV Yayınları, 48. Basım, 2019.

Yücel, Ahmet. "Muhammed b. Sîrîn el-Basrî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/358-359. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Yücel, Ahmet. "Sika". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/175-176. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-. *Dîvânü'd-du'afâ ve'l-metrûkîn*. thk. Hammâd b. Muhammed el-Ensârî. Mekke: Mektebetü'n-Nehdati'l-Hadîse, 1967.

Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-. *el-Kâşif fî ma'rifeti men lehü rivâye fi'l Kütübi's-Sitte*. thk. Muhammed Avvâme. 2 Cilt. Cidde: Dârü'l-Kıble, 1992.

Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-. *Mîzânü'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl*. thk. Muhammed Rıdvan Arkasûsî vd. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.

Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*. thk. Şuayb el-Arnaût, Hüseyin el-Esed vd. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1988.

Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-. *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*. thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî. 53 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 2000.

Ziriklî, Hayreddin ez-. *el-A'lâm*. Beyrut-Lübnan: Dâru'l-İlmu'l-Malâyîn, 1085.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000-0002-4742-0905
Adı ve Soyadı	Mehmet ÇİÇEK
Doğum Yeri	Bismil
Doğum Tarihi	10/03/1983

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Dicle Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölüm	İlk. Din Kült. ve Ahl. Bilg. Öğretmenliği

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Milli Eğitim Bakanlığı Pursaklar Saray İmam Hatip Ortaokulu
Görevi/Pozisyonu	Öğretmen / Öğretmen
Tecrübe Süresi	15 yıl

KATILDIĞI KURSLAR/SEMİNERLER

Yönetimsel Beceriler Semineri
Çocuk İşçiliği ve Eğitim Semineri
Çocuklarda Sorumluluk Bilinci Oluşturma Eğitimi Semineri
Öğretimsel Liderlik Semineri
Duygu Düzenleme (Öfke ve Stres Yönetimi) Semineri
İlk Yardım Uzaktan Eğitimi Semineri
Atık Yönetimi ve Sıfır Atık Semineri
Etkinlik Temelli Ders Tasarımı Semineri
Öğretmenlik Uygulaması Danışmanlığı Eğitimi Kursu

Mesleki Çalışma - Çevrim İçi Öğrenmede Ölçme-Değerlendirme
Mesleki Çalışma - Türk İşaret Dili Uzaktan Eğitim Semineri -1
(SRC) Teorik ve Uygulama Sınav Sorumlusu Semineri
Özel Motorlu Taşıt Sürücüleri Kursu Sınav Sorumlusu Tamamlama Kursu
Çalışanların Temel İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Kursu
Kapsayıcı Eğitim Yöneticilerin Eğitimi Kursu
Doküman Yönetim Sistemi Tüm Roller Kullanıcı Eğitim Semineri
Eğitim Yönetimi Semineri
Özel Yetenekliler Destek Eğitim Odası Farkındalık Semineri
Performans Değerlendirme Semineri

İLETİŞİM

Adres	Mamak Hüseyin Gazi Mah. 212. Sok. TOKİ Blokları D2-4 Blok No: 45 Mamak / Ankara
e-Mail	memetcicek1@hotmail.com